

וי כזה

על חכמת הקבלה

ועל קדמות ספר הזהר

וקדמות הנקדוה והטעמים

מלאכת שד"ל צימי נעוריו

עם קצת נוספות אשר הוסיף בה אחר ימים ושנים

וכבר בשנת ת"קל"ב

הוצאו קצת מדברי הויכוח הזה

בכרך חמד שני, מלתכ כ"ה

בגוריציה העיר

לפ"א

לכבוד הסחור היקר

אלחנן ישעיה אסקולי

המסכת והמפאר צמעות מדותיו

וצרוח מדעו ועומק מחקריו

יוצל שי

ציוס חתנתו וציוס שמחת לבו

נואת ידידו ומכבודו

המחבר

יום ראשון

וידי זליל הושענא רבא שנה התקפ"ו ואני הייתי בחצרת הנשים אשר לא יתנו שינה לעיניהם, למען עשות התקון הנסוג זלילה הנורא הסוא; ויבא בתוך הבאים איש מצני פולין, לא ידעתיו מתמול שלשום, כי מקרוב בא לעירנו, וישב לימיני, ויקרא עמנו ספר משנה תורה כלו וס' תהלים כלו, צאצאה וברטון וכנונת הלז, כחדס הקורא בתורה; וחולס בצגאנו לקריאת האדרת הקדושה, תקפה עליו שנתו, ויישן - ויהי כאשר השלמנו גרסתנו, וייקץ האיש משנתו, ויאמר אלי: באמת אמרו חכמים (ערוזין ס"ה) לא איברי ליליא. הלא לשנתא. אמרתי לו: אצל אמרו גם כן לא איברי סיהרא הלא לגירסא; ואמרו גם כן (עבודה זרה ג' וחגיגה י"ג) כל העוסק בתורה זלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ציוס, ואמרו גם כן (מנחות ק"ו) תלמידי חכמים העוסקים בתורה זלילה מעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים בעבודה, ואמרו גם כן (סנהדרין ז"ב) כל בית שאין דברי תורה נשמעין צו זלילה הש אוכלתו.

ויאמר אלי האיש: הלא אמר החכם לכל זמן ועת לכל חפץ, והם אמרו זלילות חול, לא אמרו זלילות מועד: הלא אמת שינה בשעת תענוג, והם ציוס היא תענוג, הלא זלילה חובה היא; והתם מחללים את הקדשים ומזוים את המועדות, ותענו את נפשותיכם צימים שגאמר זסם וסיית אך שמת.

אמרתי לו: ואיך לא נקום זלילה הזם לשפוך שינתו לפני ה', אחרי אשר ידענו כי ציומא שזיעאה דחג הוא סיומא דדינא דעלמא, ופתקין נפקין מצי מלכא כאשר אמרו רבותנו בזהר הקדוש (הלך ג' דף ז"ה).

ובתוך כך ילחנו מן הצית אשר עשינו בו התקון, ואיש איש פנה ללכת לביתו, והאיש הסוף לא בן עשה, רק התחצר עמי לטרוד אותי צענותיו. וידוע האיש עד רחוק כל איש מעלינו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויעמוד על האם הדרך, ויפתח את פיו ויאמר: ווי לכון הייזיה, שאתם כופרים בדברי קדמונינו אבות העולם מיסדי התפלה, שהתקינו לומר ביום הכפורים: קץ מחילה וסליחה, ואתם הומרים שאין גזר דין נחתם עד יום הושענא רבא; ולא עוד הלא שאתם מכחישים דברי התורה עלמה, שהמרה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו: ואם כבר נחתמה הסליחה ביום העשור, איך יהיה היום הדין ביום הושענא רבא? ולא זו בלבד שאתם מענים נפשתיכם ביום שמחה, הלא שאתם מצטלים ביום ובכל ימי חולו של מועד את מלות התפלין.

עיתיו: לא מלכנו נעשה כזאת, חלילה לנו, אך רבותינו חכמי המשנה הם גזרו הומר בזוהר חדש שיר השירים (דף ס') כי כל המניח תפלין בחולו של מועד חייב מיתה, וזה לטעמים כמוסים, הידועים אל האנשים המאושרים אשר עמדו צבוד ה'.

ויקנוף האיש ויאמר: העוסק מנות אלהיו חייב מיתה? אוי לאזנים שכך שומעות! ואיך תדברו כרה על רבותינו חכמי המשנה לנת צפיהם דבר כזה, שהמניח תפלין ביום מן הימים חייב מיתה? והלא גם בשבת ויום טוב לא אמרו שאסור להניח תפלין, ושיהיה המניח חייב עונש, לא קל ולא חמור, ורק אמרו ששבתות וימים טובים אינם זמן תפלין, מפני שהם עלמם אות. ואיך יהיה אסור להניח תפלין בחול המועד, והלא מלאנו בתלמוד ירושלמי (הוצא בהגהות מיימוניות) שאחד מן החכמים נזר לסופר שיכתוב תפלין בחול המועד לצורך עלמה, כדי שיוכל ליתן תפלו לאדם אחר שאצדו תפלו בחול המועד: ואם המניח תפלין בחול המועד חייב מיתה מה יהיה עונש הסופר הכותב בחול המועד להניח הוא עלמה, כדי להשחיל את שלו ליסודי אחר שיניח גם הוא בחול המועד?

אמרתי לו: ואיך נכחיש את הכתוב בספר? והנה עינינו הרואות כי בן כתוב בספר הזוהר בשם רבותינו, כי המניח תפלין בחול המועד חייב מיתה; והאם מן הירושלמי משנוע שאין איסור בדבר, שב ואל תעשה עדיף.

ויען האיש: ווי סס עדיו אל ספר הזכר המעידים עליו שחבמי המשנה
 וסתלמוד כתבוהו?

אמרתו לו: עדיו מתוכו, שכתוב בו בכל דף ודף אמר רבי שמעון, אמר
 רבי הלעזר, רבי חייה אמר, פתח רבי הניח. ווי סס עדיו של
 התלמוד? ווי סס עדיה של משנה? ווי סס עדיהם של נביאים
 וכתובים? ווי סס עדיה של תורה משם עלמה? אלא שכתוב בתוך
 הספר: וידבר ה' אל משה, ויכתוב משם, חזון ישעיהו, דברי ירמיהו,
 משלי שלמה, תהלה לדוד, וכן אמר רבי מאיר, רבי אומר, אמר רבי,
 אמר רב הניח. ואם תרצה להכחיש ס' הזכר, תכחיש גם כן במשנה
 ובתלמוד, ואחר כן תכחיש גם בתורה ובנביאים, ותכפור ותאמר אין
 לי חלק באלהי ישראל.

ויענני האיש ויאמר: אין הענין כמו שאתה אומר, כי אמנם אין
 אמונתנו בספרים מיוסדת על הספרים עלמה, כי כמה וכמה ספרים
 מזוייפים יש, המתחזים לאנשים אשר לא כתבו מעולם, אבל אנחנו
 מאמינים בספרים אשר באה עליהם הקבלה מדור לדור, מוזמן מחבריהם
 עד היום; הנה אנחנו מאמינים בתלמוד, מפני שהתברר לנו שהתקבל
 אל כלל כללות אומתנו מוזמן חבורו עד היום; ואנחנו צעוחים שהדברים
 שכתובים בו סס באמת דברי החכמים הנזכרים בו, מפני שאנחנו
 יודעים בצירור שגם זה מלה שנה, וגם זה מאתים, וגם זה אלף
 שנה ויותר, כך היתה קבלת בני ישראל כלם, וכך היתה אמונת הגאונים
 האחרונים והראשונים, וכך היתה אמונת רצון סבוראי שהיו סמוכים
 בזמן ובמקום להבני התלמוד, ופרקום הקבלה הזאת בכל עדת בני
 ישראל מדור לדור, ונאז לבן ומרז לתלמיד, הוא המצער מלכנו כל
 חשש זיוף בענין התלמוד. וכן הוא הדבר בענין המשנה, וכן בענין
 הנביאים וכתבי הקדש, וכן בענין התורה עלמה כי הנה התלמוד
 והמשנה וספרי צרית חדשה לכוזרים, כלם מורים באמצע שהיתה תורת
 משה מפורסמת ומקובלת באומתנו בתחלת הגלות ובסוף ימי הצית
 השני; והצית עלמו וסעבודות אשר היו נעשות בו, עדות צרורה לפרקום
 אמונת התורה הזאת מיום הוסד הצית השני והלאה. וספרי
 עזרא ונחמיה ודברי הימים ויהזקאל וירמיה, כלם יעידון ויגידון על
 פרקום התורה הזאת בימי גלות צבל ובסוף ימי הצית הראשון; וספר
 ילכיה ושמואל ותהלים וסופטים ויהושע מעידים על פרקומה צבל ימי

הבית וכלל יומי השופטים, עד דור המדבר שבו נכתבה התורה. ולא מפני שזמנאבו הספרים האלה מעידים על התורה אנתנו כוונתם עליהם ועליה, אבל מפני הקבלה הנמשכת בשלשלת בלתי מופסקת, המהומתת אללנו פראוס הספרים האלה באומה מזמן חצורם עד היום הזה, לפיכך אנתנו מחויבים זן השכל הישר לכמוך עליהם ועל תורת משה, כדרך שאנו חייבים להאמין בספרי המליך הרומי ליני"רו, מפני פראומם זין האומות זן הדור ההוא עד היום. אבל אם יבא אדם וידפוס בדור הזה נבואות נתן הנביא וגד החוזה, אע"פ שאין הדבר נונע שיהיו במציאות, וכל מקום אין אדם וישראל חייב לקבלם, מאחר שלא באה עליהם הקבלה הכללית מדור לדור. והנה כן ס' הזהר, אחרי שלא הוזכר כלל במשנה ובתלמוד, ושלא היה נודע ומפורסם זימי הגאונים, ואף לא זימי ר"שי ורחב"ע ורמב"ם ורמ"ן וזה"ש, כמו שהודה בעל מנחת יהודה (בהקדמה), הנה הוא חסר העדות הנאמנת שכל איש ישראל וכל בעל שכל מחויב לקבל, הלא היא הקבלה המפורסמת והכללית מסופקת, ואיננו עוד אלא מכלל הספרים הנמלאים בדורות אחרונים ומתיחסים למחברים קדמונים, כגון ס' הישר ודברי הימים של משה רבנו, וחזריהם, שהרשות נתונה לכל חכם לב לקרובם או לרחקם, כפי מה שיסיה נראה לעיני שכלו, מצלי שיסיה בזה מקום כלל לאמונה, כי אין אמונה במה שאין בו קבלה, וס' הזהר אין עליו קבלה מזמן חצורו עד היום.

השיבותיו: אחר שהדבר כן הוא, הנה אני בוחר להאמין בס' הזהר, כמו שהיתה הסכמת רוב עדת בני ישראל, וכל רבנים וחכמים, מזמן הגלות עד היום, מחלקם יהי חלקי ומגורלם יהי גורלי; והתה אם תרצה להפיל גורלך בתוך קטני אומה, הפילהו, ומי מעבד על ידך?

ובתוך כך מהרתי להכנס לביתי, וסגרתי הדלת צעדי ואשכב עד חור הצקר, ואשכים בצקר ואלך לבית התפלה, ובשוצי ללכת לביתי נעפל עמי האיש ההוא ונתן לי שלום. אמרתי לו: האתה זה העובר אשר באת לעבור לבני בספקותיך? כך לשלום, ומה לי ולך?

ויען האיש ויאמר: תמה אני על דבריך הדוני, ואני שמעתי עילך לאמר כי הובד אמת אתה מעורך, ובאמת אין זה דרך

אחרי האמת לגעור באדם האומר דברים של טעם צטום ישמעו
ענותיו .

עניתו: לא כן דברת, כי אם אמנם כן הוא משפטי בכל דבר חכמה
זינה, וכל ימי כך היתה מדתי להיות למד מכל אדם, ולקבל דברי
אמת וימי שאמרם, מכל מקום בדברים הנוגעים לענין האמונה אין
חכמה ואין תבונה ואין עלה לנגד ה'; וסגך לעיני כמסית, והתורה
אמרה לא תאבה לו ולא תשמע אליו, וכבר אמרו חכמים שאין להשיב
לאפיקורס ישראל, כל שכן דפקר טפי; אשר על כן כבר מלתי אמורה:
תימין אתה אחי או תשמאל, תאמין ותכפור ככל הטוב והישר צעוניך,
ולו למה קראת ללכת אתך?

ויען ויאמר: אל תהי הדוני נמסר בדברך, פן תהיה חושד בצשרים,
וחטאת לאלקים. וצוהן לכות הוא יודע וגם אתה הדוני תכיר
ותדע, כי עברי אנכי, ואת אלתי ישראל אנכי ירא, ומתורה שבכתב
ומתורה שבעל פה לא אסור ימין ושמאל, לא צמעשה ולא במחשבה,
ובשמים עדי, ובמרומים שהדי, הוא יקח נקמתו מידי, אם בלב ולב
אדבר. ואולם אחרי היות חקירת ס' הזמר חקירת חכמה לא
חקירת אמונה כלל, אחרי שלא באה על ס' הזמר קבלת כללות
האמונה, אשר עליה כל אמונת ישראל נוסדת ונשענת, למה ירע צעוניך
אם אדבר זה לפי העולה אחרי החקירה והדרישה אשר תקרתי ודרשתי
זה ימים ושנים? אמור נה אתה אחי, אוהב התורה והחכמה, הגע
צעלמך שהיינו הנחנו בימי הרמ"צ והרמ"ץ, אשר ידעת שלא נתגלה
ס' הזמר ולא נודע צימיהם, כאשר צפירות הגיד לנו המקובל צעל
מנחת יסודם בהקדמתו; והגע צעלמך שהיה צא לידנו הספר הזה
ס' הזמר, אמור נה בחיך אתה אחי, אם היינו הנחנו חוקרים
ודורקים את הס' הזה, לדעת אם באמת מלאכת התנאים והאמוראים
הוא, או ספר מזויף הוא, היתה חקירתנו זאת אסורה, או מותרת
או מחויבת? והלא גם הנביא אשר יקום לדבר דבר צעם ה', הנחנו
חייבים לנסותו, אם נביא אמת הוא או נביא שקר, ואיך לה נחום
על כבוד רבותינו התנאים והאמוראים, עד שנקבל כל דבר אשר יגיע
לנו משמם צטום נחקור ונדרוש בהאמת מהם ילאו הדברים אם אין?
וכי הכשור דרי, עד שלא נלערך עוד לחוש לבותאי פלסתר? התמהא!
אמרתי לו: ויהי מה, לא אחפון להטובת עמך, כי נער אני, והאתה

איש מלחמה מנעוריו; וסנני רואה בך אותו רוח ערמה ומרמה, אשר לא היה צימי קדם רק בנחש המקולל, אשר הרחיק אותנו מן עדן, וזוה הרוח הנמלא כהיום בכל המתפלספים הפורקים מעליהם עול תורה ועול דרך ארץ, וכל דבריהם בעקבה לקחת ברשתם נפשות תמימי לב, להורידם שאלו מטם. האיך גם אתה כהחד מהם? ואיך לא? ויובח אמש, שהרחבת פיך לבלי חק נגד אמונת כל ישראל שליב השענא רבא הוא ליל החותם, ואני בעניי לא גזכרתי מיד התשובה אשר בלדך, ושנעתי נאלותיך ולא הקהיתי את שניך, כאשר היה ראוי לי.

האורח

ומה היה לך להשיב? דבר כי חפצתי לדקך.

המחבר

היה לי להשיב כי הרמ"בן ז"ל אשר לא ראה ס' הזכר, כבר הזכיר בפסוק סר כלם מעליהם ענין ליל החותם, וענין הלל המורה צליל זה על החיים ועל המות הנגזרים לאדם; ואחריו גם בעל הרוקח, אשר לא ראה גם הוא ס' הזכר, הזכיר ענין הלל הזה. ועוד הרי בהדיא שנינו ונחמנו נדונין על המים; הרי שאע"פ שיום ראש השנה הוא יום הדין הגדול, עם כל זה לא ימנע מהיות שם דין גם בחג הסוכות.

האורח

כבר עמד רבנו נסים (הזכירו בעל תי"ט) על הספק הזה, ותירץ שצפסח שבועות וסוכות יש למעלה דין על זרכי הצבור, ועל התבואה ועל פירות האילן ועל המים בכלל, אבל הדין הפרטי לכל אחד ואחד מצניי אדם, כמה יגיע לכל אחד ואחד בפרט, זה לא יהיה כי אם בראש השנה. והנך רואה כי דעת הזכר ודעת בעלי הקבלה הין לה כלל על מה שתמוך, אבל היא מתנגדת וסותרת לדעת רבותינו ז"ל בעלי הקבלה בחמת.

המחבר

אומר המנהיג: והרמ"בן ז"ל לא היה בעל קבלה אמתית? הגם אותו תחשוד לאיש מרמה?

האורח

חלילה לי מחשוב כזאת על נשיא אלהים אשר כוהו! הין ספק כי

כל דבריו מקובלים היו אלנו מרבותיו .

ה מ ח ר

ואיך ימלאך לבך להכחיש דברי קבלתו? אין זה כי אם רוע לב .

ה א ו ר ח

אין זה רוע לב אבל זה מחוצת האיש הישראלי לדרוש ולחקור מה עינם של הדברים הנאמרים בקבלה . כי אמנם יש קבלה ויש קבלה ; והנביא צוה ואומר על שלשה פשעי יהודה ועל הרצעה לה אשיצנו וגו' ויתעו כזויהם אשר הלכו אבותם אחריהם . הקך רואה כי חוצה עלינו לחקור היטב כל קבלה פרטית , עד שנדע אם נוסכנות היא עם הקבלה הכללית הקדמונית אשר לה גסור מונגה יונין ושנאל . הפס כי רואה אני דברי כבדים עליך , ולולה ידעתוך משמועה הייתי קורה עליך לה יחפוץ כסיל בהצוה ; אולם מובטחני בחכמתך וצטוב טעמך , שאם תביאני אל ביתך ותשמע עענותי אחת לאחת , לה תקראני עוד כופר ומחוסר אמנה, אך תקראני יהודי תמים עם אלסיו, נאמון בצריתו וקיים באמונתו .

ה מ ח ר

למען תדע כי לא מנוואסו החכמה הנבי, לא אמנע מהביאך אל ביתי ומשמע מפיד כל נאמותיך וכל גדופיד ; וסמוך לצי לא יירא, כי האל היודע כליותי ותום לצי , הוא יהיה בכסלי ושמר רגלי מלכד , והוא ילמד ידי לקרב, להפיל כל טענותיך ארצה , ולהשיב גם אותך מדרך שחת אשר אתה הולך עליה .

ויסי כי באנו אל המלון היא הסבה, ויושם לפנינו לחכול סעודת הזקר , וגאכל ונסעד לבצנו , ונתן תודה לון את העולם כלו בחסדו וצרחונו . והפתח את פי ואומר אל האיש העומד על ימיני לשטני : הנה מה טוב ומה נעים, אם הוכח האמת אתה, שנקח חלינו הספר היקר ס' שומר חמונים, ונקרה צו הוכוח הראשון ; כי החכם ההוא האריך להביא שם טענות מכחישי הקבלה והשיב עליהן אחת אחת . ויחק האיש ויאמר : תלילה לנו לאחד זמננו בקריאת הוכוח ההוא, כי אהבת המחבר להכנות הקבלה הביאתו לקלקל את השורה , ולכחד תחת לשונו הבילות הבילות טענות שיש לטעון נגד המקובלים, והשצבות שיש להשיב על תלמוותיהם ועל דצריהם . ואתה דע לך כי באמת קריתי ושניתו צי , אבל כמה פעמים הוצרכתי להרוס קולי בקראי צו, לאמר :

צמה היה עני שאלתיאל זה, וכמה תשובות היה לו להשיב ולא השיב!
 אמרתי לו: האיך מחמין שהיו לרבותינו בעלי המשנה והתלמוד סודות
 וסתרים שלא נתפרשו במשנה ובתלמוד?

ה א ו ר ח

איכני מוכחיש זה, ולא נעלם ממני שכבר הזכירו בתלמוד מעשה ברהשית
 ומעשה מרכבה, וסתרי תורה ושם המפורש, ושם בן י"ב ובן מ"ב,
 ושאר דברים שהיו החכמים מוסרים לחסויו תלמידיהם פה אל פה,
 אבל אני רואה שכל הדברים האלה עבר נשכחו מפיונו בנרות הגלות.

ה מ ח צ ר

אין זה כי אם רוע לב, ולפחות הנך רואה כי אין טענתך רק טענת
 שוא, ואיך תסמוך על טענת שוא נשכחו, בהיות לפניך טענת
 בריא מוכמה וכמה גאוני עולם, אשר כלם יעידון יגידון שלא נשכחו,
 ושבהפך הם בעצמם קבלו אותם מרבותיהם, עד האמוראים והתנאים,
 ועד משה רבינו ע"ה?

ה א ו ר ח

אין הענין כנו שאמרת, כי אין המקובלים אומרים שחכמתם מסורת
 היא בידם מן האמוראים והתנאים, אבל הם אומרים (עבודת הקודש
 דף ל"ג) כי אליהו הנביא עצמו נגלה לר' דוד אביו של הרא"ש בעל
 ההשגות, וגלה לו כל סודות הקבלה, ושמונו נמשכה להרא"ש אשר
 זכה גם הוא לדבר עם אליהו, וממנו נשתלשלה אחר כך להרמ"ן
 וליתר המקובלים. ואחר שהדבר כן הוא הנך רואה כי לפי מה
 שהורונו חכמינו על הכתוב לא בשמים היא, אין לנו לחוש כלל לחזיונותיו
 של הרא"ש ושל אביו, כדרך שלא נחוש כלל למה שכתב הוא הרא"ש
 בהשגותיו בענין הדם קטום וזה לשונו: כבר הופיע רוח הקדש בצית
 מדרשנו והעלינו שהוא פבול ע"כ, והרמ"ן עצמו ראש המקובלים השיב
 על דבריו ודחה סברתו. הנך רואה כמה היה הרמ"ן סומך על רוח
 הקדש של הרא"ש.

ה מ ח צ ר

אולי לא סמך עליו בענין זה, כי בענין דינא אין משגיחין צבת קול,
 ולא בשמים היא; וכבר כתב הרמ"ש בהקדמת פי' המשנה, שאם יעיד
 הנביא שהק"ש אמר אליו שהדין כך הוא, יורג הנביא שהוא, שהוא
 נביא שקר. הלא בעניני חכמות האמות, שאין בה מוצא לשכל האדם,

אולי היה סומך עליו. אמנם לדבריו שאתה אומר שלא היה הרמ"ן סומך כלל על רוח הקדש של הרמ"ד, הנה ימשך מזה שלא מהרמ"ד ומאליהו הנגלה אליו נשתלשלה חכמת הקבלה להרמ"ן, ואם כן תצטרך להודות שלא מן השמים באה אליו, אבל בקבלה פה אל פה, איש מפי איש, עד התנאים ועד הנביאים עליהם השלום; כי סוף סוף לא אחשוב שתחשוד גם בהרמ"ן, שהוא מלצו בזה אותם.

ה א ו ר ח

הלילה לי מחשוב כזאת! והגני מסכים עמך שהרמ"ן ז"ל קבל קבלתו מרבו, אבל לא מסכים עמך שהגיעה אליו הקבלה הריא בשלשלת בלתי מופסקת, לא עד הנביאים, ואף לא עד האמוראים.

ה מ ח ז ר

הין זאת אלא טענת שמה, ועדות הרמ"ן ושאר גדולי עולם היא טענת צריא. ועוד ראוי שתדע, כי רבי שם טוב בן שם טוב צמ' האמונות שלו (שער ד' פרק י"ד) מציא קצת מסודות הקבלה צמ' רב קשישא גאון מזרע הגאונים שבמתא מחסיה, אשר הרבין תורה בפוליא (Puglia) ושה נפטר, והוא מסר אותם לתלמידו החסיד רבנו יהודה הקדוש, והוא ר' יהודה מסר לר' אליעזר מגרמיזא, הרי לפניך שהקבלה משתלשלת עד הגאונים, אשר כל דבריהם דברי קבלה. וימלא האיש שחוק פיו, ויאמר לי: כמה חזילות חלומות והבליים אתה אומר אלי בפעם אחת! גאון מגאוני בכל שהרבין תורה בארץ פוליא! מי שמע כזאת? ומה זה שאמרת גאון מזרע הגאונים? והלא הגאונים לא היו כלם מושפחה אחת, כי חכמה היו מבקשים, ולא יחס; ולא מצאנו בגאונות המשך משפחה אחת אלא רב יהודה גאון ורב חנינא בנו ור' שרירא בנו ורב האי בנו, שהיה אחרון הגאונים בזמן. ומי הוא זה רב קשישא גאון? כי לא מצאנו השם הזה לאחד מן הגאונים. ונראה כי מלצו בזה ר' שם טוב את השם הזה, למען התעות הפתאים, שיאמינו כי איש קדמון מהל היה הגאון שהוא, מאחר שהיה שמו קשישא שנינו זקן. עניתיו: נראה כי טעות סופר נפל צמ' האמונות לר' שם טוב ובמקום רב קשישא היה לו לומר רב שרירא; הדע שהרי צונפתחות הספר כתוב רב שרירא, ולא רב קשישא.

ה א ו ר ח

רב שרירא בסוף ימיו היה עדיין צמל, ולא בפוליא, כי בן מאה שנה

היה כאשר תפשו מלך ישמעאל ותלה אותו בידו אחת, ובזו את כל אשר לו. והפילו תאמר שלא מת זה, עדיין מי יאמין כי איש זקן בן מאה שנה יעזוב ארץ מולדתו, ובערום ובחוסר כל ישים לדרך פעמיו וילך ארץ מרחקים, ולא ישב אלל בנו שהיה גאון? ומלמד כל זה ידוע תדע כי רב שרירא היה גאון בפומבדיתא, לא בנותא מחסיא; והאלי לא ידע ר' שם טוב המקובל כי שתי ישיבות גדולות היו בצבל, אחת בפומבדיתא והאחת בנותא מחסיא היא סורא, והיו תמיד שני גאונים, אחד צעיר זו ואחד צעיר זו; ונראה גם כן שלא ידע, כי קודם שנת ת"ת לחלף החנושי צטלו שתי הישיבות לגמרי, ולא קם עוד שום גאון; גם לא ידע כי ר' אליעזר מגרמיזא היה מאתים שנה אחרי מות הארוני הגאונים, ואי אפשר לומר בשום פנים שהוא קבל ממני שקבל מן הגאונים. ועוד אלו ידע ר' שם טוב מי היה האחרון מגאוני מתא מחסיא, לא היה האומר כזאת; שהרי הגאון האחרון מגאוני סורא היה רבנו שמואל בן חפני, איש רחוק מאד מהבלי הקבלה, כי פילוסוף גדול היה, והיה האומר שאין ראוי להאמין אלא מה שהשכל יחייבהו (עיון רד"ק בשמואל ה' סוף סימן כ"ח). ואם הגאון שר' שם טוב מזכיר איננו רב שמואל זה, אם כן גאון אחר הקדמון ממנו היה, כי אחריו לא היו עוד גאונים; וה"כ יותר ויותר ירחק זמנו מזמן ר' אליעזר מגרמיזא, ויותר ויותר תתגלה נצלות המקובלים, הבודים ונלכס דברים חין להם שחר, לרמות האוילים אשר לא ראו אור.

ה מ ת ר

החפש שים ידך על פיה: אולי רב קשישא זה שהזכיר ר' שם טוב, לא היה הוא עצמו גאון, רק אחרי תוס כל הגאונים היה, אלא שהיה מורע גאונים, כלומר שהיה אצו או זקנו גאון; ואפשר ג"כ שאין הכוונה גאון ממש מגאוני צבל, אלא שהיה רב וחכם גדול, והיה מתואר בתאר גאון כר"שי ורמב"ם ושאר גדולים שנקראו גאונים. וכן אבותיו של רב קשישא זה יתכן שהיו בלם רבנים גדולים, באופן שיצדק לומר עליו שהיה מורע גאונים.

ה א ו ר ח

הך בנחת כחותה יחדו, כאשר תודה לי שלא היו אבות הקבלה לא גאונים ולא בימי הגאונים, רק היזה דור אחרי שצטלו הישיבות הקדמוניות שצבל, בימים אשר הדס חכמת חכמינו וזיכת נבוכינו הסתתרה,

והחלו האמונות להשתבש על ידי הפילוסופיה היוונית והערצית אשר גברו בארץ, וגם על ידי הגרות אשר משנת תת"כו ואילך, כי הגרות הגדולות והמגור מסביב יבלבלו הלצבות. וצחמת לא תמצא שום מקובל לפני שנת תת"כו, הלא תראה לר"שי (שגפטר בשנת תתס"ה) שכתב בנסכת צי"ה (דף י"ו) צענין בשום יתרה שהזכירו חכמים שצאה באדם ציוס השבת, וז"ל: רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולסיוות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה, ואין נפשו קשה עליו: הרי לך כוזה היה יודע מסודות הקבלה הענק הזה אשר לא היה דבר בעל מומה, הן בחכמת תורה שבכתב, הן בחכמת תורה שבעל פה. ועוד צמקום אחר תמצא לו שהודה ולא בוש שלא ידע מה הוא שם בן מ"ג אותיות (קדושין דף ע"א), והוא דבר שתיקויות של בית רבן יודעים אותו עכשו, אם האמת עם המקובלים.

ה מ ח ז ר

ומה תאמר כאשר תראה צם' האמונות לר' שם טוב הנזכר וגם צם' הפרדס לר' משה קרדוויירו ז"ל, כמה סודות בחכמת הקבלה שכתב רב חמאי גאון, וכתב ר' האי גאון לר' פלטוי גאון.

ה א ו ר ח

אומר שרב חמאי לא היה ולא נברא, ולא נמצא חכם ששמו כך לא בין הגאונים ולא בין רבנן סבוראי, ואף לא בין חכמי התלמוד; ואומר שרב פלטוי גאון נפטר מאה שנה קודם שנולד רב האי גאון; ועל כן אומר שאין לסמוך הרבה על עדות חכמי הקבלה, כי הוחזקו כפרנים.

ה מ ח ז ר

יסכר פי דוברי שקר! ומה תענה כאשר תראה צעיניך שרב האי גאון ז"ל באגרת הכתובה צם' עין יעקב (מסכת חגיגה פרק אין דורשין) הזכיר היכלות רבתי וסיכלות זוערתי, ובעל הכוזרי (מהמר ג' סימן ס"ה) הזכיר ס' היכלות והכרת פנים ומעשה מרכבה, וייחס אותם לר' ישמעאל בן הלוישע כהן גדול; וגם הרה"צ (צפרשת כי תשא) הזכיר שיעור קומה.

ה א ו ר ח

מודה הני בכל הספרים האלה שמידו רבותינו ינאו, אפס כי לא רהיתי אותם, ולא אדע אם מסכימים הם עם דעות המקובלים אם לא; רק זה רהיתי כי ר' יהודה הלוי והרה"צ שראו אותם וקיימו קדמותם,

לא החזיקו כלל בדעות המקובלים. גם אחשוב שחס' היו הספרים
האלה וסביעם חמונת בעלי הקבלה, כנר היו המקובלים מומהרים
לפרסום בישראל; מה שלא עשו. ובאמת קראתי פרקי היבלות ומדרש
יוקן, הנדפסים בס' ארזי לצנון, ולא מנאתי בהם דבר מכל מה
שהמקובלים האחרונים חווים.

ה ו ת ד

ואיך לא תודה בקדמות קבלתנו? והלא יסודתה על ס' יזירה, שהוא
נזכר בתלמוד.

ה א ו ר ת

מודה אני בקדמות ס' יזירה, וזה משני טעמים: האחד שהוא לדון
מכל ספרי הקבלה שימנא זכרנו בתלמוד, והשני שהוא לדון מכל ספרי
המקובלים שיהא כתוב בלשון נח ונקי כמו שהוא לשון התנאים, מה
שאין בן שאר ספרי קבלה המיוחסים לרבותינו, שכלם כתובים בלשון
מזולזל ומעורבב מלשון מקרא ולשון משנה ולשון תלמוד בבלי ולשון תלמוד
ירושלמי ולשון תרגום אגקלום ולשון המחברים האחרונים.

ה מ ת ד

ואיך ימלאך לבך להכחיש חכמת הקבלה, אחר שאמא מודה שאין ס'
יזירה ס' מזוייף?

ה א ו ר ת

ומה ענין לס' יזירה עם חכמת הקבלה?

ה מ ת ד

כל חכמת הקבלה עליו נוסדת, ולפחות הגה הזכרו בו עשר ספירות.

ה א ו ר ת

כן הדבר שהזכרו בו עשר ספירות, אך לא כמחשבות המקובלים מחשבות
בעל ס' יזירה; כי הוא לא חמר בשום מקום היות הספירות לא אלהות
ולא מלאכים, רק חמר עשר ספירות, ולא פירש יותר מה ענין השם
הזה, והאחר שלא פירשו, אין לנו לפרשו אלא כמשמעו; ספירות לשון
מספר, ועשר ספירות הן עשרת המספרים וואחד עד עשרה, שהם
יסוד כל המספרים. הלא תראה בתחלת דבריו עשר ספירות בלימה
כמספר עשר האצעות, ואיך יתלה ונספר הנמלאות העליונות כמספר
האצעות, ומה יחס בין דבר לדבר? לאלא שכונותו על המספרים,
אשר באמת לא היו עשרה אלא מפני שקיו האצעותינו עשרה, כי תחלת

המספר היה באמצעות (כאשר ציאר החכם Condillac בתחלת ספרו הנכבד *La langue des calculs*) - וכן מה שאמר עשר ספירות בלימה יורה באמצע שאינם דברים הנומאליים בפעל, כי הם מושכלות מופשטות, שאין להן מציאות חוץ לכפס, כי זה נשמעות לשון בלי מה; ולפי זה לבד ידק מה שאמר שבהן ברא הק"צ את עולמו, שהם היו דברים הנומאליים בפעל, איך יאמר שבהן נברא העולם? והלא לא היה דבר קודם הבריאה, הלא הוא יתברך לבדו; גם הו' אפשר לווד שהספירות הן הן עצמותו ית', שהרי הוא הומר ולפני כסאו הם משתחווים, הם הן לא נשאר לווד הלא שהם באות בלי מה, כלומר המספרים עצמם, שהם מושכלות מופשטות שאין להם מציאות אלא בשכל. עוד תראה שאמר עשר שאין להם סוף, ואחרי שכבר התבאר שאין עולם האלמות, ממה שאמר ולפני כסאו הם משתחווים, איך אפשר שיסו נבראות ולא יהיה להן סוף? והלא כל מה שהוא נברא, בעל שיהיה בלתי בעל תכלית. ואם תאמר שאין לה האלמות ולא נבראות, אלא נאלות, ויתכן שלא יהיה להן סוף - גם זה שקר, כי אחר שהן יותר מואחד, בהכרח יש להן סוף וגבול, כי לא יתכן לבלתי בעל תכלית אלא אחד. הם הן אינן רק מושכלות מופשטות, כמו הזמן והמקום, שהם דברים שאין להם סוף, מפני שהינם נומאליים בפעל. ועוד הם הספירות הם באות נומאליים עליונים נכבדים, כדעת בעלי הקבלה, מה ענין להן האל עשרים ושתים האותיות, אשר אינן רק סיונים לקולות המצטא, ומה יחס בין זה לזה, עד שיאמר בעל ס' יצירה שעל ידי הלו והלו ברא הק"צ את עולמו? הלא כל זה ממה שיוכיח למי שיש בקדקדו כזית וזה, כי לא רצה בעל ס' יצירה בעשר ספירות שהזכיר, כי הם עשרת המספרים, וברחוק מזה מוערב רחוק מהשמותיו ממושבות המקובלים.

ה ו ח ז ר

החרשתי עד כה, הולי השמע מפיך שיטה הדקה בפירוש ס' יצירה, שהיה מתישבת על הדעת יותר ויותר משיטת המקובלים; והנה לא נגדת לי רק חלוניות וסבלים ודברים של תוכו אין בהם ממש כלל. ובאותיות איך העלה על דעתי שעל ידי המספרים והאותיות ברא הק"צ את עולמו? וכבר אתם מודים שהמספרים אינם כלום, וכן האותיות אינם כלום, הם לא תהיינה כתובות על בנייר; ובמה הפוא יגדל נא

כח המושכלות המופשטות האלה, שעל ידיהן יצא העולם כלו מן האין אל היש? הלא אלה דברים שאין הדעת נוקלתן בשום פנים, והם נראים בעיני כשחוק וסתול, לא זולת.

ה א ו ר ה

המתן לי עד שהסיים לך פירוש הענין, ויתבררו לך הדברים כהכריז, ורחשונה חגיד לך כי וזה שאמרתיו ומה שאני עתיד לומר לך בפירוש ס' יצירה, לא נולדו יצאו הדברים, הן כלם דברי החכם הנכבד, הקדמון וכל הנוקבלים, הלא הוא ר' יהודה הלוי, בספרו הגהנווד ס' הכוזרי, שכבר הונרו עליו שכל דבריו סולת, הן זו פסולת; תנואל דבריו צוהנור ד' סיון כ"ה, והגני נוגיד לך דעתו צתוספת ציחור קלת. כבר היו קדמוני הפילוסופים כפיטגורה וסיעתו ויהסיוס אל סוד המספר התהלת כל הגמולאות.

ה ו ת צ ר

דב לך, אל תוסף דבר חלי עוד בדבר הזה. ואיך תזיד לחלל את הקדשים, ולערבב סתרי תורה, הגרונזים צס' יצירה, צהצלי הפילוסופים, אשר תיגוק צן יונו ילגג עליהם? ואיך תעלה על לבך, כי כווחצות פיעגורה צן מוחצות צעל ס' יצירה? ואיך לא תראה כי פיעגורה וסיעתו, עם כל סודותם אשר נולדו צמוספרים, מיוויהם לא צראו יתוש קטון; וצהפך חכמי התלמוד כשהיו עוסקים צס' יצירה, היו צורחיים עגלים וחנשים? הלא תראה הם עינים לך; כי כגצום שמים על הארץ צן גצבו דרכי ס' יצירה מדרכי פיעגורה ותלמידיו; והם צן עשר ספירות של ס' יצירה חיון כלל עשרת המספרים, כאשר אמרת צפחצותך, אל סן עינים נגצים, נסתרה ידיעתם מוכי ומוך, ונגלתה ליודעי חן.

ה א ו ר ה

נניח הפילוסופים, ועתה צה והעניודך על תוכן כוונת ס' יצירה על דעת החכם המעולה ר' יהודה הלוי, אשר גלה לנו הפירוש הנכון והמתושב על הדעת, יזמר וכל מה שגכה צענין הזה. יסוד מוסד הוא לצעל ס' יצירה, כי כל אשר הפן ס' עשה, וכל מה שהוא ושער צמוחצתו הוא מותחוס לשעתו, צלה מולחכה אחרת כלל; לפיכך כצבא להודיענו צספרו ענין היצירה, לא הזכיר רק שלשים ושתים נתיבות פליחית חכיים, צצבן נצרה העולם, והן עשרת המספרים ועשרים

ושתים האותיות; והטעם, כי כשהיה אדון הכל משער בלבו מה שהיה רוצה לברוא, היה מוגבל לכל דבר ודבר איכותו וכמותו, ובעל ס' יצירה רומו על האיכות באותיות, כי האותיות בהתחברן לתבנות מורות על שם ועלם הדברים, ורומו על הכמות במספרים, והדבר פשוט כי המספרי' מורים על כמות הדברים. והנה כפי מה שהיה אדון הכל ומרף בלבו האותיות בר"ל לא שערים ותולדותיהן, כן תקף וניד היה החומר ומתמזג ומתרכב, כאשר ישר בעיני היוצר לעשות; וכפי מה שהיה ומרף בלבו המספרים, כן היו הברואים עומדים באותו שיעור אשר עלה במחשבה לפניו. ואלו היינו יכולים, כשנדבר במלת אדם, להמציא לורתו, היינו יכולים על הדבור האלהי, וסיינו צוראים. וכבר נראה דוגמא קלה מן הענין הזה בתנועת הצרינו; כי די שיגיד אדם בלבו להתנווע באחד מהצרינו תנועה נוס, וניד העצבים יניעו העורקים והעורקים יניעו הנויתרים, והנויתרים יניעו היר או הרגל, או מה שרצה הרוש שיתנווע. ואותם החכמים אשר באמת היו צוראים, לא בחכמתם היו צוראים, ולא שהיו עושים פעולות, מתחייב ווסן הבריאה, כאשר יחשב הפתאים, הנותנים כבוד הצורא לכבראיו, ותהלתו לבני אדם; רק מפני דקתם וחסידותם היה הק"צ ונוולא רצונם, והוא היה עושה אשר כל מה שעלה במחשבתם יצא מיד לומיאות; עד כי כשהיו עוסקים בס' יצירה, והיו משערים בלבם איכות הדבר שרוצים לברוא, וכמותו, היתה מחשבתם יולאה לפעל, לא ונהגותם, רק ונאהבת ה' אותם. זה עקר עינו של ס' יצירה, ולפיכך לא תמלא לו שיחומר בשום יוקום: בצואך לברוא תעשה כך וכך, כי יודע היה שאין הדבר ציד האדם, בלתי לס' לדו.

ה ו נ ח ז ר

נחום הדברים למי שהורה, ושרי זו המלה יפהפיה לר' יוסף הלוי, כדי לקרב הדברים אל השכל, ונאחר שלא ראה ויוניו ונאורות הקבלה; הכל הנחנו אשר נגה עלינו אור חכמת האמת הנקובלת ונקדמונינו, אין ספק שלא נניח את הודאי ונעול את הספק.

ה א ו ר ח

שתי תשובות בדבר: האחת שאין דברי ס' יצירה מתפרשים כלל לפי דעות המקובלים, שהרי אם תאמר שהספירות עלם האלהות, איך אמר ולפני כסאו הם מושבתוים? והם הספירות כלים נבראים, איך אמר שאין להם סוף? והלא כל נברא הוא בהכרח בעל תכלית. והתשובה

השנית, כי מעולם לא שמענו על אחד מקהל עדת המקובלים שיצרה דבר, לא דבר קטן ולא דבר גדול.

ה נ ח ז ר

אני רואה אותך חכם צעניק, כדרך הכסילים אשר לא ראו מאורות מימיסם. אם לא הפוא איך יעלה לצדך שאתה יורד לעומק דבריו של ס' יצירה יותר מכמה גאוני הרץ אשר היו לפני ולפניך? ועוד איך לא תראה כי הנוגת המקובלים צענון הספירות היא מקובלת צידם ומדורות הרשונים? והלא תראה לראצ"ע בהקדמות פירושו לתורה אמר כי רצנו סעדיה גאון (אשר היה זה תשע מאות שנה) צפירוש יהי מאורות האריך לדבר על פי חכמי הספירות.

ה א ו ר ה

רחיות מוזויפות כאלה נלחיתי נשוא, וכמעט חוששני לי מהטאת משום לא תשא שמוע שוא. העדיין לא ידעת מה הוא המכוון לראצ"ע במלת חכמי הספירות? לך צקש על פסוק יהי מאורות, ותראה אם הספירות שהוא מוכיר הן הן הספירות שהמקובלים מוכירין. והקח פירוש הראצ"ע. על התורה, והאפש על פסוק יהי מאורות, והיולא כתובו ואם ישאל שואל הלא אמרו חכמי הספירות שכבד צדק וכל הכבדים חוץ מוכבד ונוגה, גדולים מהלצנה, ואיך כתוב הגדולים. ויהאמר חלי החיס: ואיך לא תראה שהראצ"ע קורה חכמי הספירות לחכמי התכונה? וכן תוולא לו צמוקמות החרים אם תבקש צפירושיו, וסוף סוף הלא נוס שאמר בהקדמתו הוא דבר הלמד מענינו, שרצנו סעדיה על פסוק יהי מאורות דבר צעניקי חכמת התכונה. ואני הע"פ שאתה מודבר עלי גבוהה גבוהה, אינני חושד אותך לא בצמלות ולא ברמאות בהצואך רחיה כוזבת כזו; אבל החשוב שכבר רחית אותה מובאת באתר מוספרי המקובלים, אשר בתום לצדך לא ידעת כוונת הוהקו כפרנים וסקרנים. לא כאלה חמנם הרחיות העונדות על יוניני לסמכני בהשחישו קדמות הקבלה. הלא ידעת כי אחת מואמונות המקובלים, והיותר מפורסמת צהנון, לקלות הצנתה, היא חמונת הגלגול; ועתה צא וראה נוס כתב עליה רצנו סעדיה גאון בצפרו הנכבד ס' האמונות והדעות סוף מאמר ששי. ואקח ס' האמונות, ויקרא צו החיס לפני את הדברים האלה: אבל חומר שאנשים מוני שנקראים יהודים, מאלתים הו רים בהשנות, וקוראים אותם הסעתקה, וענינו אללם שרוח

ראובן תשוב אל שמעון ואחר כך בלוי ואחר כך ציבורה, ויש מהם רבים שהומרים יש פעמים שתהיה רוח האדם צבחה ורוח הצבחה צדה, ודברים רבים מזה השגוען והערצוב; והסתכלתי צמה שחוצצ' שהביאם אל המחמד הזה, ומלאתים הרצעה שצושים וכו' ולא הבינו הפתאים וכו' והני מנשה דברי מקלות דעתה, והרומם נפחיותה, לולא יראתי מן הסעאה ע"ל. עניתיו: ציונים הראשונים היתה חכמת הקבלה קבלה בחומת, כלומר וקובלת מפה אל פה, ולא צכת, לפיכך אפשר והפער שרבינו סעדיה עם רוח החכמתו בחכמת תורה שצכת וגם צתורה שצעל פה שצבר היתה כתובה ציוניו על הספר, לא זכה לקבל סודות הקבלה מפי הכס מקובל.

ה ה ו ר ה

רצנו סעדיה לא היה בלתי יודע חומת הגלגול, ומאחר שהוא מוזכר בכל פרטים ודקדוקים, ועם כל הראיות המוצאות להבין אותה ולסעדה; אבל היה חומר שאין זו חומת וקובלת בחומה, הלא שהיא סצרת קלת הנשים הנקראים יהודים, כלומר שאינם יהודים בחמת. למה הדבר דומה? למה שהמקובלים הומרים שלא נגלו סודות הקבלה לרמ"צם, כי לא זכה לקבל מפי מקובל חמתי, ולכן לא היו מחשבותיו כוחשבותיהם; וזה חומת כזו ושקר, כי הרמ"צם בספר הנורה צבר הזכיר אחת מפנות חכמת הקבלה, אבל הריך לשון לנגב עליה. והקה ס' הנורה, ויקרא ה"ש לפני צחלק ראשון פרק ס"א כדברים האלה: ולא יעלה בנחשבתך שגוען כותבי הקמיעות ומה שתשמעו מהם או תמלאו בספריהם הנושנים, ומשמות הצרום לא יורו על ענין צסום פנים, ויקראו אותן שנות, ויתצו שם לריכים קדושה וטורה, ושם יעשו נפלאות; כל אלה הדברים לא יאות לאדם שלם לשמעם, כל שכן שיחמינם. ועוד קרא לפני צפרק שלאחריו, וזה לשונו: ובאשר מלאו האנשים הרעים הפתאים אלו הדברים, הורה להם הכזב והחומר, שיקצו איזה אותיות שיראו, ויאמרו שזה הוא שם, יעשה ויפעל כשיכתב או כשיאמר על תאר כך, ואחר כך נכתבו הכתבים הם אשר גדלו הפתאים הראשונים, ונעתקו הספרים הם לדי העובים רכי הלצ הסכלים, אשר אין הלל מלחנים ידעו צהם החמת מן השקר, והסתירו ונמלאו צעצעותם, ונחצ צהם שם חמת, ובוף דבר פתי יחמין לכל דבר.

השיבותיו: הין וכל זה רהיה כלל נגד קדמות חכמת הקבלה, כי הרמ"צ ז"ל צרחה התפלספותו ונלחו לבו להכחיש מאומדן דעתו כוונה דברים המוקובלים ומוקויימים באוונה. ומה תבקש? והלא כפר במליאות השדים, שומיאותה ופורסמה בדברי רבותינו ז"ל, וכפר במליאות הכשפים, שומיאותה ופורסמה בתורה עלמה.

ה ת ו ר ה

הרמב"ם לא הכחיש הלילה ויה שפא בתורה, אבל פירש דברים באופן נוסכים עם השכל; כי הונס לא פירשה לנו התורה בפירוש אם יש באות ממש בכשפים, והם הינם הלא בתחבולה וערומה. חבל נתיח הרמ"צם: הלא רבנו סעדיה לא תאמר אלי שהיה וכחיש מאומדן דעתו מה שפאה עליו קבלת האוונה, כי הין כוהו נאמן לכל דברי רבותינו ז"ל; אם כן תודה לי שכיון שהוא מלגלג על האונות הגלגול, הין ספק שהיה הדבר ברור לו שאין זו האוונה מוקובלת באוונה. ועתה לכה בל הקהך אל מקום החר, אשר תראה נושם כי לא היתה האונות הגלגול ומוקויימת באומתנו ונקדם, אבל היה מפורסם אללה שהדעה הזאת בטלה. הלא ידעת ר' בנימן בעל המסעות, שהיה זקן מהרמב"ם, ולא היה היש מתפלסק, אבל היה היש יהודי תמים עם הלהיו ועם קבלת אבותיו; ועתה קחה אלי ספר נוסעיו, והרחך דבריו.

והקה ס' מסעות לר' בנימן, ויקרה זו היש לפני כדברים הלה לאומר: וקרוז נושם כונו עשרה נוילין אוונה אחת ללחמים עם הגשי לידון, והאוונה נקראת דורזיהין (*). והם הנקראים פגאנוס (Paganos) כופרים, זאין להם האוונה ודת, והם שטופי זונה, הלא לוקח את בתו וכו'; והאונות היל שהאוננים שהנפש צעת יליאתה וין הגוף של אדם טוב הנכס בגוף ילד קטן הגולד באותה שעה שתלה הנפש מגופו, והם אדם רע הוא הנכס בגוף הכלב הו בגוף הבהמה: זה דרכם ככל למו ע"כל, ויוסף היש ויהאמר אלי: והם היתה האונות הגלגול מוקובלת באוונה ביוני ר' בנימן, הין ימלחנו לבו לקרוא כסילות האונות העמים הסם, שהינם רחוקים הלא נועט ונדעות המוקובלים?

(*) הכס ר' אריהם אשר צהנתקנו והערותיו למסעות ר' בנימן מלא נכסותיו
 מהכונה על הדחי (Drusii.)

ה מ ה ר

הלא אמרתי לך שהקבלה צוויים הראשונים לא היתה נוספת הלא
בהשאי מפי מוקבל הכס לאזן מוקבל משכיל; ע"כ איננו רחוק שהיתה
אמונת הגלגול עוד נעלה מר' צניון בעל המסעות.

ה ה ו ר ה

איני רואה שום טעם להסתיר אמונת הגלגול מן ההמון, והנה צדורות
האלה היא מפורסמת בין עם הארץ, ואינה מפסדת אמונתם כלל, הלא
נועלה להם צאיזה נד. התחשוב שהמקובלים האחרונים השכילו יותר
מרבתיים הראשונים? שהם היו חושבים שיש צפרסום האמונה הזאת
סכנה להמון העם, והלא הבינו שפרסומה טוב ומועיל. והולם
אדוני, הנה אנכי רואה שגם מרבתינו חכמי התלמוד הים הסוד
הזה נסתר ונעלם. הלא במקומות הרבה אמרו אין צן דוד לא
עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ואם הים עולה על דעתה שהנשמות
היורדות בגופות הנולדים הינן כלן חדשות, איך לא הבינו שאין במאמרה
מוש בלל? כי אונם אם הנשמות מתגלגלות פעם אחר פעם מוגוף אל
גוף, אימתי יכלו הנשמות שבגוף, ואימתי יבא צן דוד? והלא אפשר
שתתגלגלה הנשמות לדורי דורות, וצן דוד לא יבא עוד כל ימי הארץ.
ואיך זרזו את העם לעסוק צפרים ורציה כדי לקרב את הגאולה, וצן
הטעם הזה שאין צן דוד לא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף? והלא
אחרי שרוב הנולדים הוטאים במקלת ואריכים גלגול לתקן אשר עוותה,
נמצא שהמעמיד צן אחר הוא ונאחד את הגאולה ילה מנוהר אותה;
כי ספן ההוא הנולד הוא עתיד לסגור הדלת בעד שתיים נשמות חדשות
שהיו מוכנות ללאת וצן הגוף, ולא תוכלנה ללאת, כדי להניח מקום לנפש
הנועלת לשזב לשבת בארץ עד תום חלאתה. ראה איך אמונת
הגלגול סותרת ונופלת הרעה דברי רבתינו חכמי התלמוד.

ה מ ה ר

איך ספק הלא הישרים בלבותם, כי הענינים האלה מכלל כפשי דרהוניה,
עמוקים עמוקים מי יונאהם, והם נקנים באמונת חכמים ולא בצלפול
החלמידים כמוני וכמוך, שעדיין לא הגענו אפילו לרועי נאן.

ה ה ו ר ה

עוד אחרת הגידה נח אליך, שכל כך היא חדשה האמונה הזאת בקרב
בני ישראל, וכל כך היא רחוקה מהיות איינה מקובלת באייותנו

ושנים קדמוניות, עד שהמליץ המפורר ר' ידעיה הפגיני בעל צחינת
 עולם, כשצא להליץ בעד הפילוסופיאה בכתב התנוללות אשר שלח
 להרש"צא (אשר החרים כל ווי שילמד החכמה הסיא בערס היותו בן
 חמש ועשרים שנה) לא בוס ולא ירא ונלהזכיר לפני הרב הסיא (אשר
 הסיא היט מוקיבל) שאתה מתועלות חכמת הפילוסופיאה הוא מה
 שהיא סותרת ומכזבת המוכת הגלגול. קח חלי ס' תשובות הרש"צא,
 וארחך הלשון כי הרך הוא.

ואקח ס' תשובות הרש"צא, ויקרא האיש לפני בסיון הי"ה בכתב התנוללות
 הצדדשי, וזה לשונו: ומוכלל זה התועלת גם כן בטוב וזה שהחמינוהו
 קצת הקדמונים, כפי מה שזכר בס' הנפש, בגלגול הנפשות, והוא דעת
 אמרו בו שהנפש תתגלגל מגוף אל גוף, קצתם השבו הפילו ומגוף מין
 אחד לגוף מין אחר, ואמרו שגפש הסוס על דרך משל אפשר שתהול אחר זמן
 בגוף הכלב או תכף לאתה נשם, לא ידענו ויה שיצדילוהו בזה, וכן לא
 ידענו אם הפליוו בעלי זה הדעת להמשיכו שגפש אחד מוויני הסי תכנס
 בגוף האנושי, ונפש האנושית בגוף שאר הסי, או אם לא המשיכו הענין
 כי אם צמיני הסי לצדס; וקצתם לא הפליו כל כך, הצל אמר שתעתק
 מגוף לגוף מוויין אחד, ונזה אמרו בנפש ראוץ הנות שהיא תהול בגוף
 שמועין. והנה התחזקו הנופתיים האומתיים על אלו הדעות למהותן,
 שתועלת בטולם ונזואר מחד באמונה לפנים רבים. תחלה, שיהיה
 עול וחיים, הליכה לאל מוננו, בחק נפש מי שמת בצדקו, שתשוב להול
 בגוף אחר שירשע אולי, ויהיה מדינה שתענש, או אם יגמול טוב על
 צדקו הקודם עם היותו רשע גמור הנה הוא יותר רע. וכן עול
 בחק מי שנות ברשעו אם תשוב להול בגוף אחר שיצדק ויהיה מדינה
 שתגמול תחת הראוי לה וכן העונש על מה שקדם לה מועות, ואם
 יענש זה על רשעת נפשו בגוף אחר יהיה יותר רע בחק היושר, ויהיה
 צדיק ורע לו על זולת נכון. והתאמת צדאיות האומתיים שכל גוף
 תיוחד אלו נפש אחת, הגמול ותענש כפי הנסגתה, והיו היושר הגמור.
 יעוד יועיל בטול זה הדעת באמונה, מפני שזה יציא לרשל האדם
 מהשתדל על עבודת האל, ואפילו בתחלת זמנו, שהוא יחוש על נפשו
 שבמנחת בזולתו, ויחשוב שאם הרשיעה בזולתו יצוהו הענשים על לא
 חמם בכפיו, ויבהל על זה ויעמוד תמיד בפחד ורפיון ידים מזה; וכן
 אם צדקה בזולתו הנה יקום שייטב ויוותק זמנו בגמולות הצדק הקודם,

ויתרשל בזה מהוסוף שלמות; כי כוונתו וכן האנשים יישירו דרכם לתקות
 גמול ולפחד מעונש. ועוד כי פעמים רבות תקפוצנה הצרות
 על מי שיהסוב עלומו נקי ולדיק, אבל עם כל זה לא יאמיץ בעצמו,
 וירצה להשוד נפשו, וידין שקדמו לו עונות בעלומים שהוא נענש עליהם,
 והנה ופני זה ירצה התודות והתשובה ויוסיף אהבה באל; אבל עם
 זה הדעת יתחייב בודאי ליחס יסוריו לרשעת נפשו בגוף אחר, ויתחיל
 להאשים מתוך לערו הסתהגה העליונית, ולגזור על עצמו השלמות,
 וזה יהיה סבה להתרשלו ומהתשובה. ועוד כי יזקקו זה ג"כ באחת
 מן פגות האונתנו החזקות, שהיא תחית-המתים; שאם לא נוכלת
 צין שני גופות או שלשה כי הם נפש אחת, איך יהיו שניהם או
 שלשהם יחד? כי לכל מי יש נפש אחת בהכרח וכו' עכ"ל. ויוסף
 האיש ויהאמר: ואיך נולאו לבו של ר' ידעיה לדבר בדברים האלה
 לפני הרש"א שהיה וקובל, בזכות אשר כתב להסיר וועליו כעשו
 אשר כעס על העוסקים בהכמות היגיוניות; הלמלא שהיה ברור אלנו
 שאין אונת הגלגול אונת וקובלת באונתנו וקודם, הפילו לדעת
 המקובלים עמוס? וסוף דבר, איך תאמר הלי היות לבעלי הקבלה
 קבלה אונתית בענין הגלגול? קחה לי ס' האונות לר' שם טוב ותראה.
 והלך והקח ס' האונות לר' שם טוב, וימלא כתוב בו (שער ז') פרק
 ה'): דע כי מה שספרו ונקטת הקדמונים שיש העתק מאדם לזמנה,
 גם כן ונחתיו למוקפת בני אדם דורכין בדרכי הקבלה, אין רהוי לשום
 בעל שכל להעלותו על לב. ויהאמר הלי האיש: והנה כל קהל עדת
 המקובלים האחרונים ונאמינים אונת שלימה בגלגול נפש אדם בזהמה,
 והנה ונאמינים דבר שלפי דעת אחד מחשובי המקובלים הראשונים
 אין רהוי לשום בעל שכל להעלותו על לב, והיה הסכמתם, והיה קבלתם?

ה ו ח ז ר

אין תום בזה, כי גם רבותינו בעלי המשנה והתלמוד, בעלי הקבלה
 האמתית, גם הם פעמים רבות נחלקו זה על זה בדעותיהם.

ה א ו ר ה

הם נחלקו לא נחלקו אלא בפרטים אשר לא באה עליהם הקבלה,
 או שגשכה.

ה ו ח ז ר

יש צידי ס' ברית ונוחה, שאמר עליו הרב הא"רי ז"ל שכל דבריו הם

דברי רוח הקדש, וזכור אני שהוא מזכיר בהקדמתו סדר שלשלת קבלת חכמת הקבלה מן הדורות הראשונים; ועתה ארחיבו אליך ותשים עיניך על דבריו. ואקום לקחת את הספר, ויצוה האיש אחרי לנשן ראות צית פרי; ואקח ס' צרית מנוחה, ואקרא לפניו בהקדמה, וזה לשונו שם: ועזרה וצית דינו מסרוהו לשמועיה ואצטליון וכו', ושמועיה ואצטליון מסרוהו להלל ושמאי, והלל זה היה נעריה מצני דוד וזרע המלוכה שגמלאן בדברי הימים וכו', ור' עקיבא לר' יהודה הנשיא, עד שבא ליד ר' שמעון עב"ל. ויחק האיש ויאמר: כמה תבילות של שמועים נאמרו צפתי שורות הלו, אשר נכתבו צרות הקדש! תהלמנה שפתי שקר! והנה ראשונה, שקר ענה באמרו שעזרה וצית דינו מסרו לשמועיה ואצטליון שהיו לכל הפחות שלש מאות שנה אחריו, והם בדרך גם היה הדבר כן, לא היה רצונו הקדוש נשוט מלהזכירו בפרק משה קבל תורה מסיני, כי הזוק נפלא היה יונא לנו מזה לענין חומת תורה שבעל פה.

ה מ ח ב ר

השכחת מה שגמלאנו בתלמוד, שר' דוסא בן הרבינס שהיה בדור חרבן הצית השני העיד על מודעה זו ישב חגי הנביא?

ה א ו ר ה

זה נודע לו בקבלה מאבותיו, והם תרצה להאמין שבעיניו ראה חגי הנביא, ושעזרה מסר לשמועיה ואצטליון, הרשות צידך. ומה תענה על השניה? הלל הוא נעריה? והלא הוא התחיל נשיאותו מאה שנה בלבד קודם חרבן צית שני, והוא פרנס את ישראל ארבעים שנה, אה כן מאה ושמונים שנה קודם חרבן גולד, ואיך יאומן שהוא מסגזכרים בספר דברי הימים שנכתב בצלל צימיו הגלות קודם צנין הצית או בתחלת צית שני, יותר מנאותים שנה קודם שגולד הלל?

ה מ ח ב ר

סוף סוף, הלא תראה שהזכרו בדברי הימים ששה דורות מזרובל ואילך, וזרובל נזרע בצבל, כדברי רבותינו, וקשה הוא לפי מנהג של עולם שיוולדו ששה דורות בשבעים שנה: ה"כ מה נאמר? הלא שקלת וכן היותסין ההם נתוספו צם' דברי הימים קלת דורות אחרי חתימת הספר ואחרי צנין הצית השני, ומעתה לא יקשה עלינו עוד להאמין שהלל הזקן נזכר בדברי הימים.

ה א ו ר ח

ולמה לא גלו לנו הכמי המשגה והתלמוד את כל הכבוד הזה הנעשה
 לאחד מגדולי עמודי תורה שבעל פה, שהוזכר שמו בכתבי הקדש?
 ולמה שבו את שמו, ולא קראוהו נערים, אלא הלל? האם עשו זה
 כדי להסתיר את יקר תפארת גדולתו? ומה תענה על השלישית?
 הלל הוא נערים מזרע זרובבל, מזרע המלוכה, מזרע שלמה? והלא
 מלינו בתלמוד שרצנו הקדוש (שהיה שביעי להלל) לא היה מזרע שלמה,
 אלא מזרע שפטיה בן אביטל, וגם היחס הזה לא היה להלל מלד
 אציו אלא מלד אמו, שכן אמרו בירושלמי (הביאורו תוספות בריש
 סנהדרין) שראש גולה מזכרים וגשיה שזארו ישראל ונקבות, וצבראשית
 רבה (פרשה ל"ג) מוצא צפירוש שרצנו הקדוש היה מיהודה מלד
 הנקבות, ומלד הזכרים היה מצנימן. ומה תענה על הרביעית?
 ר' עקיבא מסר לר' יהודה הגשיה? והלא ביום שמת ר' עקיבא נולד
 רצנו הקדוש.

ס מ ח ז ר

דא עקא -

ה א ו ר ח

ועוד חמישית: עד שזא ליד ר' שמעון: ומי הוא זה ר' שמעון?
 וידוע שר' שמעון בן יוחי (שהוא סתם ר' שמעון) היה מתלמידי ר'
 עקיבא ומרביותו של רצנו הקדוש, וזאמרו עד שזא ליד ר' שמעון
 בראה שעברו עוד היזה דורות אחר רבי עד ר' שמעון, והוא! היה
 זאנות בימי אציו של רבי, ולא בימי רצנו או בן רצנו. התוכל הדעת לסבול
 כל הצטולים האלה? וכל החלומות וההבלים האלה נכתבו ברות הקדש?
 ואקח הספר ואשיבו זארוך אל הנקוס אשר היה שם, וישא האישיהת
 עיניו לרהות ספרי, ויקרא בשמות הכתובים על גבי הספרים, וירא
 ס' המתחת צנימן, ויאמר מה זה? כי לא ידעו מהתמוז שלסום.
 ואומר אליו ס' קבלה הוא.

וילך האישי הלך וגליל עד שהגיע לסוף הספר, וירא והנה כתוב:
 תפלה נוראה מרבי ישמעאל כסן הגדול, ויאמר ראה
 זה חדש הוא, לא שמעתי עד היום, הקוים ואקרא את התפלה
 הנוראה הזאת.

ובתוך כך נקרוה נקראתי לסעוד סעודת הזכרים, ויצא גם האישי

וישג אל הלחם צלל סוכתי, ולא היה סרפן צאותה שעה. ויקח
 בחיקו ס' אמתחת בנימן, לקרוא על הלחם התפלה הנוראה. וישג
 האיש על ימיני לשטני, ויהלל וישת ויין לא שתה, וזין הפרקים
 לקח הספר ויקרא זו התפלה הנוראה מר' ישמעאל כהן גדול, והם
 לשונה: הנא ה' אלהי ישראל שליט צעליונים וצתהמונים, קרוב לכל
 קוראוך צהמת וצתמום, מניל עני מחזק ועני ואזיון מגולו.

ויאמר אלי: מה ראה להשמיט וולת נומנו? אמרתי לו: אין ספק
 שהוא טעות סופר, ואין צדך כלום, ויוסף לקרוא.

קבל ושמע נא בצקשה את תפלתו, כי יהוד ואזיון אני, וקבל קול
 תחנוני.

ויאמר אלי: הלשון כפר התחיל לירד מנעלתו, ולא כזה לשון קדמונינו
 צתפלותיהם. אמרתי לו: למה תפסיק קריאתך צדברים של מה
 צדך?

וישג ויקרא: והשלך הימה ופחד ורעד ורעש וצלה ומסומה ושעג
 ותרדמה ושגעון ועורון ובל נוני סכנע.

ויקרוף האיש ויאמר אלי: רב לי, ומה אקרא עוד? הרי זו תפלה
 מנוייפת צלא ספק: וכי זה דרך התכמים להתחיל תחנוניהם צדברי
 קללה? אמרתי לו: הלא גם דוד המלך הבר נומור של קללות; וסוף
 סוף למה תשיב דבר צטרם תשמע סוף הענין? ויען ויאמר: ומה זו
 מלת שעג, אשר איננה לא לשון סקדש ולא לשון ארמית. והזר
 לקריאתו וקרא.

לכל איש ואשה משצעים אומות, וזיק ומזיק.

ויאמר: ומה ענין זיק לכהן? והם לשונו של ר' ישמעאל כהן גדול?
 יסבר פי דוברי סקר!

ולילין ולילתון וכל כה דלסון, ורוחין דדכירין שמהן ודלא דכירין
 שמהן, וכל כה דלסון.

ויהגיד: לא היה המחבר מקובל אם לא היה מודבר ארמית;
 אבל רבותינו לא ערצנו צתפלותיהם לשון ארמית, ואפילו מר צרים
 דרבינא שהיה אחרון האנוראים אשר בצבל, תקן אלהי נגור לשוני
 מרע צלשון סקדש צרה וצח, ור' ישמעאל כהן גדול ישים תפלתו
 הנה ארמית?

ולכל צריות שיקומו עלי לרעם, הסצקשים רעתי.

ויאמר: שיקומו! שיקומו הים לו לומר; ומה ענין המבקשים רעתי,
אחר שאמר שיקומו עלי לרעה?

ויבא להזיקני בשום נזק בעולם, הן נזק גוף והן נזק נשמתו ולנשמה
לנשמתו.

ויאמר: נשמה לנשמתו! זה לא נמצא לרבותנו. אמרתי לו: אולי
הוא נוכלל הסודות שהיו מוסרים לתלמידים על פס.

הן בפעל הן במחשבות רעות.

ויאמר: וולת הן צענן הזה היה לשון הנהגים האחרונים, ורבותינו
לא היו אומרים אלא זין, באורם זין לזכות זין לחובה, ובלשון מקרא
גם: גם לי גם לך לא יהיה. וכן וולת בפעל לא נשתמשו בה
רבותינו ויונייהם, ובמקומם היו אומרים במעשה.

לטרדני וכן אהבתך ויראתך, והגילני וכל פגע רע ומכל דבר המתרגשות
ובאות לעולם.

ויאמר כל דבר המתרגשות ובאות! הלא זה לשון מדוקדק.

ולגרא דעבדא שיקום עלי להחטיא ולטמא אותי פלוני בן פלוני.

ויאמר: יגרא דעבדא! דבר זה לא ראיתי ולא שמעתי בלתי
היום.

אנא השם הגדול קרע שטן, בקרע שטן, יקרע שטן,
נקרע שטן, שקרע שטן (כאן צריך להזכיר אות אחת משנוי,
כנו שנוי זיגש נרשם בכל ראש ונשם קרע שטן, ובזה נזכרים
ומבטל מעליו כל ויגרי רע שלא יוכל לשלוט בו, וכך ירשום כל אחד
ואחד שנוי בשם קרע שטן).

ויאמר: נראה ששכח ר' ישמעאל את שנוי, והשגש שהיה שנוי זיגש,
או ששכח ר' בנימין שהוא נחצר תפלתו על שם ר' ישמעאל; שהרי
מה נפשך? האם כתב ר' ישמעאל באתיות שנוי ישמעאל: מוי הגי שם
ישמעאל, שיצטרך ר' בנימין להחליפו בשמו הנושגש זיגש? והאם לא
כתב ר' ישמעאל שם קרע שטן בצרוף אותיות שנוי ישמעאל, ר' בנימין
מנין לו?

בגדול זרועך ידמו כהצן ככתוב תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך
ידמו כהצן (פסוק זה יאמר ג' פעמים) שלא ירחיגי, ואם ירחיגי לא
יזיקוני, כדכתיב זאת האנשים אשר פתח הבית הכו בצגורים וקטון
ועד גדול וילאו לנווא הפתח. הפתח למנוא וילאו גדול ועד

ווקטון בסגורים הכו הצית פתח אשר האנשים ואת (ג') פענוים פנים
 והחור יאמר פסוק זה) .
 ויאמר : אין זה דרך תפלה, אבל דרך לחש .
 ואם יקראוני אל יגיעוני . מלך המרום געור בהם וסתום וחתום
 פיהם באבנא .

ויאמר : באבנא! ומי יתן ונסתם פי המזויף הזה בעפר !
 וקלון ידיהם ורגליהם שלא יזיקוני ושלא יגרמו לי רעה, וספוך עלתם
 רעה מומני שלא יבטלני, ולא לכל אדם שעמני ואתי, צין צבית צין בשדה,
 צין צים צין ביצה, לנפשי ורוחי וגשמתי ונואודי, ויהיה שוך הגדול הגבור
 והנורה והאדיר והחזק שם המפורש שם של ע"צ ויסע ויבא ויע עמי
 פלוני צן פלוגית ולא עמהם, ויבשו המה ואל אבוס אני, יחתו המה
 ואל אחת אני, יבשו שונאי באימם ופחד ורעדה ובחלחלה, והני
 אש לבטה התך בשמחה ובטוב לבב, כי כך אני צוטה, והם יפולו כקס
 לפני רוח, כדכתיב קומה ה' ויפולו הויציק ויגוסו משנאיך מפניך, שיר
 למעלות אשא עיני וכו' . בבקשה מונך מטטרון שר הפנים כי שוך
 כשם רבך, ועזריאל ורפאל מיכאל וגבריאל מלאכי השרת, שתעמדו לפני
 מלך מלכי המלכים הק"צ הלאה והדוני האדונים .

ויאמר האיש : זה אסור לפי תורתנו, והוא אחד מנוניי עבודה זרה .
 שתבקשו עלי רחמים על ג' החן והחסד והרחמים לפני בעל הרחמים .
 ויאמר : על ג' החן היא מליצה מחודשת צדורות אהרונים .
 לשמוע ולהשפיע את תפלתי ואת תחנוני, שיהיה לרצון ומקובל בקדושה
 ובטהרה, וכל המקטרגים יהיו מוכנעים ומושפעים תחתי .
 ויאמר : ומושפעים תחתי ! ראה זה חדש הוא . אמרתי לו :
 חולי ז"ל ומושפלים .

שלא יהיה להם רשות לקרב בכל גבולי, הן צעת התפלה הן צעת
 לימודי הן בכל שאר דרכי .

ויאמר : לימודי ! תלמודי הים לו לומר, כי המנס הרבה היו זהירים
 רבותינו בשתי המלות האלה, ולא אמרו למוד אלא בענין הרגל, כאמרום
 ומבקש למודו ואינו מוגה, וכן אל תחמוד כבוד יותר מלמודך הין פירוש
 אלה יותר ממה שמזדמן לך וסורגלת בו . אמרתי לו : לא ידעתי .
 ולעשות בקשתי לסלוח ולמחול לי על כל עונותי ותטאתי ואשמתני ופשעי
 שחטאתי ופעויתני ושפשעתי לפניך .

ויאמר האיש: לפניך! ולמי הוא מדבר? הלא לנוחתי השרת, והוא
אומר שפשעתי לפניך!

אמרתי לו: אולי טעות סופר הוא, וצריך לקרוא שפשעתי לפניו.
בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בהסתר בין במחשבה
בין בגלגול זה בין בגלגול אחר אני פלוגי בן פלוגית. ועשה למען
שמך הגדול שם המפורש שם של ע"ב ושם של מ"ב הקדושי והטעורים
והמפוארים והמפורשים בנקיות ובטהרה.

ויאמר אלי; אין זה טעות סופר, אבל הוא עבודה זרה גמורה, ולכל
הפחות יהיה בלבול השכל ושבוש הדעת מחד המהדר הסכל, אשר לא
ידע בין ימינו לשמאלו, והתברך בלצבו ליחס שגעונותיו לקדושים אשר
בשמים המה.

שתקחו את כל מפתחות הכמסה הזיגס וסדעת.
ויאמר: שתקחו! עשה למען שונך הגדול שתקחו! גראה באמת שגלקחו
מהם המהדר כל מפתחות הכמסה הזיגס וסדעת, וכל מפתחות הסכלות
והכבילות גפלו לו להחזת עולם.
והמפתח הפרנסה.

וישז ויקרא: המפתח הפרנסה!
והכלכלס וריוח והללה, והכתירוני בהם כל ימי היותי על האדמה.
ויאמר: ראם זה כתר נאם! כתר של מפתחות! אולי יכבד על ראשו
מעט.

ותהיה לי לעזר ולהועיל כל ימי.
ויאמר: סובב סובב הולך הרוח (משוגע איש הרוח) מלשון יחיד ללשון
רבים ומלשון רבים ללשון יחיד, ודומה הוא כמי שאין לו אלוה כלל.
ויהיר קרני ומזלי כשמש בתקופת תמוז, וכירח בחגי חדש צמולואס,
והלליחני צמנעשי, ובכל דרכי ובכל דברי, ויהיה דברי מתוקים.
ויאמר: הדבור הים מתוק יותר אם הים אומר ויהיו דברי מתוקים.

מדבב ונפת נופים צעיני כל שומעי דברי, והמזכירים יזכרוני לטוב כל
הימים. ומשציע אני עליך אהו צי אל המלחך הממונה על הארצה
ועל החיבה, לבקש עלי רחמים מלפני הק"ב, שתתנני לחן ולהסד
ולרחמים צעיני כל רואי.

ויאמר: לבקש מלפני הק"ב שתתנני! לשון נקבה אלל הק"ב!
וצעיני כל מאהבי, בן שהם על השמים או מהתחת השמים, ותהיה

השעה הזאת והיום הזה שאני מתפלל לפני הק"צ עת רצון ועת רחמים וישועה ומחילה וסליחה וכפרה ורפואה שלמה וחיים טובים עלי חני פלוני בן פלונית. ומשביע חני עליך מטטרון עזר של יוגרי שמך כשם רבך, לעשות הפני ורצוני.

ויאמר אלי האיש: ולמה אמר לו בתחלה בצקסה מוך, אחרי שסיכלת בידו להסרו בנהשתי הסצעה?
ואימתי מוטלת על כל הצדיות.

ויאמר: אי טפש! אי סכל! השכה שכבר השביע המלאך הממונה על האהבה שיתן חנו צעיני כל רואיו? ואיך יבקש עתה שתהיה אימתי מוטלת על כל הצדיות? והלא האהבה והאימה שני הפכים.

ושיזכרו אותי לטובה, ושיהיה קומתי גאה. ויחזק האיש ויאמר: הלאי שיהיה דבורו כאה ומדוקדק! ומה יבקש אם נולד גבן או דק?

ופני מזכירות ומסויבות, ושתהיה תורתו שמורה וערוכה בלבי, ולא השכה דבר מכל אשר למדתי ושעתיד אלמד.

וישב האיש ויקרא: ושעתיד אלמד!

ושיהיה חלומותי מיושבת עלי.

ויאמר כמעט שאני מקיא כל מה שאכלתי. ושיהיה חלומותי מיושבת עלי! היוכל הדבור להיות משובש יותר?

ותגילני מאדם רע ומפגע רע, ותבגור פיות הנודזרים עלי עתק, והחושבים צרעתי, כי אתה שומע תפלה, ברוך אתה שומע תפלה אמן.

ויאמר אלי האיש: איני יודע מי הוא זה השומע תפלה, כי הנה יראה שהוא מטטרון אשר השביע לעשות הפני ורצוני. עניתיו: רוב דברים אך למותר, וגם אני מודה לך שאין התפלה הזאת מעשה ידי ר' ישמעאל כהן גדול (*).

נשיב הספר אל מקומו, כי איננו לא מעלה ולא מוריד.

ה א ו ר ח

הם הנות שאינו מעלה, אבל הוא מוריד מעלת המקובלים עד לארץ או מתחת לארץ; אחרי ראותנו כי כל יצר מתשבות לבס

(*) אשר זמן מלאתי התפלה הזאת בקלמ עשניות עטוקדות (בסוף סדר קדשים), אך שם היא עטוקה מכל השבטים הנזכרים, ואיננה מיוחדת לר"י ב"ג, רק כן כמובן בראשית: הנהגה שטובים ליתר בארץ ישראל.

רק רע כל היום, לשקר ולזייף ולרמות הבריות, בלא דעת ובלא תבונה.

ה מ ח צ ר

אין זה באמת דרך החכמים לדון מן הפרט על הכלל בלא, ואם המלא ימלא גם בקהל עדת המקובלים אחד ונוני אלף שלא יהיה מובתר בכל המדות המשובחות,

ה א ו ר ח

וסיחיה שוטה רשע וגם רוח,

ה מ ח צ ר

וכול מקום הלא תודה כי רובם ככלם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בלע אשר היו למאורות בקרב עמם, והמה נזכרים בכל דור ודור לתהלה ולשם ולתפארת: ומי יאמר לקדושים כאלה שקר עניתם, וכל קבלתכם בדויה וזנוייפת?

ה א ו ר ח

ואיך לאמין שהיא מקובלת בידם? והנה הם חולקים זה על זה בעקר שהכל תלוי בו, הלא הוא ענין הספירות; שקלתם אומרים שהן עלם הבורא, וקלתם יאמרו שאינן הלא כלים נבראים. וחכמה שעיקרה מוטל בספק, איך תהיה מקובלת קבלה נאמנה?

ה מ ח צ ר

הרי זה ענין נשגב מאד ועיווק ענוק, ולא נדבר בו בין המאכל והמשתה. רק זאת אומר אליך, כי הזכרתי בדבריך אלה מעשה קרה לי בימי נעורי, וכל ימי הייתי מנטער עליו, ולא מנאתי פשר דבר. דע כי בן שש עשרה שנה הייתי, והייתי משמש לפני רבי מובהק החכם החסיד מוה"ר נרדכי יצחק קולוניאה זל"ה (*), שהיה צנוף ימיו סגיא נסור, והני הייתי קורא לפגיו, וכותב מפיו את דרשותיו. ויהי היום וקראתי לפניו פסוק וזכור את בוראך בימי בחורותיך, והאמר הליו: רבי! מלת בוראך כתיבה בי"וד. ויאמר הם! מה אתה מוניה מפיד? הלא טעות סופר תהיה זאת. והען והומר: הבל הדוני, נראה לי שכבר ראיתי ברבנו בחיי שהוא דורש בי"וד הזאת, והנה נראה שהין כאן טעות סופר. ויאמר אלי: קח ס' מנחת שי. ואקחה, ואמלא בתוך בו: בוראך מלא י"וד.

(*) באסף אל עמנו באדר ראשון תק"כד, והיא אחי של הרב המפורסד אברהם די קולוניאה.

יעיין בחיי ד"ס פרשת בראשית. ויאמר לי רבי: קח ס' בחיי;
 והקח, והבקש, והמלא שסוף דורש וולת אללים בשתי וולות, אל ה' ה',
 ושזה פירוש ה"וד של וזכור את צורחך וולא. וישתומם רבי ויאמר:
 חלילה! הספירות הינן הלכות. ואני שומעתי וולא חזק, והעמוד
 יורעיד, ח"ך יאמר ר' בחיי דבר שיצדק לומר עליו חלילה! ואני
 ידעתי את ר' הסוכר שהוא גדול מולד בחכמה, וגם חכמת הקבלה לא
 נסתרה ולפניו, ח"ך על פי שכל ימיו לא רצה לדבר בה דבר. ויותר
 תמסתי כשגדלתי וקררתי קלת בספרי הקבלה, וראיתי מנהלוקת שצן
 המקובלים בענין הספירות, ויאמרתי בלבי: ח"ך אפשר שתמלא עוד
 מנהלוקת, אחרי שקם הרב ה"רי ותירץ כל הספקות ברוח הקדש השורה
 עליו. ומאין באה לר' הקבלה הזאת שאין הספירות הלכות, אחרי
 שהרב ה"רי כבר הורה היותן ע"ס האלכות?

ה ה ר ח

אני חזרר לפניך הענין על צוריו, ועתה נצרך על המזן שאכלנו.
 ויסיי אחרי הסברה, ויאמר אלי הח"ס: איני יודע ח"ך יתפארו המקובלים
 שחכמתם מקובלת בידם, ושח"ן להרהר אחרי דבריהם, רק לקבלם כאלו
 נוסינו ניתנו, אחרי שאני מולא אותם נבוכים ובלתי מסכימים בעקר
 הגדול שכל חכמתם תלויה עליו.

ה ה ח ז ר

הוא זהיר בדבריו, כי אמנם לעומק המושג וגם לקולר המשיגים, נקל
 להכשל ולחשוב שגחלקו, והם מימיהם לא גחלקו, רק אגחנו לא ירדנו
 לבסוף דעתם, ואם רק הוא מוננו הוא.

ה ה ר ח

כל זה אמת, אבל ומה תאמין אתה אחי בדברי ר' בחיי על ה"וד
 הגמולות במלת צורחך, ועל שם אללים מנתפרד לדעתו לשתי מלות
 אל ה' ה'? האם לא תאמין בכל לבך שכוונת הרב לומר שהספירות
 הן ע"ס האלכות?

ה ה ח ז ר

כן נראה לי באמת, אבל אפשר שאני תועה, כי לא קבלתי החכמה
 מפי מקובל חכם.

ה ה ר ח

ועתה שומע מה שכתב הגאון המפורסם ריב"ש (אשר היה תלמידו של

רצנו נסים) קח נח'ס' התשובות שלו, או ס' עבודת הקדש שהציא
 דבריו (בהלק העבודה פרק י"ג), ותראה.

ואקח ס' שו"ת ריב"ש, ויקרא האיש לפני בתשובה קנ"ז: ובצר קרה לי
 צטיותי בסרקוסטא שגא לשם החכם הישיש דון יוסף בן שושאן אשר
 כצר ראיתי אותו צלנגסיה, וסוף היה חכם בתלמוד ורחב צפולוסופיה
 והיה מקובל והסיד גדול ומדקדק במצות, וציני וצינו היתה אהבה
 והשק גדול, ופעם אחת שאלתי לו איך אתה המקובלים בצרבה אחת
 מכוונים לספירה ידועה, ובצרבה אחרת לספירה אחרת, ועוד הכי יש
 חלשות לספירות, שיתפלל הדם להן. וענה לי: תלילה שתהיה
 התפלה כי אם לשם ית' עלת העלות; אבל הדבר הזה כמו מי שיש
 לו ריב, ושואל מן המלך שיעשה לו דין, יבקש ממנו שיצוה אל היושב
 על המושב שידין לו, לא שיצוה זה אל הסוכן הממונה על האזרות,
 כי תהיה שאלתו בטעות; וכן אם ישאל מן המלך שיתן לו מתן לא
 יאמר לו שיצוה אל השופט, אבל שיצוה אל הסוכן. וכן אם ישאל
 מוננו יין יבקש שיצוה זה לשר המשקים, ואם ישאל לחם יאמר לשר
 האופים, לא בהפך זה. כך הוא צענין התפלה, שהיא לעולם
 לעלת העלות, אלא שמכוין המחשבה להמשיך השפע לאותה ספירה
 המתיתסת לאותו דבר שהוא מבקש עליו, כמו שתאמר שבצרכת על
 הדיוקים יכוין לספירה הנקראת חסד שהיא מדת רחמים, ובצרכת
 המינין יכוין לספירה הנקראת גבורה שהיא מדת הדין, והקש על זה.
 זה צאר לי בהסיד סנ' מכוונת המקובלים, והנה טוב מאד. אמנם
 מי מכנים אותנו בכל זה, הלא טוב הוא להתפלל בתם לשם יתברך
 בצוונה, והוא ידע באיזה דרך ישלים המצוקה, כמאמר הכתוב גול על
 ס' דרכך וצטה עליו והוא יעשה. והוא מה שאמר הרב הגדול ר'
 שמשון דקינון ז"ל שהזכרתי למעלה. וכן הודעתך מה שאמר אלי
 ביהוד מורי הרב רצנו נסים ז"ל כי הרבה יותר מדי תקע עלנו הרמ"צן
 ז"ל להאמין בענין הקבלה שהיא וכו', ע"כ דברי הרי"ש בתשובה.

ה ו ח ז ר

הנני רואה כך מדת המסיתים, כי בעקבה באת אלי להרחות לי שרצנו
 נסים היה הומר שהרבה יותר מדי תקע עלנו הרמ"צן להאמין בחכמת
 הקבלה, ושרי"ש היה הומר שאין לנו צורך לבין בתפלותינו אל
 הספירות.

ה א ו ר ח

לא כן אדוני, אבל עקר כוונתי להראות לך בחלוצי כי אחד מן המקובלים
הקדמונים היה מאמין שאין לספירות הלקות חלילה, אבל הן כמו פקיד
המלך העומדים לעשות רצונו לכל אשר יצוו; והנה צינן וצין רצונו
צחי מחלוקת בלא ספק בעקר שהכל תלוי בו, ואיך הקבלה?

ה מ ח צ ר

אם כן הני אומר שגיתי צוה שהצנתי מדברי רצונו צחי, ושהוא
מימיו לא נתכוון לומר שהספירות הן הן האלקות.

ה א ו ר ח

אין זה מדרך צעל שכל, אחר שאין דברי הרב מתפרשים כלל אם לא
יאמין שהספירות הן אלקות; כי מה יהיה טעם ל"וד של בוראריך
ול"וד של אלקים, אחר שהפריד השם הזה לשתי מלות, אל הם? הלא
כוונתו נראית מתוך דבריו שיש שם עשרה דברים שהם אלקות.
ועתה לבסוף נה' הנהי אל נוקם אחר ותראה אחד מקדמוני המקובלים
ומהצופים אומר צפירוש כי הספירות הן עשר אלקות: קח נה' ס'
מערכת האלקות. והקח הם', ויקראו בו האיש לפני צסוף מערכת
השמות (דפוס פירארה דף י"ג ודף נ"ז) כדברים האלה: עוד יש לדעת
כי ענין האלילות אשר זכרנו ואשר הזכיר עוד מומנו צעבודת הסדר
איננו ענין שנשתנה או שנתחדש במהליל או בנחלל דבר אשר לא היה
טרם האלילות חלילה, כי כבר זכרנו כי האלילות שהם הספירות הוא
האלקות ית' וכו' וכו'. והצן העקר הזה כי הוא עקר כל העקרים
ויסוד כל הצנין, עם מה שזכיר תמיד צעבודה הזאת כי עשר ספירות
האלה הן הן האלקות ית' כאשר זכרנו, ושהאלקות מיוחד צהס צלי
פירוד ושגוי, והוא יסוד כל הצנין עכ"ל. האין דעתו מוצאהרת
שהספירות עשר האלקות? ועתה למען תדע הים צין המקובלים
מחלוקת, קרה נה' דברי הופרש, ר' יסודס חייט, צהקדמותו. ויקרא צה
האיש כדברים האלה: וגם שראיתי הם' הזה בלו מחמדים קצ וגקי
ויש לו עשר ידות על הספרים האחרים מוספרי הקבלה, כי כלם מדברים
צספירות הקדושות אחד המרבה ואחד הממעיע, והת הדלת בגרו, והוא
קס לפתוח את המגעול ואומר זה השער לה' לדיקים יצאו צו. ובקצת
יוקמות הפלתי לוכח בעקרים גדולים אשר הם שרשים מיוחדים ורשומים
צקבלה הקדושה, ורצ המקובלים הולכים צהס געים וגדים, ואחרת

בגבר חלזי להלחם עם הרצ צעל הספר הזה, ופעמים להלחם עם לחזיוו וכו'. ויאמר חלזי האיש: לא נא עתה וחומר שאין צין המקובלים מחלוקת צעקרי חכמהם.

אמרתי לו: חלזי המחלוקת נולדו בדורות אחרונים, כי זה ר' יסודם חייט היה בזמן גירוש ספרד.

ויען האיש: לך וארחך אחד קדוש שהיה בתחלת האלף הששי, הלא הוא המקובל החשוב ר' מנחם מרקנאטי, וראה מה כתב צם' טעמי המלות, הביא דבריו שהיית (מדף ל"ג עד דף מ'), ואמר שיש צבאן מקום ספק, נבוכו בו רבים, ומהוא לא ראה מי שירד לעומוק סדרוש הזה כי אם הרב מנחם, והלא דברי ר' מנחם: דע כי אין צבורא ית' שום שנוי צעולם, אך הוא ית' נוגיד מראשית אחרית, וצבתחדש הדברים המחודשים אללנו אין שנוי רצון בו ית' וית', כי הוא כבר ידע ונתחלה הדבר הזה העתיד להיות ולא נשתנה דבר בחפץ הבורא כדי שנוכל לומר שיצא החפץ שהוא מסכת אל הפעל, כענין החפץ הנמלא בכו, מפני שכל פועל זולתו ית' אינו פועל אלא מפני שצריך אל הפעל שהוא, לפיכך לא תקרר דעתו עד שתגמר הפעולה שהיא, וא"כ נמצא חפצו בכה ויוצא לידי מעשה צשאלמת מלאכתו; וחלילה שיהיה הדבר כן אלל הבורא ית' וית', כי הוא ית' לא עשה הדבר כדי להשיג הצורך שהוא; ואם נאמין שחפץ מהודש בו, נמצא שהידוש צעלמות ה' ית' וית', ונחייב חדוש הקדמון. אך הבורא ית' וית' הוא וחפצו אחד, וכמו שהיה קדמון כן חפצו ג"כ, מגיד מראשית אחרית, וכל העתידות גלויות לפניו; א"כ נתבאר שאין צבורא ית' לא שנוי חפץ ולא שנוי רצון ולא כדגוד ולא פעולה, ואין לומר עליו לא יש ולא אין ולא שום דבר שצעולם, ואין מחיצות העולם מגבילים אותו, כי הוא ית' בכל מקום שום. ומאחר שאלו הדברים נעשו אללנו כהקדמות אמתיות, כי מי שהינו מודה צבן הרי אין לו חלום כלל; א"כ יש לנו לתקן כל הדברים צין מדברי תורה וצין מדברי רז"ל שגראה מפשטם שסותרים דברינו אלה. כבר בארנו כי לא יתכן לומר צבורא ית' שום דבר שנוכל להצין ממונו כי הוא מוגבל, מפני שכל מוגבל הוא משתנה, וצבורא ית' וית' אין חלזי לה שנוי ולא חלוק. ואם תשאל ותאמר הנה הנחנו רואים מן הכתוב שאותו דרך הגבול, שאומר וירד ה' ויעל ה' וילך ה' ויצא ה' וידבר ה' ויאמר ה' וכל כיוצא באלו: דע

כי תשובת שאלת זו, וולגד ונה שאמרו רז"ל דצרה תורה בלשון בני
 אדם, היא עמוקה מאד; וראיתי לאחד ונחמני הקבלה ז"ל שכתב כי
 כל זה ובכל מקום שנאמר כיוצא בזה מן הדברים שמורים חסרון בחק
 הצורה ית', הכל נאמר על הספירות, אך הצורה ית' וית' הסבה
 הראשונה אין לומר עליו שום דבר ממש שמורה הגשמות; ולזה הדעת
 נראה לי שנטה ה"ר אליעזר מגרמישה, שכתב וז"ל: וינה שכתוב כה
 אמר רם ונשא הכל על השכינה וכו', הגם מובן ונדבריו שהפסוק אינו
 הומר מהצורה ממש; ועוד מן שיצין בפריו יוכל להבין כוונתו בטוב
 בלי ספק. ועוד קשה ומה שאמרו במעשה מרכבה: הומר לך
 שיעורו של יוגרנו וכו', וידוע הוא כי לצורה ית' וית' אין לו גבול וסוף,
 והין המהינות מקיפות אותו, על כן יש אומרים כי כל מה שמדדו לא
 מן הצורה הומר, הלא היברי השכינה מדדו, ויהשבו כי השכינה היא
 צורה נצחית, ולא כן דעת הרמב"ן ז"ל, וכל חכמי הקבלה חולקין על
 זה. ועוד נראה לי שקשה לומר זה, כי שם במעשה מרכבה הומר
 בלשון הזה: ראיתי את ה' אלהי ישראל מלכו של עולם יושב על כסא
 רם ונשא, ומשמאלו אלו שרי הפנים וכו', עד שאומר: הומר לך שיעורו
 של יוגרנו וכו'; והם על צורה נצחית מדדו לא היה הומר יוגרנו,
 אין יוגרנו הלא הצורה ית'. ועוד הומר במעשה מרכבה בלשון
 הזה: הומר ר' ישמעאל הומר לי מטטרון שרא רצח דסהדותא, עדות
 זו הני מעיד בה' אלהי ישראל היתה וקיימה ונרצח ורצנא,
 דמנא מצית מותב יקריה ולעילא קי"ח רצבות פרסאות, ומצית מותב
 יקריה ולמטה קי"ח רצבות פרסאות; מנרועו של ימין עד זרועו של
 שמאל ע"ז רצבות פרסאות וכו', ונותן שיעור לקומה ר"ו אלף אלפים
 רצבות פרסאות, כמנין ורצ כה, שג' גדול הדוגנו ורצ כה, ונותן
 שיעור לרוחב ע"ז רצבות פרסאות, שג' תנו עז לאלהים; וה"כ
 היאך נוכל לומר כי מן השכינה הומר, הם היא צורה נצחית
 לא היה הומר עדות זה הני מעיד בה' אלהי ישראל, הם מוצרם
 נצחית אמרו. ויותר קשה הוא לומר כי מן הצורה ממש אמרו,
 כי כל האומר כזה אין לו חלוש כלל, כי ידוע הוא ומושכל ראשון
 הוא כי הצורה ית' אין לומר בדברים האלה וכיוצא בהם. ועתה
 עמוד והתבונן פלאות דברי ותבין בהם בעיון דק מאד, לתקן
 דברים אלו שהם כשנינו של עולם; וזו היא כוונתי ג"כ בענין היתוד.

דע כי חמת הוא כי צבורה ית' הין לומר עליו שום שנוי ושום דבר
 בעולם ומחשיגי הגשמות, וכל מה שמדדו ר"ל צם' המורכב, לה מן
 הצורה ממש דבר, הלא מן הספירות אמרו. ואם תרצה להקשות
 ולומר, כי כבר ידענו כי הספירות הם גאלות ולא גבראות, וידוע
 הוא כי כל דבר שנאמר בו חליות, כח המאיל הוא בגאל, ואין
 הגאל נפרד מן המאיל, וא"כ כל מה שנאמר בספירות הוא כמו
 שנאמר צבורה ית', וסוף נובל לומר כי מן הספירות אמרו, והלא
 הוא כמו שנאמר צבורה ית' בעלמותו ונמש. דע כי תשובת שאלה
 זו עמוקה ונאה לחין קץ ותכלית, וקודם שנתחיל בתשובה, דעתנו להוכיח
 כי כל מה שאמרו החכמים והגאונים בענין חליות הספירות, אין
 הדבר כמו שמוכן מפשוטי הדברים, בראיות חמתיות. ואע"פ שה"ר
 אשר ז"ל נכנס בדוחק הגדול הזה גדר מזה וגדר מזה, עדיין לא יישב
 הכל לגמרי; וע"כ דעתי לבאר כאן כל דעתי וכוונתי, כי בענין זה
 תלוי עיקר גדול והאמונה בזה. דע כי כל מה שאנו מדברים
 בענין הספירות לה מן הצורה נדבר, הלא הספירות הם כמו כלי האומן
 שהאומן פועל בהם פעולתו, להבדיל בין חלק חלפי חלפים, והם דברים
 שהם שוים לכל דבר ותמורתו, וע"כ אין לנו יכולים ליקרב הדבר לדעת
 החוקר, כי לא נובל לדמות הלא מן הדברים שאנו רגילים בהם, וע"כ
 אחד מן החכמים דימה אותם לרגון הנפש, שהוא שוה לכל החפצים
 ולכל המחשבות המתפשטים ממנו, אע"פ שהם רבים הין עקרה הלא
 אחד, והנפש היכה משתנית, הלא השנוי הוא בגוף, שמוניח לפעל
 מחשבת הנפש. ועל ברחנו יש לנו לומר כי הם דברים שוים לדבר
 ותמורתו, שהם לא היה בהם כח שיהיה לדבר ותמורתו לא היו כח לכל
 דבר, כי מה שהוא חור הינו השך ומה שהוא חשך הינו חור; ע"כ
 דימה אותם החכם לרגון הנפש, וכמו שהנשמה היא מתלבשת מן
 הגוף, כן הצורה ית' מאורו הגדול התנווננו הכלים האלה, וקראו אותם
 החכמים ספירות, והתפשטות סבה הרהשונה ית' בכלים האלה נקרא
 חליות. ובס' הזהר מלאהו כך וכו'. והגני מוכיח לך בראיות
 וגם מדברי רז"ל כי כל מה שדברו רז"ל בענין הספירות הינו ראוי
 לאמרו צבורה ית' וית'. האחד כי הם נאמר שהעשר ספירות הם
 הצורה ית' ממש בעלמותו, א"כ היאך יהיה הצורה אחד והמספר
 עשרה, ואין לשים חלוק בעלמות הצורה ית'. ומה חלוק יהיה

בין מידת הדין ומדת הרחמים, כי אע"פ שגזר נובל לומר כי צענין המדות אין שנוי בעצמותם, אלא השנוי הוא מולד המוקבלים, מכל מקום היאך נשים חלוק בין המדות, לקרות לנו ימין ולנו שמאל, ולנו ענף ולנו שרש, כי ידוע הוא כי כל אלו הדברים הם חסרון צחק הבורא ית'. ועוד כי כשנשים חלוק בין המדות נשים חלוק בעצמות הבורא ממש, וזה לא יתכן לומר, כי ידוע הוא כי מולד שמאל נשפעות כל העומאות ונועשה כשפים ושדים, כאשר ציארנו, ונקרא צב' הזר המופלא מחשבה רעה, ומולד ימין הוא הפך; ואם הם הבורא ממש, היאך נשים חלוק בפעולות הבורא ית'. וסרבה חפשתי ודקדקתי, ולא מנאתי שום חכם שדבר בזה כלל, אלא ה"ר אשר ז"ל; ולעולם לא מנאתי תרוץ בקושיא זו, אלא צוה שכתבתי למועלה צענין הספירות ואיליותם, בהבלעה מפני הסתרת הדבר, שג' סוד ה' ליראיו. ועוד יש לך לדעת צענין איליות הספירות, כי אמת הוא ודבר ברור כי כל הספירות הם נאללות זו מזו, אך הראשונה היא כענין שכתבנו למועלה; והבן זה ויחד, כי בן הסכים אחד מן הגדולים כאשר כתבנו. זאת היא רחיה אמתית נתפסת בסגרת הלז. ועוד לנו נריכים להביא רחיה לחזק את בית אלהינו מדברי רז"ל ממה שמונאתי בספר הזוהר המופלא וכו'. ומרוב דקות הענין הולרכנו לדבר דרך משל. והמשל בזה הוא לומר אחד שיש לו שני עבדים, וזה לאחד מהם כך: הזר כשתראה איש מתחזק והולך בדרך ישרה, תסייע אותו ותגיל אותו מאויביו; ולשני זה: כשתראה איש הולך דרך לא טוב, תבה אותו ותייסרהו עד שישוב; וכשעבדי המלך עושים מצוותם, המלך אינו עושה שום דבר, ואין הדין בא מוננו כלל, אלא שהוא מסייע את עבדיו לפעול פעולתם. כך הבורא ית' משפיע למדות לעשות פעולתם, והוא אינו משנה פעולותיו, אלא המדות עושות פעולתם. ובס' הזר המופלא מנאתי כך וכו'. ועתה נשוב אל עניננו, ונראה לי כי מבין ג"כ נובל להבין כי הקצוות אינם דבקים זו ית' וכי א"כ לא היו נריכים השפעה וזכרה אם הוא אחד והמספר עשר, כמו שציארתי למועלה, כי אין הנאלל נפרד מן המנאלל, אלא צעבור שהם נריכים השקאה יש לנו לומר כי לא וכן הבורא אמרו, כי צורה ית' אין זו לא מגרעת ולא תוספת וכו', וצעבור כי הבורא הוא בתוכו, ע"כ קראו לשכינה שכינה, כי הבורא שובן בתוכו וכו', והוא מלת ברוך שהוא

פעול, ר"ל אל המדות המתברכות והבורא ית'. וכן מנחתו צם' אחד
 שחבר ה"ר אליעזר ווגרמישא ז"ל, זה לשונו: לכך תיקנו בחתימת כל
 ברכה בא"י לשכינה, וכל שלא ידע זאת החכמה המופלאה, כשיכוון
 תפלתו אל יחי וחסרהר למי מכיון לבו, רק להציו בשמים, וכן ראיתי
 בכתב ר' יהודה הססיד ששלח לבנו עב"ל הרב ז"ל. ה"כ מופן
 מכאן שלשון ברך הינו על הבורא ממש, אלא על המקבל מהבורא.
 ובעבור כי הבורא נמלה בתוכו ממש, על כן אין לקפץ ולומר כי עשרה
 מלכים הם שפועלים בכלים, אלא אחד הוא הפועל בכלם, כמבואר צם'
 יצירה שהומר והדון יחיד אל מלך נאמן מושל בכלן מומעון קדשו ועד
 עדי עד; אחר שהזכיר כל העשר ספירות, אמר אע"פ שהמדות הם
 עשר, יחיד הוא הבורא ית' המושל בכלן, כאשר בארנו. עוד יש
 לנו ראיה רביעית ממש שכתב בתפלת ר' נחמיה צן הקנה ע"ה
 הוויסדה על הספירות, שכל ספירה וספירה כשזכר אותה מסיס
 צה צי"ת, שאומר הסדרך צספירה הראשונה שהיא כתר עליון וכו',
 ותדקק מחד מדוע לא אמר הסדרך ספירה ראשונה וכו', אלא לא
 דבר מן הספירה שהיא כמו מלבוש, אלא על הגשמה שבתוכה דבר,
 כלומר הסדרך הבורא שאתה נמלה צספירה הראשונה, ומזהרירותה
 געשה לו כמין מלבוש מאור מופלא ומעמודי אור שהם לסדיל צין אלף
 אלפי אלפים להין חקר, כמו הגוף לגשמה. ושמה על כן קראו
 הבורא ית' וית' גשמה לגשמות, כלומר גשמה לספירות שהם דברים
 דקים ועמודי אור מלוחחחין, והין לדקותם הכלית, כמו הגשמה שהיא
 בגוף האדם ואי אפשר לדעת מהותה. ועוד אמר הססיד בתפלתו:
 מדה רחמים עלינו התגלגלי לפני קונך תחנתנו הפולי וכו', הגה שש
 חלוק צין המדה וצינו ית' וית'. וגם צם' זהר הגדול אמר על
 פסוק צראשית: על ה"י כתיב היתפאר הגרון על החוצצ צו וכו',
 הגה שתאר פעולת המדות לערכו ית' וית' צערך החוון צפלו, והאת
 היא ראיה חותית יותר מכלן, וכו'. וכן כתב הרמ"ן ז"ל כמו
 שכתבנו, וזה לשונו: הדוגה להסתחם ידרים וכו', פי' ידרים יכוין למדת
 הימין לבקש משם את מלך מלכי המלכים, וכן פי' יצפון לבקש אותה
 משם. הגה דברי הרב ז"ל מכוונים כדברינו, שהינו אומר יכוין
 אל המדה, אלא אל הבורא שיפעול אליו צמודה הצריכה לו, וכו'.
 ומנחתו סיוע לדברי צענין המדות והספירות ממש שמנחתו כתוב לאחד

מן הגדולים בלשון הזה: ומה שהספירה הראשונה נקראת אויר קדמון, לא נקראת כך מפני שהיא קדמונית, כי אין קדמון ואין ראשון אלא הק"צ וכו', אלו דבריו ז"ל וכו'. ונ"ל כי על זה כיון הפייט באמרו ביוגר של ר"ה: מלך בעשרה לבושים ונחזר בקדושים וכו', קרא העשר ספירות לבושים מפני שהם כמלבוס לק"צ, כגוף לגשמה שהוא לה מלבוס וכו'. זאת היא דעתי וסברתי, הע"פ שאין פשטי הדברים מורים כך, ומי שמתחל בהם צתחלת העיון יקשה לו שיהיו הדברים כמו שכתבתי; ויודע אני ידיעה ברורה שאין כל חכמי הקבלה מודים בזה שכתבתי, אבל אני לא מנאתי בדברים האלו תקון בענין אחר אלא זה שכתבתי, כי כל החכמים בחכמה הזאת כלם בנו על יסוד תהו, ולא דברו בענין היחוד דבר, לכן כתבתי מה שנראה לי, והשומע ישמע והחדל יחדל. (*).

ואומר אל האיש: ומה הריכות הקריאה הזאת, ומה יאה לך מדברי רבי מנחם? ויען האיש ויאמר: ומה תבקש עדות ברורה ונוז על היות חכמת הקבלה בלתי מוקובלת איש מפי איש? הנך רואה הענין הזה, ענין הספירות, עיקר שסכל תלוי בו, והחכם הזה ר' מנחם, אשר הוא מחשובי המקובלים, דורש וחוקר, שקיל וערי, למוען מלוא החמה, ולבסוף העלה בידו דעת וסברה שהוא בעלמו מודה שלא כל חכמי הקבלה יודו לו ויקבלו. וכתחלת דבריו הלא רחית כשאמר שהשיגה היא לורה נבראה, הויר שאין כן דעת הרמ"ן, ושכל חכמי הקבלה חולקים על זה. התאמר עוד שאין צין המקובלים מחלוקת? ולי היה זה בענף וועגפיה, החרשתו, אבל הגם המחלוקת

(*) התאמר האריך שהעתיק הקייט בספרו איכנו כמלא במ' טעמי המצות הנדפס (קוטבנטיחא שנת ש"ד, במיליאה שנת שמ"א), אבל הוא נכתב יד בסוף ס' טעמי המצות וקודם בירוש התפלות, והספר כתיבת יד היה בדי צימו בעורו, ועכשו הוא ביד הידי עוה"ר רמ"ג כ"ק ומשם תקנתי קצת טעיות סופר שנכלו בדברי ר' מנחם בדבוס הקייט. ודע כי טעמי המצות בכ"י הם ל"ד דפים, והתאמר הבא אחריהם, התאר בדבוס, הוא כולל בכ"י תעשה עשר דפים, וברוך ה' שנתן בלבו הקייט להעתיקם רובם בספרו. ואמר ט"ז דפים הכ"ל יש בכ"י עוד שני דפים, בירוש ברבת המזון על דרך הקבלה, כפי מה שמנאתי מבורא נקראת רות לה"ר מנחם זלה"ה. ואש"כ בירוש התפלות כמו נדפס, אלא שנתחלתו יש כאן כמו שלשה דפים, התארים בדבוס, גם כאן היא נקרא על הספירות בעין מה שאמר בסוף טעמי המצות.

בשרט השרשים, ובעקר שהכל תלוי בו. ואין ספק שחס האמת עם ר' מנחם ועם החסיד שהזכיר הרי"ש, הגם כל המקובלים החולקים עליהם והמאמינים שהספירות עלם האלמות, כלם כעובדי ע"ז יחשבו.

ה מ ת ז ר

עדיון לא נתברר אלני כלל היות צין המקובלים מחלוקת, שעדיין יש צידי לומר שקבלת כל המקובלים כן היתה תמיד שאין הספירות עלם האלמות, כקבלת אותו חסיד שהציא הרי"ש, וכנראה מדברי ר' אליעזר מגרמיזא, וכדעת ר' מנחם וההי"ט, וכנראה ג"כ מדברי ס' יצירה; ושכן היתה גם ספרת הרמ"ן ור' צחיי ובעל מערכת האלמות וכל שאר המקובלים, הלא שהם לאהבת הסתם סתמו דצריסה, ונוקולור לשונם נושא לקצת מהמון המקובלים שהציגו דצריסה צהפך מכוונתם, עד שהולך ר' מנחם להסיר מכשול מלפני עור, ולצאר הענין צאר רחצ. והלא תראה כי גם ר' מנחם צסוף דצריו הציא רחיה לספרתו מדברי הרמ"ן על מהמדם הרועה להחכים וכו', הרי שלא היה צרור לו שאין ספרתו מסכמת עם קבלת הרמ"ן, גם לא היה הוא חולק על הרמ"ן אחר שהוא מציא לעצמו סיוע מדצריו. הרי שאין כאן הכרח שתהיה צין המקובלים מחלוקת.

ה א ו ר ח

אבל ר' מנחם לא אמר ולא רמו שדעתו מקובלת צידו, וגהפוך הוא שהוא דורש וחוקר כדרך הפילוסופים, והוא מוציא מדעתו ספרה חדשה שהוא יודע שלא יסכימו צה כל בעלי החכמה, והוא אומר על כל החכמים שקדמוהו שצנו על יסוד תהו: וזו קבלה? ועתה עוד אחת אשימה לנגד עיניך, ומשם תראה היש צין המקובלים מחלוקת. קחה נא לי ס' שני לוחות הצרית. והקה הספר ויקרה צו האיש לפני (דפוס אונטרדס דף ל"ד ע"צ) וזה לשונו: ולהשלמת ענין זה העתיק דעת דצרי המגיד שהיה להרצ הגדול הצית יוסף ז"ל וכו' דהייתי לבעל מנחת יסודס (הוא רצי יסודס חייע) לנינוור מהי דקהמר דהוא דוגמת כלי הספינה וכו', שרי ליה מדיה, רחמנא לישיוציקן מההוא דעתה, ומכל מקום לא היענש על שהיה מלס דהמר, צנין דלה אמרה צכוונה למחטי קוני קצ"ה, אבל טעיות גמורה איסו וכו', וכל סני עשר ספירות יחודה חדה איסו, ואינון עלם האלמות, דסא הינין צהין סוף שלשהת הקטורה צגחלה, וסא דוגמת נשמה צגוף האדם עם האיברים,

שהכל אחד, הכל יחוד גמור, בלי שום נד פירוד צעולם ח"ו, ומלכות שהיא מטרוניתא, ושאר ספירות, הכל אחד ביחוד גמור עם אין סוף, והכל היה והכל הוה והכל יהיה.

אמרתי לו: באמת זה קשה בעיני, שיחיה ר' יהודה חייט, ור' מנחם ריקנאטי, ור' הלעזר מגרמיזא, ואותו חסיד שהביא ריב"ש, כלם מקובלים בשם ולא מקובלים באמת, אחרי שכלם לא ידעו את ה' ואת ספירותיו. ומכל מקום על כרחי אודה בזה, ואומר שכל החכמים האלה לא היו מקובלים באמת, ושהקבלה האמיתית היתה את הרמ"ב ור' צחי ובעל מערכת האלהות, אשר נראה מדבריהם שהאמינו היות הספירות עלם האלהות.

ה א ר ח

הי אפשר לך שתאמר כן, יען וביען הר"ו קרדווירו, והרמ"ע ונפאנו, והר"רי עלמו, אשר לפי דברי המקובלים היתה רוח הקדש שורה עליו, כלם פה אחד אמרו שאין הספירות עלם האלהות, ושכבר היה להן התחלת הוייה. ועתה קחה לי ס' פלה הרמון לר' מנחם עזריה ונפאנו, ותראה. והקח ס' פלה הרמון, ויקרא בו האיש בשער ד' פרק ה' וזה לשונו: ואחרים תקעו עלום בדבר הלכה להאמין שהספירות הם עלם האלהות, לא זולת, ואמרו שאין חלוק השמות ומנין הספירות מחייב דבוי צמאיל, לפי שהינן מיוחדות לו אלה בערך המקבלים בצחיכות ומתחלפות; ועמהם נתוכח נשפט יחד. יאמרו נא ירחי ה' מה צורך חס כן ליחוד יודה במדה שזו תקבל וזו תשפיע, ומי נתן צעם אחד צחיכות מתפעלות זו מזו, ואיה היחוד המשתלם מתפלותינו וכוונת מלונתינו וכו'; וגם על מציאות המדות עלמן, ווי הנוכריה ליחס אליהן מספר במקום שראוי אלינו לחדול לספור כי אין מספר. ועוד שם שער ג' פרק ה': כבר נתבאר וזה דתנן עשר ולא תשע שהבית העליון הינו המאיל, בדעת קצת דדייקי מסיפא עשר ולא אחת עשרה, והלכה רווחת ה' שהספירות הם עלם האלהות כפי שטתם; ובשער הרביעי לנו עתידים צביעתה דשמיא לפקוח עינים עורות בדרוש הזה. ועוד קרה לפני צם' עסים רונוים הנדפס בלד פלה הרמון, והוא לר' משה קרדווירו ז"ל וזה לשונו: ולדעת השנית שהם עלמות, כמה לא חלי ולא מרגיש האי גברא, וכי נהים ושכיב אמרה, דהם כן אין צורך שתקבל הנוכחות משהפארת, ולא שים מדה אחרת מצילתה, כמו

שלא יצדק אמרנו בשמש שמדת היותו מיבש הוא תלוי וצריך אל מדת היותו מתוק וכו'; ועוד לפי דעתו לא תמצא הספירה הלא בזמן הפעולה, ובסתלק הפעולה תסתלק הספירה ה"ו, וסוף דבר לפי דבריו הספירה אינה במציאות אמתי ה"ו, וכזה לא ישמע על פינג, לכן חלה עלינו מלות פשר כדיעות האלה, כי הלא ואלה דברי הלכים חיים ויחדיו יהיו תמים.

אמרתי לו: בהמת תהלת הדברים הגדילו בלצי הנוצרה והספק, הכל סוף הדברים הים לו למנוחה מעצבי ונרגזי, והנך רואה צעינדך איך הין כאל מתלוקת כלל ועקר, כי הלא ואלה דברי הלכים חיים, ויחדיו יהיו תמים.

ה א ר ת

תנחומין של הכל כיחונך ר' משה קרדווירו, וכיון שהגיד בתחלת דבריו שהאומר שהספירות הן ענש האלמות כי נאים ושכיב אמרה, שוב אינו חוזר ונגיד שהלא ואלה דברי הלכים חיים; כי המגם שני הספכים לא יעמדו יחד בנושא אחד, וכל יגיעו ועמלו לקרב הרחוקים צרוע אינה הלא הנופה שתלמידו חכמים שבארץ ישראל וחיטפיים זה את זה פן יהיו לבז כלם כאחד צעיני הגולה המספקת להם לרביהם. והנה תראה כי הרמ"ע מפאנו אשר לא היה נושא פנים לאדם מפני שהיה מופלג צעור, הע"פ שהמוד הוא הולך בדרך ר' משה קרדווירו, לא אמר ולא רמז היות הלא ואלה דברי הלכים חיים, הכל ערך ונלחמה לקרחת האומרים שהספירות אלמות, ואמר ועמם נתוכח נשפטם יחד. ועתה קחם הלי ס' שומר המונים ותראה דברי ה"ר י.

והקצת הם וימצא כתוב בו בויכוח ראשון סימן ס"ג: מה שנקרא אדם קדמון אינו ממש שהין לו התחלה וראשית, הלא מפני שהוא קודם לכל שאר הגלגלים כו"ש הרב (הוא ה"ר י) זל"ה ב' אדם ישר ענף ד' (לא ענף ע', עיין בלוח הטעויות); ובצנף ראשון כתב וזה לשונו: ואמנם הצילות אדם קדמון הזה, ומכל שכן שאר העולמות שתחתיו כנזכר, היה להם ראש וסוף, וזהו להם זמן התחלה הוייתם והצילותם.

ויאמר האיש: וכן בספר זה, ס' שומר המונים, תמצא מוצאם שהספירות עלולות מן האין סוף, ויקראו בו לפני בויכוח ראשון סימן מ"א וזה לשונו: ונעלה במדרגות מעלול תחתן אל עלול עלין, עד אשר נעמוד בעלול הראשון שהמציא הצורה, וזהו הבהר עלין, ונגזר שהוא מלוי אחד שלם בתכלית השלמות שהפשר לסיות בעלול וכו', וזהו שכתב הר"צ בסקדמת פירושו לס' יצירה וזה לשונו: עלת העלות יתחייב

ממנו כתר עליון, שכל פשוט בתכלית הפשיטות, עד שאין ציגו וצין עלתו דצר רק שזה עלה וזה עלול.
 ויאמר: לא נא עתה ועשה פשרה בין הרא"ד והר"מק והר"מע והא"רי ובעל שומר אמונים שאומרים שהספירות עלולות ומחדשות, ובין האחרים שהזכיר הרמ"ע שתקעו ענמם דצר הלכה להאמין שהספירות כלן עלם האלהות.

ה מ ח ז ר

לך והרא"ך צם' המונת חכמים הקדמה אחת אשר על ידה יתבררו ויתלבנו כל הסתירות האלה.

ואקח הס' והמלא כתוב בו בסוף פרק כ"ג וז"ל: רק את זאת ראיתי להזכיר כדי להסיר מכשול מעיני הלומדים מפי ספרים ולא מפי סופרים, שדברי חכמי האמת והגדק מלת אין סוף צרוך הוא היגה מורה בכל מקום על הבורא ית', אלא לפעמים היגו כן, ועיין בזה הרמ"ע זל"ל בפלא הרמון, וביאורו יותר בהקדמות ס' יונת אלה, ואני לא זכיתי לקבלו מפי מהר"מז, הבל קבלתי הדברים בצירור מפי כמה"רר בנימן הכהן שקבל ממהר"מז, שקבל ממה"רר בנימן הלוי, שקבל ממה"רר חייא רופא שקבל מפי כמה"רר חיים ויעאל בעננו. עוד ידעו כל חכמי הפשט שדברי חכמי האמת האלהות היגו האל ית' אלה האילות אורו, כמו שאור השמש היגו השמש ממש, ולכן אל תתמה אם תמצא דברי האחרונים שהאלהות הוא עשר ספירות וכו', והרי השמש הנכנס בצית היגו השמש בעננו, אלא אורו המתפשט בעולם, והוא כמו כן ממש שכינתא דקב"ה, עכ"ל.

ויען ה'יש: גמות הרוח שהיתה צירעם טרדתו מן העולם, וגמות הרוח שבמקובלים גרמה להם שהם צוחרים לכחש באלהים, ולומר שהאל היגו האל, ושההין סוף היגו האין סוף, באופן שאין להם עוד אלוה כלל, מלשונות שיש בין חכמייהם ונחלקת, מה שהוא צרור בשמש בלשונם.

ה מ ח ז ר

אחת היא השיגתי, שהיגני מקובל ולא למדתי החכמה הזאת מפי חכם מקיבל, ע"כ היגני מוצין הענינים הנשגבים האלה; וכיוצא בזה זכורני שראיתי להגאון הגדול בעל תורת יאיר (סימן ר"י) שכתב כי הנחנו בלמדנו ספרי הא"רי וגוריו, לא יעלה בדעתנו דצר מוצין, זולת קריאת המלות.

ה א ו ר ח

א"כ מי יתן וחדע הספרים הרבים הסמה למה נכתבו, אם הי אפשר

לעמוד בקריאתם על הענין הנראה בהם, ומי יתן ואדע עוד, אור השכל
 למה ניתן בחדש, אם אין צידנו להחליט ששני הספכים הם סותרים זה
 את זה, ולא יעמדו בנושא אחד בזמן אחד. וגם אני לא נעלמה ממני
 תשובת הגאון בעל חוות יאיר, אשר כל מגמתה להרחיק את האדם
 מלימוד הקבלה, והוא מוזכר בדבר פשוט וידוע שיש בין חכמי הקבלה
 מחלוקת וחלוק ספרות צעניגים מענינים שונים, ושם כתוב גם כן שאע"פי
 שם' הזכר וכל המקיציצים אומרים שגרמנו במשנה ובתלמוד כוונת סודות
 מחכמת הקבלה, אם קבלה היא נקבל, רק אם אין חשש חטא בזה
 הוא אומר שהמקובלים סמכו הסודות ההם על דברי ר"ז, כמו שבעלי
 הסוסי סומכים דברי תוכחה על דיני השופר, מה שלא כיוונו לו ח"ו
 ולא עלתה על דעתם. וכתב גם כן שדברי המשנה שחיבר ר' הקדוש מתוך
 דברי כל הסתגלים שנהלקו, וכל שכן התלמוד שחיבר רב השי באסיפה גדולה
 של חכמים ובפלפול רב, מהיכא תיתי לן שכיוונו לסוד? ועוד על מה שרצה
 הרב יש"ר מקנדיאה להשיב על דברי בעל בחינת הדת, באמרו שאין ראיה
 נגד הקבלה מזה שלא הזכיר מדברי סודותיה דבר במשנה ובתלמוד, אחר
 שלא היו הסודות ההם ענין המכוון במשנה ובתלמוד, כמו שלא הזכיר
 מלכתחלה חרש עינים בספרי הרפואה, אמר הוא ז"ל (בעל חוות יאיר)
 שאין זו תשובה כלל, שהרי חכמי התלמוד כבר מלאנו להם שדברו
 בחכמת התכונה וברפואות, הע"פ שאלו ג"כ דברים חוץ לענינם ז"ל.
 עוד דבר אחר ראיתי מוצא בס' חוות יאיר, והוא לשין מוס"רם איסורליש
 בס' תורת העולה, והוא מתישב מחד עליך ועל שמתוך הנוקבלים
 הספכים, ולא ירגישו בהתנגדותם, ומאמינים בצבולים ולא יכירו
 בהמנעותם, וזה לשונו: וכמה לא הלי ולא מרגיש הסכל הערום מכל
 צבע המנעות, ולא יקשה עליו מהומה.

ה מ ח ב ר

אחרי שהטח דברים כלפי מעלת גאוני ארץ בעלי הקבלה, לא התפלל
 אם גם עלי תעבור כוס נאליך וגדופיך; וגם אמנם סכל הייתי
 שהבאתיך חדרי, וסטייתי לזני לקול דבריך. ועתה הגה פנה היום,
 ואני צריך לסבין עצמי ליום טוב הבא עלינו, וגם אתה תעשה כן.

ה א ו ר ח

באמת אין לי בגד ללבוש יותר מזה שאתה רואה על צערי, גם לחם
 לאכול אין לי אם לא אקח מונעט הססף אשר צביטו לצורך הנסיעה.

ס מ ח ר

אחר שהדבר קן הוא, הגה אתה קרוה לי לאכול לחם על שלחני כל שני הימים הטובים האלה הצאים לקדחתנו לשלום; הפס את הדבר הזה העשה, לא תדבר אליי משוב עד רע צענינים כאלה הכשנבים משיקול דעת הגוש, הגסתרים ומני ומוך הסתר מוהלע.

ה א ו ר ה

היום ידעתי כי לא כזבו לי האנשים אשר הגידו לי חכונתך ותום דרכיך, והאבתך את האומת ובזותך הכבוד הנודווה, וכאלה רבות; אשר על כן מלחני לצי לבוא לדבר אליך דברים אשר לא הומרה בפני אדם מישראל בגלילות האלה. הלא זאת החכמה אשר ראוי לקרוה לה באומת חכמת האומת, לאהוב את רענו כנפשו, בלי נפנה כלל להצרות אשר בלבו, המסכימות הן, אם אין, עם הסצרות אשר בלבנו, צענינים הצלתי נוגעים במוסר ובאהבת הטוב והישר. ישלם ה' פעלך ותהי משכרתך שלום וועם ה' אלהי ישראל, אשר פרשת כנפך עלי ולא עזבת חסדך מעני ודך; וגם הני אשתדל כפי כחי להנעים לך הצרתי בדברי תורה ובחקירות יקרות אשר חולי תעליגה לפני חכונתך לרצון. ואדוני שלום.

ס מ ח ר

לך לשלום, ואחר תפלת הערב תשוב אלי. (*).

(*) לטען מה שהבאתי למעלה (עמוד י"ב) בשם בעל עבודת הקדש, כי אליהו נגלה לר' דוד אביו של הרא"ש, דע כי בעל עבודת הקדש קורא לר' דוד זה "אב בית דין" אצל ר' שם טוב בס' האמונות (שער ד' ס"ו) אומר שאליהו היה מתגלה לר' אברהם (לא לר' דוד) אב בית דין, וממנו קבל הרב הגדול רא"ש דתנו (לא בן) רב פעלים עב"ל, ובעל עבודת הקדש אחר שטעה וטעה את הרא"ש בכו של הרב אב בית דין, הוכרח לקרא להרב אב בית דין בשם דוד, כי ידוע כי הרא"ש בעל ההשגות היה שמו אברהם קן דוד. ר' אברהם אב בית דין סובר גם בס' היוחסין, והיה עם אביו יצחק, ובעל שלשלת הקבלה מביא גם הוא שהיה מתנו של בעל ההשגות. ודע כי תאר רב פעלים ה' הנימן להרא"ש בס' האמונות לא למכס ביתן לו. ב"א וראה דברי ר' בנימן במשעונו: ואם ישיבה גדולה על יד הרב הגדול ר' אברהם בר ר' דוד ז"ל רב בעלי-ה, מקם גדול נמלמד ובפסוק, ובאים מארץ מרסק אלו למתד תורה, ומובאים מניחה ציטו והוא מלמד, ומי שאין לו להוביא הוא מוביא להם משלו וממנו לכל זרביהם, והוא עמיד גדול עב"ל. ועל דבר סודות הקבלה שקבל מאליהו לא הגיד לנו ר' בנימן מאומה.

י ו ם ש נ י .

וידי בליל שמיני הג עשרת אחר תפלת הערב, ואלך אל המקום אשר ה'איש יושב שם בבית התפלה, ואקרא לו לשלום, וילא עמי לבוא אל ביתי, ויחל לספר באזני תולדותיו ותלחותיו אשר עברו עליו, ועניו ומרודו; וחומר אליו; רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד דבר הזה, וביום שמחה למה תעזיבני? ואם הייתי אני איש עשיר יפה הנה אומר, ועבשו שאני מלמד תיבוקות ומוכר וועט חכמתי לאגורת כסף ולככר לחם, מה אוכל לעשות לך? והמעט המוטל עלי לעשות כפי מוסת ידי, כבר אני עושה עם עניי העיר, ואם אפרום לך לחמי יום או יומים, הלא זה הרבה בחקי. ועתה אין טוב כי אם שתלמד ממני איך ראוי לאדם להיות שמח בחלקו, המעט הוא אם רב; ואיך ראוי לתלמיד חכם לשמוח בחכמתו, ולהתענג ולהשתעשע בה הרבה יותר ממה שאחרים ונתענגים ברוב כספם והבטחם ובמאכלם ונשתיהם ובנשיהם ופילגשיהם. הלא תראה שאני מומית הכלי המחיה את הכל (*). לבלתי תכבד עלי יותר ויותר טרדת המזוגית ועבודת העולם; ואע"פ ש'ה' ו'ת'ת הכלי הנזכר והסתגרות על המתגבר בכל יום קשה כמות וגם יותר, הנה תענוג מליאת החונת בתורה ובחכמה על הכל יתגבר. סוף דבר אני מקיים בעלמי ביום טובה הים בטוב וביום רעה ראה; כי לפי שמהודעות העולם עלולי הסתהפכות מיום ליום ומחדש לחדש, הזהיר החכם שהאדם כסויה בטובה אל יתעצב

(*). בכתבי הס' היה בשנת תקפ"ו הייתי בני, ורק בליל תקפ"ק, בהייתי בן ב"ח שנה, נשאתי אשה.

דבר זה אלא דרך דרש, מכל מקום לא היו אומרים כן אלנולא שהאמינו שהנפש ע"ש עומד בעלמו. והנפש או הנשמה הזאת לא היתה אללם דבר נבדל מהעצם אשר בו חיות האדם ותנועותיו והרגשותיו, אלא היו מאמינים שהחיות והתנועה והשכל כלם באדם על ידי ע"ש אחד הנקרא נפש או נשמה, הניתן בכל אדם בשעה שנזרע, הטוב הוא אם רע, שהרי אמרו (סנהדרין ל"א) גוף אומר נשמה חטאה, שמיוס שפרטה ממני הריני מוטל כאצן דומם, הרי מצואר שכל מי שאינו מוטל כאצן דומם יש בו נשמה משכלת קיימת באיש, נוולאת קודם לגוף ונולאת אחרי מותו, כמו שאמרו ונשמה אומרת גוף חטא, שמיוס שפרשתי ממנו הריני פורחת באויר כלפור. ואמנם הפילוסופים לא אמרו כן, ומפורש מלאנו להרמב"ם במורה (חלק א' פ' ס"ט) כי הנשמה הנשארת אחר המות אינה הנשמה הסווה באדם כשיתהווה, שזאת הסווה צעת התהוותו היא כח והכנה לבד עכ"ל.

ה מ ח ז ר

אלא אמרו שהנשמה תקנה הסשארות על ידי העיון בחכמות, כאשר ישוה השכל שהיה בו כחה לחיות בפעל.

ה א ו ר ת

כן הדבר, ונושך מזה שמי שלא עיון אין לו השארות, ואין עונש לנפש אחר המות אלא שתכרת ולא תחיה; וגם זה מלאנוהו מפורש להרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ח'): הנקמה שאין נקמה גדולה מונח היא שתכרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים עכ"ל. ונושך מזה שאין הבדל בין רשע גמור לאדם שחטא לעתים רחוקות ובהטאים קלים.

ה מ ח ז ר

כבר התעוררו רבים ונגדולי החכמים להגיל את הרמב"ם ז"ל ומהשגה זו.

ה א ו ר ת

איני חורן ונשפט על הרמב"ם ז"ל, אלא אני אומר שכן היתה דעת הפילוסופים ודעת כל מי שנפתה אחריהם. ואין ספק שכן היתה דעתו של צעל העקדה, ומפורשת היא צמפרו שער ששי, שהנפש בתחלה כח והכנה לבד, ועל ידי העיון והמדות הטובות תעלה למדרגת ע"ש עומד בעלמו; והוא אומר שאין זו סברה מחודשת ממני, אלא שהיה פירוש ויה שהחכמים אומרים אותו בחשאי ובהסתר. ועוד אומר

שכן היא דעת תכמי הקבלה, והוא מביא מאמר ארוך ומספר הזמר
המוקיים סברתו.

ה מ ח ז ר

תמיד אתה חוזר ללמוד חובה על המקובלים, אבל זה לא אחמין לעולם,
שתהיה דעת המקובלים ממכמת עם סברת הפילוסופים צענין היות
הנפש כח והכנס לבד, ושלה תהיה ההשגרות טבעית אליה רק
מוקריית, לפי מה שזכתה ללמוד ולהשתלם, זה לא ראיתי ולא שמעתי
מן המקובלים.

ה א ו ר ת

קחה לי ספר הצרית ומראה הדברים צעיניך -
ואקח ס' הצרית ויחפש האיש וימנה כתוב בו (תלק א' מאמר י"ח
פרק א'): ואתה אחי וראש אל תתמה על החפץ, באמרי שנפש
האדם מורכבת ומזרת הארבעה יסודות, כי לא מלבי, אבל מפי נדיק
קדוש וגאמן בכל צית ישראל, הא"רי לוריא ז"ל בספרו עץ חיים, וזאת
אשר דבר בקדשו שם: המדבר יותר פנימי מכלם, והוא מחלק האש
השר בכל יסוד מארבעתה עכ"ל. עוד שם: וארבע בחינות אלו
נקראים נפש אחת בלבד נמשכת מזרת הארבעה יסודות עכ"ל. ואם
תאמר בלבבך: הלא כבר אמרנו שכל המחוזר מן הארבעה יסודות
נפרד לבסוף, וחלקיו מתפזרים וחוזרים אל הארבעה יסודות כאשר
בתחלה, כל עמת שגא קן ילך, וה"כ יקרה כה גם לכל נפש אדם,
אשר יפסד ויתבטל מן המציאות, ואיה אפוא האמנת השגרת הנפש,
אשר כבר קיומו וקבלו עליהם ועל זרעם כל בני שת, מכל שכן העם
צחר לו יח; על זה תען לשוני אמרתך מענה רק משיב כהלכה
ברורה, דע בני שצחמת אמרו כל המקובלים הנאמנים, ובראשם הא"רי
לוריא ז"ל והלמידו ר' חיים וויטאל ז"ל, שזאת הנפש הנקראת נפש
היסודית היא מקבלת הכליון טבעה ובעמם צרייתה, כי יען וציען
שהיא מחוזרת מד' יסודות הארץ יש בה בחינת גשה, כאשר כתב רבי
חיים וויטאל ז"ל בספרו שערי קדשה וז"ל: בגופו וגם צמחות נפשו
היסודית וזהם לבדם יש בחינת גשה עכ"ל, הרי מפורש שיש בחינת
גשה בנפש מרה הזאת, לכן לא נקראת אלל המקובלים בשם נפש
גמורה, רק נקראת כה הגוף לבד, היא וכל אשר בה, הפילו כח
העיוני שבה בגלל הזה, כאשר כתב הא"רי ז"ל צען חיים וז"ל: והנה

כל נפש הזאת להיותה כח הגוף, אינה נקראת בשם נפש גמורה, רק נקרא כח הגוף עכ"ל, אך על ידי תר"ג מונות שמקיים הישראלי, או השבע מונות שמקיים חסיד אומות העולם, נקנה ההשגחה הנגחיית הזאת הנפש, ונשארת חי וקיים לעולם בסגולת אלה המונות, כאמרו ז"ל חסידי אומות העולם יש להם חלק לעה"ב, אבל צולתה נשארת על עבדה הראשון, שמקבלת הכליון, ונפשו לא חיה; אך אומנם הנפש העליונה שנין השמים דעושה, אשר בכל איש ישראל, היא נקראת נפש גמורה, ובטבעה ובעצם זרייתה אינה מקבלת הכליון, מחמת שאין בה דגש, ויכול שכן רוחו דיצירה ונשמתו דבריאה, ואין צריך לומר בחינה חיה ויחידה שמועלם האלילות ועולם אדם קדמון.

אמרתני לו: הן רוחה בעיניך איך אין סברת המקובלים מסכמת כלל עם סברת הפילוסופים, כי הפילוסוף יאמר שמי שלא עיין ולא התפלסף תכרת נפשו בהכרח, והמקובל יאמר שגם אם תכרת נפשו היסודית, הנה בכל איש ישראל נפש גמורה קיימת באדם.

ה א ו ר ח

זאת הוספת שהוקיפו המקבלים על דברי הפילוסופים, למה כבוד לפני ישראל, ולהחניף לענוי הארץ, שלא יסקלו: אבל מה תאמר צמי שיחשוב שאין נפש חיה אלא לפני עמו בלבד? החכם יהיה או סכל? או התחשוב שגם רבותינו כך היו מהמוינים, מפני שאמרו אתם קרויים אדם? אמר גא לי אדוני, כשאל אנטונינוס את רבי נשמה אימתי ניתנת באדם, ונשעת פקידה או נשעת יצירה, איך לא השיבו ונשעת שיחיה יהודי? אבל האמת שהמקובלים לקחו להם דעות הפילוסופים אשר היו צימיהם, והחליפו בהם קצת חלופים כדי להסכימם עם תורתנו ואמונתנו, וקנו אותן על ידי שנוי, ונקראו על שום, והנה חכמת הקבלה מקובלת היא ציד המקובלים, אך לא מקדמונינו, רק מן הפילוסופים. וגם אני לא אגנה אותם על מה שעשו, כי אומנם כוונתם רצויה היתה באמת; וזה כי צראותם רוב הלומדים נושכים צימיה הם אחרי הפילוסופיאה המשוגשת של הערצוי, השתלבו לצרר וימנה קצת דברים, ולשנות קצת מדבריה שנוי קצת, כדי לקרוב גם היתפלספים אל האמונה; וכעין מה שעשו גדולי חכמי שאר עמים איש ללשונו.

ה מ ח ז ר

אין כל זה רק טענת שמה, ואיננה כדאי להכניס חכמי הקבלה האומרים שחכמתם מקובלת בידם מן הראשונים. ועוד הלא כבר אמרו חכמים (כתובות קי"ה) עמי הרעות אינני חיים.

ה א ו ר ה

אע"פ שר' אלעזר אמר כך, איננה אלא סברה יחיד, הלא תראה כי ר' יוחנן רבו סבס על קדקדו ואמר לו לא נוחא למרייהו דאמרת עליוהו הכי; מלבד כי וואמר זה לא יורה צהחלט שתהיה נפשם נכרתת צמות גופם, אלא שלא יקומו בתחיית המתים; אבל היות עמי הארץ חסרים בטבעם נשמה העוונת צאיס, הוא ונתנגד לדברי קדמונינו ז"ל, והיא סברה מחדשת מן הפילוסופים, וממנה לקחה הנוקבלים, אלא שהוניהו הוונת ישראל וכלל שאר האומות.

ה מ ח ז ר

דבר דצריך בפילוסופים, ובנוקבלים אל תשלח ירך.

ה א ו ר ה

מן הסברה המשוגשת הזאת, שאין הנפש קיימת צאיס ונד תולדתה, אלא ונד פעולתה, נמשך להם לפילוסופים מה שאמרו שתכלית האדם צע"ז הוא להשלים נפשו עד שתהיה שכל צפעל, ואז תהיה עומדת וגשחרת אחרי המות, וזוה נמשך שהשכר הלפון לדריקיה צע"ז, איננו מתנה טובה שהאל נותן לאדם צעבור לדקתה, אבל הוא מוסק צמשך בטצע מן הפעולות שהדם עושה, כי כשהיה וועיין ופילוסוף גדול וגם צעל מדות טובות, חי אפשר שלא יגיע אל ההצלחה הכלחית. וזוה נמשכו אחרי כן גם הנוקבלים ואמרו שהשכר והעונש נמשכים מן המלות והעצרות המשך עצמי ממש כהמשך כל מוסוב מסבתו; וזה רחוק מאד ממשמעות דברי התורה והכצויאים, ונוקבלת דבותינו ז"ל. הלא ידעת מאמרים ז"ל (צרהשית רצח, פרשה מ"ג) וכי מה חכפת ליה לקצ"ה צין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הלא לא גיתנו המלות אלא לצרף צהן הצריות. וגדולה מנחת מצאנו צמודרש תנחומה פרשת הקת, ששאל גר אחד את רבן יוחנן צן זכאי מה ענין למעשה פרה הדומה שגרהה בעין וועשה כשפים, והוא השיבו שהוא כמו מה שעושין למי שנכנסה צו רוח חזות, שמצויין עקרים וועשנין החתיו, והרוח יולה, חף כהן הרוח הוא רוח העומאה, ועל

ידי אפר הפרה הוא יולא; לאחר שינא הגר אמרו לו תלמידיו, רצנו, לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר, אמר להם חייבם לא מה מטמא ולא פרה מטמאת, אלא כך אמר הקב"ה, חקק חקקתי, גזרה גזרתי, אין אתה רשאי לעבור על גזרתי. הרי מפורש שרצן יוחנן בן זכאי שלא היה דבר נעלם מונו, נשבע לתלמידיו שאין הטומאה והטהרה נמשכות כלל מן המות ומאפר הפרה, אלא הכל גזרת מלך.

ה ו י ח ז ר

אונס זוכר אנו כי הרמ"ז נשיא המקובלים, בפירוש אמר שאין השכר והעונש המגיע לעושה המצות ולעובר עליהן אלא מעשה נסים, לא מחשבים מפעולותינו כלל.

ה א ו ר ח

בן דברתי, וכן כתב הוא ז"ל צפרסת וארא; אבל ידוע תדע שהמקובלים הצהיבים אחריו בעלו את דבריו, וכן תמצא בס' שני לוחות הברית (דף י"ג) שאולי כוונת הרב ליתן תשובה כפי הגולה לצורך המון החכמים, ושאולי סמך על מה שכבר רמז בסודותיו. ויהי מה, הנה דעת המקובלים היא שכל מלוא שהיה עושה, עושה תקון למעלה, וכל עברה שהיה עובר פוגמת למעלה, באופן שכל מלוא ומלוא יש לה טעם ויסוד בטבע המציאות; וזה דבר שכששמעוהו תלמידי רבן יוחנן בן זכאי מפי רבם, אמרו לו לזה דחית בקנה, והוא הודה להם ונשבע להם בחייהם שבחמת הוא דבר שאין בו ממש; והוא דבר שלא בא ביד המקובלים מיד חכמי ישראל, אלא מפילוסופי הערביים, רק שהם הוסיפו בו ושנו בו דברים, וכאלה אשמיעך עוד רבות. ורצוי הנשמות באדם, נפש רוח נשמה, מהיין בא למקובלים? הלא אין ומונו רמז כלל בדברי רבותינו, וגם מפורש אמרו במדרש תהלים על פסוק ברכי נפשי את ה', שהנפש יחידה בגוף. אבל כבר ידעת תחלת דברי הרמב"ם ז"ל בשו"ת פרקיו: דע שנפש האדם אחת, ויש לה פעולות רבות מתחלפות, יקראו קצת (ויון הפילוסופים) הפעולות הסן נפשות, וראש הרופאים כתב בפתחת ספרו שהנפשות שלש, טבעיות חיונית ושללית. ורצוי יעקב בן חזיו כתב בתחלת ס' עין יעקב על מהאמרת ז"ל משמרה ראשונה חמור נוער, שזה מוזכר על פי מה שידוע בחלקי נפש האדם, שהם שלשה לחות, טבעיות חיונית ושללית, ובעלי הקבלה קראים נפש רוח נשמה.

ה מ ח צ ר

ידעתי שהמתפלספים אוהבים לסמוך דבריהם על דברי חכמי הקבלה, אבל באמת כגבוס שמים על הארץ כן גבשו דרכי המקובלים מדרכי הפילוסופים. הלא תראה כי שלש נפשות שהפילוסופים מזכירים אינן באמת שלש נפשות, רק שלשה כחות מנפש אחת, כמו שאמר הרמז"ם ז"ל; לא כן הנפשות האמורות בקבלה הן שלשה עצמים נפרדים ושונים זה מזה, שהנפש מעולם העשייה, הרוח מעולם היצירה, הנשמה מעולם הבריאה, וכן חיה מעולם האלימות, ויחידה מעולם אדם קדמון.

ה א ו ר ת

הלא כבר הקדמתי להגיד לך שהמקובלים החליפו ושנו כל מה שלקחו מן הפילוסופים.

ה מ ח צ ר

והמיה והיחידה אשר מעולם האלימות ואדם קדמון מהיכן באו להם?

ה א ו ר ת

הלא ידעת דעת הפילוסופים (הוצאה בתחלת ס' הכוזרי) שנפש החכם מתאחדת בשכל הפועל ונעשית היא והוא דבר אחד, ומכאן נמשכו המקובלים לומר כי יחידי סגולה זוכים לחיה ויחידה שהן נאללות, לא נבראות, כלומר שהן חלק אלום ממש, עד שבמות האדם תשוב נשמתו ותדבק באלהים, והיו לאחדים. הלא תראה צ"ס' הזר (חלק ג' דף קע"ו) אלהי הרוחות, דאיכו אתר דנשמתין דעלמא ובל נשמתין תמן בלקין ומתמן אתין. הנמצא כזה בתורה וצנזיאים וצדברי התנאים והאמוראים? ובהקדמות ספר שפע על תמצא מצואר בארוכה שהנשמה מעצמות האל, סמוך על מה שכתוב ויפח באפיו נשמת חיים, וכל הנופה מעצמותו הוא נופח, ואע"פ שאין העגין כן בנפישת האדם, שהרי אינו נופח הלא רוח שאינו מעצמותו, מכל מקום הוא אומר שחלילה לומר כן צ"ל ית', שיפח דבר שאינו מעצמותו.

ה מ ח צ ר

והנה הסברה הזאת לא לקוחה היא מן הפילוסופים כי מי מן הפילוסופים אומר כזאת?

ה א ו ר ח

כבר היו רצים צין הפילוסופים הקדמונים שחשבו שנפש האדם היא חלק מהעצם האשיי המפוזר בכל העולם, והשר קראוהו נפש העולם. אבל דעתי כי הנוקבלים לא נמשכו לאמונה זאת אלא מונה שאמרו הפילוסופים הערביים מהתעצמות שכל המעיין החכם עם השכל הפועל.

ה מ ח ב ר

על משמרתו העמודה והתיבזה לראות מה תדבר בפחזותך בענין השכל הפועל, הגם זו דבקו המקובלים להכניסו תחת כנפי חכמתם?

ה א ו ר ח

כן בלא ספק, והוא מה שקראו לו מלכות, או שכינה, והיא הספירה העשירית אללם.

ה מ ח ב ר

עד כאן העזת פניך להושיא דעה על גאוני ארץ, ולחלל את הקדשים? הגם הספירות וין הפילוסופיאה נלקחו?

ה א ו ר ח

כן בלא ספק, והגני מעיד לך על זה עדים גאונים; אבל אני אריך להגיד לך חמתת הענין ברחבה, ומתירא אני שמה תכעם.

ה מ ח ב ר

אחרי כל הנארות והגדופים אשר שונעתי מפיך עד הנה, אין רע אם אשמע עוד אחת.

ה א ו ר ח

קחה אלי ס' העקרים ותראה. ואקח ס' העקרים וינאל כתוב בו במאמר שני פרק אחד עשר בדברים האלה לאומר: ואחר שהרצוי במנאלים מושכל ומוחש, ראוי שנבאר איך אפשר שינאל הרצוי וין הסבה הראשונה, עם היותו אחד בתכלית הפשיטות, ואופן המנאל הרצוי נומנו הוא על זה הדרך: כי אחר שהנחנו מנאל מיני הגשמים שהם עשרה או תשעה בהכרח, והתשעה מהם שנומיים והעשירי הוא החומר אשר בתוך מקוער גלגל הירח, והתשעה השנומיים הם חיים ויש להם גרמים ונפשות שהם פועלים ודושמים במנאלות, בראייה שהם בתנועותיהם ונטייתיהם לצפון ולדרום יסדרו עיניו הבעלי חיים ויתקנו חיותם באופן נאות לקיום מינם, ולא

יסדר עניני החי מי שאינו חי, ועל כן נאמר שהם חיים ומשכילים
 ונשיגים הדברים המסודרים מהם, וזה הרצון חי אפשר שימלא מן
 האחד הפשוט חלה כשנאמר כי ההתחלה הראשונה השפיעה מנוחיותה
 הפשוט בתכלית הפשיטות שכל אחד, הוא העלול הראשון, שהוא נמלה
 עומד בעצמו ואינו גסה ולא מוטבע בגסה, והוא התחלת הרצון, לפי
 שהעלול הזה יושכל בו רצון צד מה, כי יש בו שני מיני השכל, כי
 ישכיל את עצמו ואת התחלתו, וזוהי שיכיל מהתחלתו שהוא פשוט
 יושפע ממנו שכל האחר, וזוהי שיכיל את עצמו שיש בו שני ענינים בהכרח,
 האחד היותו משכיל שהוא שכל פשוט, והשני היותו משכיל שהוא
 אפשרי הנוחיות בעצמותו, האחר שמציאותו נתלה בזולתו, יושפע ממנו
 נפש הגלגל וגרמו, כי זוהי שיכיל מעצמו שהוא שכל פשוט, שהוא
 מושכל חסוד, יושפע ממנו נפש הגלגל, וזוהי שיכיל שהוא אפשרי
 הנוחיות, יושפע ממנו גרם הגלגל החלק, הנוגיע התנועה היומית.
 וכן מן השכל השני יושפע ממנו שכל שלישי ונפש גלגל הכוכבים הקיימים
 וגרם הגלגל, על זה הדרך, וכן מן השלישי יושפע שכל רביעי ונפש
 גלגל שבתאי וגרמו; ומן הרביעי שכל חמישי ונפש גלגל לרק וגרמו;
 ומן השכל החמישי שכל ששי ונפש גלגל מאדים וגרמו; ומן הששי
 שכל שביעי ונפש גלגל הנוה וגרמו, ומן השביעי שכל שמיני ונפש גלגל
 כהן וגרמו, ומן השמיני שכל תשיעי ונפש גלגל כבד וגרמו, ומן התשיעי
 שכל עשירי ונפש גלגל התשיעי שהוא נפש גלגל הירח וגרמו, ומן
 העשירי יושפע חומר כל מה שתחת גלגל הירח וכל הנפשות אשר הם;
 והשכל העשירי הזה הוא שיקראוהו שכל הפועל. והוא מוצא שכל
 אלו הגרמים מתחלפים בזמן בהכרח, להיות עלותיהם מתחלפות
 כשתחלף העלול לעלה, וכמו שיתחלף חומר כל מה שתחת גלגל הירח
 לחומר גלגל הירח, להיות עלותיהם מתחלפות, שהאחד עלה והאחד
 עלול, כן יתחלפו כל הגלגלים האחד מהם לאחר, ולא ישתתפו בדבר
 חלה בהתנועה הכדורית והתנועה הסבובית, וכאשר מה שהוא לועלה
 מוגלגל הירח קיים באיש ובלתי נפסד, ומה שהוא לנטה נפסד ובלתי
 קיים באיש חלה בזמן, ולזה הים האור בירח נוסף וחסר, להורות
 שהוא באמצעי בין הדברים ההווים ונפסדים ובין הדברים הקיימים
 באיש הבלתי נפסדים. ולפי שאי אפשר שישתלשל הענין הזה ועלה
 ועלול אל בלתי תכלית, עומד ההשתלשלות בשכל העשירי שהוא הפועל

בחומר כל מה שתחת גלגל הירח, ולזה נקרא שכל הפועל, ונקרא בלשון רז"ל שר העולם. ובעבור שכפי דרך וסדור אלו העולמים שאמרנו שיזשפע מכל אחד מהם עלול אחד שהוא שכל עומד מעצמו ונפש גלגל, ומהשכל העשירי שהוא השכל הפועל לא הושפע עלול אחר שיהיה שכל עומד בעצמו, אלא נפש שקיומה בחומר כנפש הגלגל, ונשאר הוא לפי זה כנקבה שהוא מושפע ואינו משפיע, הוא שארז"ל אמרה שבת לפני הקב"ה רבוגו של עולם לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג, אמר לה בתי כנסת ישראל תהא בת זוגך; הגם באמנם אמרה שבת לשון נקבה יורה שירמות על וודה שהוא מושפעת ולא משפעת, והוא השכל העשירי, וקראוהו שבת לפי שחכמי הקבלה ייחסו כל יום מימי בראשית אל עלול אחד מן השבעה שכלים האחרונים, ויקראו העולמים ספירות, ויאמרו שהשלשה הראשונים הם דבר רוחני, ויקראו אותם אור שאינו נתפס, והשבעה האחרונים ייחסו כל אחד מהם אל יום משבעה ימי בראשית, ויקראו את העשירי שבת לפי שהוא אחרון העולמים ובו שבת ההשתלשלות; ויאמרו שהשכל האחרון שהוא השכל העשירי והוא השכל הפועל, והוא הספירה העשירית שיקראוהו שבת, נתרעמה לפני ה' ליום שבת זה ההשתלשלות וכו'.

ה מ ח ז ר

נראה שר' יוסף אלבז רצה למשוך דברי המקובלים, שייסכיומו עם דעות הפילוסופים אבל ידוע שאין יחס ודמיון כלל לדברי חכמי הקבלה עם דברי הפילוסופים, ואין יחס ודמיון כלל לספירות המקובלים עם השכלים שהזכיר ר' יוסף אלבז.

ה א ו ר ח

הלא כבר הראיתך שהראש"ד ור' אליעזר מגרמיוז' ור' מנחם מריקנאשי ור' משה קרדווירו ורמ"ע מפאנו, ועוד אחרים מקדמוני המקובלים, קיימו וקבלו שהספירות נבראות, לא שהן ענין האלהות כדעת האחרונים; ה"כ אין ספירות הקבלה רחוקות כל כך מן השכלים הנבדלים של הפילוסופיה, אשר סוף סוף היום הגלגלים אבל המניעים הגלגלים: ה"כ כמה תזים ותכזיב איש אשר כבעל העקרים, אם אין איתך עדים ברורים? ועתה לך והראך כמה קרובים הם המקובלים לפילוסופים. ידוע תדע כי מחלוקת גדולה נחלקו הפילוסופים הערביים בענין מניע הגלגל הראשון (הזכירה דון יצחק אברבנאל על פסוק

ויראו את אלהי ישראל), כי הנה אכן רשד חשב כי הגלגל העליון המקיף ככל, היה מניעו הסבה הראשונה ית' צלי אמונעי, ואכן סנה חשב כי המניע הראשון הוא זולת הסבה הראשונה, ושהוא הראשון שבשכלים העלולים מן הצורה ית' - ועתה קחה אלי ס' שומר אמונים -

ואקח הספר וימלא כתוב בו (ויכוח שני ביוון כ"ג): "והנה דע כי דבר זה הוא מחלוקת בין המקובלים כה של קודמיו ז"ל, כי רבים מהם כתבו שהכתר אין לו התחלה, אלא הוא קדמון כקדמות האין סוף, והוא מתיחד עם האין סוף ולגוש אליו, ונקרא שמו של האין סוף; והסמכות היא דאיתא בפרקי ר' אליעזר עד שלא נצרה העולם היה הוא ושמו לבד, פי' הוא הא"ס, ושמו הכתר, ובמו שהמלא צפרדס שער ג' פרק א' - וכתר לאו דווקא, אלא כוונתם על העלול הראשון, ולפי שבזמנם לא היה להם רשות לפרסם מהחכמה רק מהספירות ולמטה, לפיכך קראו אל העלול הראשון בשם כתר עליון, והרמ"ע ז"ל קראו בשם רצון, והל הקדמון בהחלט קרא בעל הרצון - והנה הרמ"ק ז"ל צפרדס הגם שכתב כי בעלי סברה זו הם בעלי תריסין, מכל מקום כתב שאין ראוי להאמינו, ועוד כתב שם שער ד' פרק ג' שהכותן קדמות אל שום דבר זולת האין סוף, הרי זה מאמין בשכיות ע"כ לשון שומר אמונים - ועוד נמלא כתוב בו בסיומן כ"ט: ידיע להוי לך כי כמו שנחלקו חכמי המחקר על מניע הגלגל הראשון העליון הם הוא האלוה עזמו או אם הוא עלול ממונו, כמו כן נולד זה המחלוקת בין המקובלים על המניע הספירות ומתלשש בהם כגשמה בגוף; כי לפי דברי הרמ"ק ז"ל ודעמייה המניע הראשון הוא האלוה עזמו מחוייב המציאות, ולפי דברי הרמ"ע ז"ל ודעמייה אינו האלוה עזמו, כי אם עלול ממונו, דסיינו רצונו -

ויאמר אלי האיש: הראית בן הדם כי כמו שנחלקו חכמי המחקר בן בחותו ענין בעלמו נחלקו המקובלים? ועתה על פי שנים עדים אקים הדבר - קחה נא אלי ס' נוח שלום -

ואקח הספר, ויבוקש הדבר וימלא במאמר חמישי פרק אחד עשר וז"ל: והנה המקובלים נחלקו בענין זה לשתי כחות, יש מהם שהאמין שמשער ספירות הוא הסבה הראשונה ית', ונחם מי שהאמין שהסבה הראשונה ית' לא ידובר ממנה לא ברמוז ולא בפירוש, ויקראוהו אין סוף, להיותו ית' לא יגבילוהו הכלית, ושהנביאים לא יזכירוהו בפירוש רק ברמוז,

ובצת זה קצור השכלים מלהשיגו; ואמנם יאמינו בו שהוא מלוי ושהוא צבה ועלה למה שזולתו, ואומרים ששפע מומנו עשרה שכלים יקראו אותם ספירות; וקרה זה למקובלים כמו שקרה לחכמי המחקר אם המניע הראשון עלול או הוא ה' ית'.

אמרתי לו: תאמר מה שתראה, לעולם לא אחמין שספירות המקובלים והעלולים של הפילוסופים ענין אחד הם, כי רואה אני שהעלולים האומרים בפילוסופיהם הם עלולים זה מזה לא מן הבורא עצמו; לא כן הספירות, שלפי חכמי הקבלה כלן נאצלות מן האל ית', ולא זו מני.

ה א ו ר ח

הין הדבר כמו שחשבת. קח ס' שומר אמונים ותראה. והקח הספר, וימצא כתוב בו צויכות שני סימן כ"ט וז"ל: כבר אמרתי לך שהאין סוף לא האליל מומנו צלי אמצעי כי אם נמצא אחד פשוט במסו ודומה לו כל מה שאפשר, שהרי כל פועל משתדל לרמות אליו עלולו וכו', אלף ודאי מוכרח לומר שכן הוא כמו שקבלו כל המקובלים שהאין סוף שהוא אחד פשוט כך פעולתו היא אחת פשוטה ושלמה, והוא כתר אדם קדמון הכולל כל הנמצאים באחדות וצלי שום רצוי; אמנם כאשר יתפשטו הנמצאים וישתלשלו מהכתר הנזכר, אזי ימצא צהם הרצוי והשגוי, כי בהתפשטות העלולים מדרגה אחר מדרגה משתלשלות המדות והכחות ומציאות אחדותם ודקותם אל מציאות יותר עב, ונעט מעט הולכים ומתוספים הכחות ורצוי הצמיכות וכו', הרי מציאר הין מהשתלשלות ילא הרצוי והפעולות השונות ונצדלות זו מנו, ושהאין סוף לצדו אינו פועל פעולות רבות, כי אם פעולה אחת פשוטה.

ויאמר: שהאית הין הספירות והעלולים, הקבלה והפילוסופיהם הערבית, חלום אחד הוא?

ה מ ח ר

לך ואראהך כי כגבזה שונים מארץ קן גבזה דרכי המקובלים מדרכי הפילוסופים.

ואקח ס' שערי קדשה לר' חיים וויטאל, ואמצא כתוב בו בתחלת חלק ג' וז"ל: הנה שבעה רקיעין הן, והעליון נקרא ערבות לפי שכולל ג' ספירות ראשונות דעשייה, והם גלגל השכל גלגל הנוקף גלגל הנוצלות,

וחנושה גלגלים שבתאי נדק מאדים חמה נוגה, שהם חסד גבורה תפארת גלגל הוד, וגלגל ששי יסוד כולל ככז ולבנה, והאחרון נקרא וילון אינו משיש כלל, כי הוא ספירת מלכות דעשייה עכ"ל. הנך רואה שאם אמנם אמת הוא שהגלגלים הם הם הספירות, הנה זה לא יצדק רק בספירות דעשייה, אבל למעלה מעולם העשייה יש עוד לפי המקובלים עולם היצירה, עולם הצריחה, עולם האצילות ועולם אדם קדמון; וגםפוך הוא לפי דעת הפילוסופים, שאין שם דבר בעולם זולת הסבה הראשונה, ועשרת העולמים, ומה שהשתלשל מכל אחד מהם. ראה איך יש לחכמת הקבלה על חכמת הפילוסופיה יתרון כיתרון האור יון החשך.

ה א ו ר ת

זה שנוי ששנו המקובלים את חכמתם ממה שהיתה ציוס הולדה, כי אמנם אין ספק שאין זכרון לארבעה עולמות אצ"ע במקובלים הראשונים, כי לא יעשו הראשונים מהם את פניהם כל כך להכניז דברי רבותינו בחגיגה. שהרי שם דף י"ג בפירוש אמרו כי שבעה רקיעין הן, והעליון שבהם שהוא ערבות, שם אופנים וטרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד, ומלך רם ונשא שוכן עליהם; ואיך נאמר אנחנו שעוד למעלה מערבות יש עולם היצירה, ועוד עליו עולם הצריחה, ועוד עליו עולם האצילות, ועוד עליו עולם האצילות, ועוד עליו אדם קדמון, קודם שנגיע לנולך רם ונשא? ועוד הלא כבר הראיתוך בס' שומר המונס שהקדמונים לא היה להם רשות לפרסם הלא מהספירות ולמטה, כלומר שקדמוני המקובלים לא דברו דבר מאדם קדמון שהוא עליון על הספירות; ה"ב אפוא מהיכן נתחדשה ידיעת אדם קדמון זה, הם הראשונים לא דברו בו? אם רבי לא שנהא, ר' חייא מנין לו? ומי נתן רשות לאחרונים לדבר בזה שלא הורשו לדבר בו הראשונים, אשר קטנם עזה מומתינו?

ה מ ח ב ר

ומהיכן זה להם למקובלים לפי דעתך שם זה של ספירות? הלא השם הזה לא מונח הלא הפילוסופים.

ה א ו ר ת

הלא הראיתוך יום התנוול כי הרא"צע ז"ל קורא לחכמי התכונה חכמי הספירות, איני שלקה הוולח מולשון רווי שקורין לגלגל ספי"רה

(Sphæra), ומוננו למדו חכמי הקבלה לקרוא השכלים מניעי הגלגלים בשם ספירות; וזוותר כי מלאו השם הזה צם' יצירה, ולא הבינו כי שם אינו יוגף ממשמעו שהוא לשון מספר, והתחכמו לקרוא השכלים ספירות, כדי שיעלה אחר כן צידם לַהֲתַעוֹת האוילים, באמדם שיש רמז חכרון לספרותיהם בדברי חכמינו הראשונים. ואתה חמור נא לי מהיכן בא להם למקובלים לצייר הספירות כגלדי צללים עשרה גלגלים זה בתוך זה, אם אין ספירותיהם לקוחות מן הפילוסופים? והלא הספירות לפי דעתם אינן גוף ולא כח בגוף כלל, ואינן צעלי צורה ותמונה בשום פנים, ולמה יציירו אותן בצורת עגולים, אלמלא שבאמת לא היה המכוון בספירות אלא מניעי הגלגלים בלבד? ומאין בא להם מה שאמרו ספירה וספירה, שיש לה אור פנימי ואור מקיף, אם לא ממה שאמרו הפילוסופים, וכבר הראיתוך אותו צם' העקרים, שכל אחד ואחד מועשרת העלולים יש לו שני מיני השכל, כי ישכיל את עצמו, וישכיל את סבתו?

ה מ ח ז ר

ומאין אם כן באו להם למקובלים הרצעה עולמות אלו אצ"ע? כי אמנם אם אין זכרונם כמלא הכל רבותינו, גם אלל הפילוסופים לא יונא.

ה א ו ר ח

לא ימנא? הלא ידעת כי הפילוסופים כלם נהגו לחלק המציאות כלו לשלשה חלקים, וקראום עולמות, ואלה שמוותם; עולם השפל, עולם הגלגלים, ועולם המלאכים; תמנא זכרונם נוהג הרצה בספרי הראשונים: ואלו הם שהמקובלים קוראים בשם עשייה, יצירה, צריאה, ועליהם הוסיפו האצילות, כדי להרחק מעט מן הפילוסופים, לבלתי יודע שהספירות הן הן המלאכים או השכלים של הפילוסופים.

ה מ ח ז ר

אין הענין כמו שאתה אומר, כי הגלגלים אינם עולם היצירה, כי כבר הראיתוך בעיניך צם' שערי קדושה שהגלגלים כלם נכללים בעולם העשייה; אם כן עולם היצירה הוא נעלה מעולם הגלגלים.

ה א ו ר ח

זה אונת לעת עתה, אחרי שהמקובלים התירו להם הרצועה להוסיף עולמות ככל העולה על רוחם, כדי להרחיק יותר ויותר את האדם מזכראו.

וזה תאמר צמה שהוקובלים אומרים כלם פה אחד שהשמות הקדושים
 הצלתי נמחקים, ושם הויה עצמו, אין אחד מהם שיורה על הצורה
 ית', כי אם על הספירות הגאלות ממנו? וזה מבואר מאד צם'
 הפרדס (שער י"ט) וצם' פלח הרמון (שער ד'). וכבר ידעת
 ששני המקובלים האלה הרמ"ק והרמ"ע צביאור גלו דעתם שאין הספירות
 עצם האלהות, והנה צאמר ששם הויה רומז לספירות ולא אל המאזיל,
 נמשך מזה שאין שם הויה רומז לצורה, אבל לצורה. ואני לא אדע
 היש בעולם עבודה זרה מתועבת וזו, שיהיה אדם מישראל עובד
 ומתפלל לאלהים אחרים, ויקרא להם שמות בשמות אשר קראו אבותינו
 לצורה ית'.

ה מ ח צ ר

אם קרית לא שנית, ואם שנית לא שלשת, ואם שלשת לא פירשו לך חכמים;
 כי אמנם אין כוונת המקובלים צה שאומרים, אלא שהאין סוף מלד
 עצמותו הנעלמת הנשגבת מכל השגה, לא יתכן לקרוא לו שום שם
 וליחס לו שום תאר כלל, אבל הוא מתגלה ומושא אלינו קצת השגה
 על ידי ספירותיו הגאלות ומנו, כלומר על ידי פעולותיו, על כן השמות
 הקדושים הם מיוחסים אל הספירו', אך לא מלד עצמן, כי אם מלד
 הכח הפועל בהם, שהוא האין סוף המתלבש בספירות.

ה א ו ר ח

גם אנכי ראיתי תקוצה זו בספריהם, והיא בעלמה התשובה שהיו
 חכמי הגוים הקדמונים עובדי ככבים ומזלות משיבים אל הגלרים שהיו
 מריצים עוהם על עבדס הגזראים, כי היו אומרים שאין כוונתם
 בעבדס השמש אלא לתת כבוד לצורהו הפועל על ידו; וגם ישראל
 כשעשו העגל ואמרו עליו אלה אלהיך ישראל אשר העלך מארץ
 מצרים, לא היו מהמינים שהזכר אשר היה צאזני נשיהם הוא אשר
 קרע להם את הים, אבל חשבו שהאל ית' יאזיל על הצורה שהיא
 מרוחו, ובכוונה זו השתחוו לו, ועם כל זה התחייבו כלים. ומה
 הדל בין מי שיעבוד העגל או השמש וכונתו לכח אלהי הנעלם
 הפועל בהם, ובין מי שיעבוד הספירות עם הכוונה לכח אין סוף המתלבש
 בהן? האיך רואה שאין כל זה כלל דבר מקובל באומנתו מאבותינו,
 אלא לקוח מן הפילוסופים שאמרו שראוי לנו להרחיק מן הצורה כל
 שמות התארים, מפני שהם מורים רצוי או שגוי או התדמות לצני

אדם . אפס כי המקובלים הפריזו עוד על המדה , ואמרו שאפילו
 שמות העלם לא יתכן ליהם לחל ית' , והוא מה שלא עלה על דעת
 הפילוסופים , כי מייחסם לא נמנעו לקרוא בשם ה' ה'ש ללשונו ,
 והמקובלים לא יתפלו בזה . הן אמר כי כבר אמרו קצת הפילוסופים
 בעמנו כי שם החלכות וגם שם הסויה נאמרים לפעמים על השכלים
 ועל המלאכים , ובתוכם גם החסיד הראב"ד הראשון בספרו המונה
 רמה , אשר ראיתי בכתיבת יד , האריך לשון (במאמר ב' ענף ו' פרק
 א') לבאר מקראות הרבה שבהן שם השמות הסמה , ולדעתו אין
 ראוי להבינם על הצורה ית' , אבל על מלאכיו , כגון וירא אליו ה' בחלוני
 מנרה , ויאמר ה' אל אברהם למה זה נחקה שרה , וה' אמר המכסה
 הני , ויאמר ה' אם אמנח בסדום , וילך ה' כאשר בלה , וה' המטיר
 על סדום , והנה ה' נבז עליו , ויאמר הני ה' אלפי אברהם אביך ,
 ויקרא אליו ה' מותוך הסנה , ויאמר הנני האל אלפי אביך , ויפן אליו
 ה' ויאמר לך בבתך זה , ויאמר ה' אל גדעון , ותקרא שם ה' הדובר
 אליה , אלפי העברים נקרא עלינו , מי ה' אשר השמע בקולו לא ידעתי
 את ה' , ואחרים באלה ; הנה מכל מקום לא הוא ולא שום פילוסוף
 אחר בעמנו הזיר לאמר כי שמות הקדש שאינם נמחקים לא יורו
 מעולם על הצורה יתברך שמו , כי אם על הוזה נצרא או נאלל ,
 הלילה , באופן שאנחנו כשנתפלל לה' אלהינו נתכוין לנמצא זולת הצורה ;
 זה לא אמרוהו הפילוסופים . והחסיד הראב"ד הכזר המר במקום
 הנזכר וזה לשונו : וכן כל תפלה אמנם היא חל ה' יתברך , מאין
 נחשבה בזולתו , וכל פעל אמנם ינא באמצעיים מאלו , ומי שיחשוב
 זולת זה תבא עליו קללת אלהים ומארת הנאמרים . עכ"ל . וזאת
 אמר כל התה אחי , וכי מפני שאין אנחנו נשיגים מסות העלם
 הנשגב אשר צרא את הכל , לה יתכן לנו לקרוא לו שם הסממי ,
 למען נוכל לדבר בו ה'ש לחיו , לפרסם מליאותו והאבתו ויראתו ?
 וכל שכן אחרי היות אלתנו השמות הקדושים אשר ידענו שהוא הפן
 בהם , ושאמר עליהם זה שמי וזה זכרי . והנה כמעט שראוי לקרוא
 על המקובלים מקרא שכתוב החושנים להשכיח את שמי כאשר
 שכתו הזותם את שמי בצעל . ואם לכבוד האל ית' הם עושים
 זה , הלה למה הם דומים ? אם לא לאותם העמים עובדי הלילים ,
 שהיו אומרים כי נשגב ונעלה הצורה מאשר נעבדו , ועל כן צהרו

לעבוד וישרתו עושי רצונו. **המור נא בחייך אתה אחי, ולמי אחי**
העבוד, אם אין לי עם אשר יקראוהו בו? האעבוד אותו בצירוף
עם ספירותיו? הלא זאת עבודה זרה. וסוף סוף אם לא יתכן
 לקרוא לו בשם, איך אם כן יקראוהו המקובלים בשם אין סוף? ולמה
 הבהר בשם הזה אשר לא בא אלינו כי אם מן הפילוסופים, ולא
 יקראוהו בשם הויה, אשר היה מעולם לכל בני ישראל לנחלת? מלמד
 כי שם הויה רומז על מציאותו המתמדת, ושם הלכות על היותו בעל
 הכחות כלם, ושם הדנות על הדמות; וכל הלא ענינים הנרשמים בלב
 ומציאים להבנתו ויראתו בנפש; לא כן שם אין סוף, שלא יושך מומנו
 רועם כלל בלב האדם, כי אין ענינו ענין חיצוני הלא שוללי, ועוד כי
 הנס לנו גם כן הזמן והמקום, שאינם דבר במציאות, וגם הם אין
 להם סוף, וכן המספר אין לו סוף, ואף על פי כן אין בהם ממש
 הלא במחשבת הלב. ועתה בא וראה ידויד. הנס החסיד
 בעל הובת הלבבות הרחיב פה והאריך לשון בשער היחוד לצאר מה
 תהיה כוונת המיחד התכם בלמרו סהאל הוא אחד, כדי שלא יאמר
 אחד בפיו ויחיה בלבו יותר מאחד; והמקובלים לא עשו כן, הבל
 החליטו שהין מלת אחד, ולא שום מלה אחרת, לודקת באין סוף עצמו.
 קח ס' עמוד המונים ותראה.

ואקח הספר וינאלה כתוב בו בויכוח שני סינין ס"ג: וכגון תואר אחד
 הנס הוא מורה גבול, היינו מוגבל באחדות, ולכן אם תחייב בו אחד
 בלשונך, ה"ע"פ שתאמר שאין יחיד כיחודי, אסור, שאתה מגביל, וחשב
 האומר שבה לייוחד, והנה החליף, כי באין סוף לא יכון לקוראו אחד,
 שהוא לפני אחד, וכדמצינו בס' יצירה ולפני אחד מה אתה סופר
 וכו'. הרי שאין שום מלה ודבור שתהיה ראוייה להאמר על האין
 סוף, ולפיכך כדי שלא יגביל הלשון מה שאין לו גבול, ולה יגדור
 הפה מה שאין לו גדר, נאסר לנו לתאר היותו בשום שם ותאר ואת
 ונקודת.

ויחומר האיש: ראה מה מושך להם למקובלים מן הפילוסופים, הם
 ברצונם להתפלסף והם לא היו מוכנים לכך, ולא קדמו להם הלמודים
 הבריבים בסברה שיהיו קודמים ללימוד תכונת ההלכות. האל
 אינו אחד! האל הוא לפני אחד! אם כן מה הוא? חזי?
 שיש? אי אינו כלום? ואיך לא זכרו דברי חז"ל וכל שלא

חס על כבוד קונו ראוי לו שלא צא לעולם? וזו קבלה מוקובלת לנו מאבותינו? אם הדבר כן הוא, ישראל גוי אחד בארץ אין להם חלום כלל.

ה מ ח צ ר

חלילה מלומר בזאת על עם האלהים, אבל שתי תשובות בדבר: אחת שאין למדין חכמת הקבלה מפי ספרים, אלא מפי סופרים, ואין לנו לסמוך כלל על מה שיראה אלינו בהשקפה ראשונה ונתוך ספרי הקבלה, כי עמוקים הדברים מי ישיגם, אם לא קבלם פה אל פה.

ה א ו ר ח

אם כן מי יתן ואלדע, הספרים למה נכתבו?

ה מ ח צ ר

להיות לזכרון בין עיני החכמים אשר כבר קבלו הסודות פה אל פה.

ה א ו ר ח

אינני רואה שיהיו ספרי הקבלה כתובים על הדעת והכוונה הזאת, כי הנה הם מפרשים התחלות חכמתם ומבארים דבריהם יותר ממה שצריך ליודעי החכמה; ואם לא היו כותבים אלא לצעלי החכמה, לא היו מאריכים לשון ולא היו מחברים ספרים גדולים כמו שעשו, אבל היו רומזים רמזים גסתרים אחד הנה ואחד הנה, כמו שעשה הרמ"בן בפירושו על התורה. וכל שכן ס' שומר אמונים, אשר עליו חנו דנים, כל קורא בו ידע ידיעה ברורה שלא נכתב לצעלי החכמה, אלא למכחישים אותה, למען הסית אותם ולקרצם אליה.

ה מ ח צ ר

והשנית, אפילו יתברר אליך שכן היחה כוונת המחבר כמו שכרחה ונתוך דבריו, מי יגיד לך אם הוא היה באמת בעל קבלה, ואם יש לסמוך עליו לומר שכדבריו כן היא סדרת המקובלים כלם?

ה א ו ר ח

באמת איני יודע אם כדברי בעל שומר אמונים כן דעת המקובלים, כי באמת ידעתי שאין שנים מהם מסכימים על דבר אחד, לאות ולעד שאין צידם קבלה כלל. רק זאת ידעתי שהמחבר הזה חשוב ונכבד מאד בקהל המקובלים, והוא נוהגם שמוזכרים לשבח. יעתה לך וארחך עד שני, והוא גדול ונכבד מאד יותר מן הראשון,

ותראה איך הוא נחלל השם הקדוש, השם המיוחד שם הכויה, לתת כבודו לנבראים.

ה מ ח צ ר

מי הוא זה ואיזה הוא?

ה א ו ר ת

הוא ר' חיים וויטאל, תלמיד מובהק של הא"רי. ועתה קחה נא לי ס' שערי קדשה.

וחקת הספר וימצא כתוב בו בתחלת חלק ג' וז"ל: הגם המאזיל העליון אשר האזיל כל העולמות נקרא אין סוף, ואין בו שום תמונה לא בשם ולא בצורת, ואפילו בקווי האותיות כלל, ולכן אפילו הסרהור אסור בו. ויאמר אלי האיש: הרחית מפורש לתלמידו של הא"רי רבן של כל המקובלים האחרונים, שהצורה אין לו שום שם, ושארור להרהר בו. והנה לפי זה אין ספק שבשארור דוד שויתי ה' לגדי המיד, לא היתה כוונתו על הצורה ממש, אלא על אחד מנבראיו; ומשאררה תורה בראשית צרה אלהים את השמים ואת הארץ אין הכוונה על הצורה ממש, אלא על אחד מיצוריו.

ה מ ח צ ר

חלילה למקובלים שיחשבו כזאת. אלא הם אומרים שהאין סוף בצמיכת עלמו אין לו שם, אלא בצמיכת הספירות ושאר הנבראים שהאזיל.

ה א ו ר ת

ואם שם אלהים שצפסוק בראשית צרה איננו שז אל האין סוף אלא בשיתוף עם הספירות, אם כן שותף היה לו לקדוש צרוך הוא במעשה בראשית. ואם לא יודו שהיה לו שותף, יצטרכו להודות ששם אלהים רומז בכלן על האין סוף עלמו, בלא שיתוף עם הספירות.

ה מ ח צ ר

המקובלים אינם מודים לא זה ולא זה, אלא הם אומרים, לפי מה שהצינתי מודריהם, שהצורה עלמו לא הזכר כלל לא צפסוק זה ולא צפסוק אחר, אלא אלהים האמור כאן הוא פעול, כלומר הצורה צרה את אלהים, ואלהים זה הוא אחת מן הספירות, וכן בראשית רמז לספירה הנקראת חכמה: זה ראיתי בפירוש רבנו בחיי, וגם הוא אומר שאין לנו רשות להרהר באין סוף, ואפילו בכתר.

ה א ו ר ח

ומה תשאל עוד? הרי לך גם רבנו צחי ש הוא מקדונויטס, הוא מסכים צדק לעוות את הכתובים. למען הרחיק שם צורחנו מלצבנו.

ה מ ח ז ר

חין זה עוות-הכתובים חלילה, הצל הוא פירוש על דרך הסוד. ועתה אחרי אשר לקחנו ס' שערי קדושה והסתכלנו לקרוא בו, הלא נסיים הענין, חולי מוסף דבריו תתבאר חלינו כוונתו. ואשכז ואקרא במקום אשר הנחתי בתחלה, וזה לשונו: והאזיל חמשה עולמות, זה נשמה לזה וזה לזה, וסן א' אדם הקדמון הנזכר בס' התקונין, ובלשון הגאונים נקרא נחמות: ב' עולם האזילות: ג' עולם הצריאה: ד' עולם היצירה: ה' עולם העשייה; ואלו החמשה עולמות נקרא הויה אחת, כי קוצו של יו"ד הוא אדם קדמון, והי"וד אזילות, וה"הא רחשונה צריאה, והוי"ו יצירה, והס"א אחרונה עשייה. ולפי שאדם קדמון לרוב העלנו חין לו תמונת אות אלא קוצו של יו"ד, כי החין סוף אפילו תמונת קוץ חין לו; לכן חין אנו מוזכרין לעולם רק ארבעה עולמות חזי"ע, כי הם הותיות גמורות, וארבעתן יחד נקרא שם הויה. עוד נתחלקו אלו הארבעה לתשע מדרגות, וסן חכמה וצינה ושש קצוות התפארת ומלכות, כי אלו הארבעה נקרא ארבעה יסודות עליונים שהם ארבעה עולמות חזי"ע, ונחלקין לתשע ספירות; ואחנם קוצו של יו"ד שהוא אדם קדמון, העולם החמישי העליון, כולל כלם, ובו לבדו שרש כל ד' היסודות שהן ד' עולמות חזי"ע: תמצא כי לעולם לא יש יותר מד' יסודות בלבד. כלל העולם כי החין סוף חינו נכלל בשום חשבון כלל; ואח"כ העולמות בתחלה הם כוללות א', והם שש שלם, הויה אחד, ואח"כ נחלק לד' יסודות זולת השרש שלהם שהוא אדם קדמון קוצו של יו"ד, והיא הספירה העשירית עליונה מכלן ונקרא בתר; ואח"כ אלו הד' יסודות נחלקו לתשע ספירות כנ"ל: והנה כל זה נכללין בשתי חלוקות, והם המאזיל והנאזלים כנן. וזה שאמרו צפרקי ר' אליעזר עד שלא נברא העולם, ר"ל העולם הזה, היה הוא ושמו אחד, כי החין סוף נקרא הוא, והנאזלים הכלולים בשמו שהיה הויה אחת, הכל אחד, כי היתה השלשה גנוזה בגחלת. ויאמר אלי ה'איש: חין אהם יודע סוד גדול ויסודות הקבלה

שרונו לנו המקובל הגדול הזה בדבריו הלה, וגם אני לא מלאני לבי לפרשו אליך עד כה, כי יראתי כי אמרתי פן תאמר עלי שאני מוסיף דבר על גדולי עולם; חפץ עתה אחרי שגדמנו הדברים לפנינו, עלור צמלין לא אוכל מהגיד לך הסוד הרמוז בהם. הראית מה שר' היים וויטאל אומר כי קודם שנברא העולם היה האין סוף וכל צרואיו הכל אחד, כי היתה השלשבת גנוזה בגחלת? הראית צעיניך? הבורא והנברא הכל אחד! קודם שנברא העולם, מה היה העולם? אנתנו צתומנו אונורים שלא היה, הו שקים אין, הכל המקובלים הפליחו ענה הגדילו תוסיס. ואמרו שהעולם היה גנוז בחיק צוראו, כשלשבת בגחלת. אם כן העולם מה הוא? אנתנו מה לנו? העצים והאבנים מה הם? הכל חלק אלוה ממשל, הכל עצמות הבורא. ועתה לך גא' חתי ואראך הענין נופרש אלל הגאון והמקובל יע"צן צספרו מטפתת ספרים (דף י"ט ע"א) וז"ל: ודאי שיש השפל התחתון הלזה וכן יש האונתי העליון המוהלט הוא צא, לא מלא סמומים, אלל הוסיף סמומים וחדשים ודאי, גאללים ומשתלשלים מחתו ית', ומאמתת מליחותו נמשכו, ויגלו מן שיש העליון (שהכל היה צלול צו צמליחות דק צלתי נחשב, כי כושו לאין, כענין חצית יין שנשפכה צים הגדול שלא יעלה צו ציור היין שהוא על לב, אלל כלו מים צמים, ופנה להם מקום ועשה מהם כל היצור, צומן וצמקום וצחומר שחדשה כלם, לחפצו הקדום, חת הכל עשה יפה צעתו) שך הכתוב אומר צדצד ה' שמים נעשו וזג', דצד ה' ורוח פיו (אינס חפץ ואין ח"ו) הם הסמומים שלו, שעשאה חומר רוחני והעצמות השרשי שמונו נתהוו העולם ומלואו. עכ"ל. ומה צין דעת זו לדעת הכופר והאפיקורוס שפינוזה, שם רשעים ירקב?

ה מ ח צ ר

הם! כרחוק מזרח ממערב רחקה דעת המקובלים מדעת שפינוזה.

ה א ו ר ח

אני אגיד לך מה הפרש צין זו לנו. שפינוזה אומר שאין שם אלוה כלל, אלל העולם צכללו הוא ענה אחד קדמון, היה הווה ויהיה, והוא קורא אותו אלוה, הע"פ שצחמת אין לו אלוה כלל; והמקובלים אונורים שיש אלוה נצדל מענם העולם, אלל שכצברא העולם לא צראו לא מן האין ולא מחומר קדמון, אלל האילנו מעצמותו ית', והפרידו

וועגנו, תחת אשר לפנים לא היה הכל אלא דבר אחד. גמול
 באמת שהמקובלים יש להם אלוה, אבל הם עושים עצמם זאת כל העולם
 בלו חלקי אלוה; מה שאין הפס יכולה לדבר ולא האזן יכולה לשמוע;
 וכבר היתה כזאת דעת הפרסי הקדמון זורואסט"רו. ולבנתי
 תגמגם ותאמר אלי אין דעת כל המקובלים שזה, דע אחי כי דברי
 ר' חיים וויטאל צענין הזה מס' הזהר לוקחו, תמצאם בתחלת האדרא
 זוטא אשר קראת ליל הושענא רבא.

ואקח האדרא זוטא ויקרא צה האיש כדברים האלה: וצגין כך השתא
 ועלי תשוקתו, דהוא וכל סיעתא קדישא דיליה אתו למשמע צהדוה
 מלין סתימין ושצחא דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין, פריש ואתפרש
 מכלא ולא פריש, דהא כלל ציה מתדבקן והוא מתדבק בכלא, הוא
 הוא כלל, עתיקא דכל עתיקין סתימא דכל סתימין, אתתקן ולא
 אתתקן, אתתקן צגין לקיימא כלל, ולא אתתקן צגין דלא שכיח, כד
 אתתקן אפיק ט' נהורין דלהטין מיניה מתקונוי, ואיכון נהורין ויניס
 ונתנהרין ונתלהטין ואזלין ומתפשטין לכל עיזר, כצוניה דמתפשטין
 ויניס נהורין לכל עיזר, ואיכון נהורין דמתפשטין כד יקרצון למנדע
 לין לא שכיח אלא צוניה בלחודו; כך הוא עתיקא קדישא הוא צוניה
 עלאה סתימא דכל סתימין, ולא שכיח צר איכון נהורין דמתפשטין
 דמתגלין וטמירין, ואיכון אקרין שמה קדישא, וצגין כך כלל חד.

אמרתי לו: מכאן אין ללמוד אלא שהספירות היו נעלמות באין סוף
 כשלהבת הגנוזה בגחלתה, אבל לא חלילה שיסיס בן כל המציאות נעלם
 זו קודם הצריאה; שהרי המאמר לא הזכיר אלא אפיק ט' נהורין,
 שהן תשע ספירות, לא המציאות בלו.

ה א ו ר ת

אבל באמרו פריש ואתפרש מכלא ולא פריש, דהא כלל ציה מתדבקן
 והוא מתדבק בכלא, הוא הוא כלל, הלא נראה ברור שהאל הוא הכל,
 וכל המציאות מעצמותו הוא. וסוף סוף תודה לי שר' חיים וויטאל
 ירבו האר"י היו מצינים ס' הזהר יותר מומני ומומך, והנה מפורש
 ראיה לר' חיים וויטאל שדעתו וכוונתו כמו שאמרתי, שכל המציאות
 נעלם האין סוף הוא. ועתה הסכ לפניך עד שלישי על היות
 דעת המקובלים כמו שאמרתי. קחה נח לי ס' החייט.

ואקח הס' וימצא כתוב זו במערכת השמות וז"ל: ענין האצילות הוא

שנתגלה כח הכוונת והסתתרות מהכח אל הפעל וכו'. דע לך
 אחי כי הנקודה שהמרת למעלה שהיא האזילות, לא נתחדש אלל
 עלמה דבר, כי הא"ם הוא שלימות בלי חסרון, ואלל השלם לא
 יחסר דבר, כי הכל היה כוונתו בזה דבר אשר אין בו
 לא תמורה ולא שנוי, אלל הכל באחדות הפשוטה, והיה בו כוונת
 בספוג, ובגחלת שהשלהבת כוונתה בזה, לא יחסר בזה כי אם הרחיפה,
 והע"פ שהשלהבת נראה דבר בעלמו נכדל מהגחלת, לפי האמת קשורה
 בזה, והגחלת מתאחדת באש השלהבת; וכן באזילות לא נתחדש דבר
 אלל השלם, כי הכל היה בו, מהאחר שכל הנבראים באו ממנו והוא
 הדפוס שלהם, אלל היה חסר הרחיפה לבד, והוא החפץ הפשוט הקדמון
 לא היה לבדו צרואים עד העת שנפשו אותה ויעש. ובענין הזה
 אין לנו עסק לשאול בו למה אז ולא קודם, והזכירנו התורה
 על זה בפסוק כי שאל נח לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום
 אשר צרא אלהים הדם וכו', ולא בדברים שהיו קודם. ומאז
 נתעורר החפץ הפשוט לבדו נבראים, החפץ הזה הוא הרחיפה בגחלת
 והיה סבה להתגלות השלהבת, וע"ז אמר הכתוב ורוח אלהים מרחפת
 על פני המים, כי הרוח נקרא רצון שנ' אל אשר יהיה שמה הרוח
 ללכת ולכו, שלא היה חסר אלל אותה הרחיפה, והרחיפה היא החפץ
 אשר אמר יהי אור, והאור הוא עשר בפירות אשר באו בנקודה,
 ולזה התחילה התורה צ' ואימה בל', והרמוז לבל, כי הרצון יוצא
 מהלב, כלומר לא היה חסר דבר קודם הצריחה כי אם הלב שהוא
 הרצון, ויהיה הקיום בנבראים כל עוד שימשך הרצון בקיומם, והם
 מ"ט אלף שנים, שאחריהם יהיה היובל הגדול הבא לסוף שבע שונות
 הרמות בשבע הספירות שהן הצנן המתחיל מהחסד, שנ' דבר טוב
 לאלף דור, והדור הוא ב' שנה, והזו יתבלה הכל, וישונו המדות לשרשם,
 ויקצו אליו כמו שהיו צרהשונה, וכשתספוך מלת לב תמוצ' בל, והרמוז
 כי לא יתקיימו הנבראים הלא הזמן שימשך הלב בקיומם, והא"ב ישונו
 לעיקרם, שנ' אם ישם אליו לבו רוחו וגשמתו אליו יאסוף, והזו יתבלו
 הדברים הנבראים, מפני שנקודתם אשר נוהם היו, ויתקצו אל שרשם.
 ואומר אליו: הזכרתני דבר האומר צ"ב שומר המונות (ויכוח שני
 סיון מ"ו) והוא שהקוראים בספרי המקובלים לפי תום מוצלי עיון
 וחקירה, לא יצינו דבריהם על המיתותם, ויכשלו בכונה עקרי האמונה

והנה כן אני מאמין צענין הזה שלא ירדנו לא אני ולא אתה לעומק
 כוונת חכמי הקבלה, והם ז"ל נקיים.

ה א ר ח

גם אני זכור דבריו אלה, והם אמורים צענין למאס אין סוף, שצעל
 הספר אומר שאין ראוי להאמינו כפשוטו, וכמו שהוא כתוב בכל ספרי
 המקובלים, כלומר שקודם הבריאה היה האין סוף מולא כל המקום,
 עד שלא היה מקום פנוי לברוא העולמות, ואז נמצא האין סוף את
 עצמו, ופינה מקום באמצעיתו, והוא נשאר סביב סביב מקיף המקום
 הפנוי ההוא אשר בו העמיד צריותו אשר צרא; וצעל הספר האריך
 לשון צעשר ראיות, להוכיח שהמאמין כדבר הזה הוא מגשים את הצורא
 ועושה אותו מקבל שנוי, והרבה מן הכפירות האלה, ואיננו אומר
 דבריו אלה בקבלה מרצותיו אבל לפי הנראה לעניות דעתו, אע"פ
 שהוא נזקק להביא סיוע לדבריו ממה שמלא כתוב בקצת מספרי
 קבלה. ואחרי אשר בראיות נכוחות הוכיח שאמונת המאס
 כמשמעו הוא כפירה גמורה, בא לבאר איך אפוא ראוי להאמין אותו,
 ואמר שהמכוון בו אינו אלא שהאין סוף הוצרך למאס כמו הבלתי
 צעל תכלית כדי לברוא נבראים צעלי תכלית. ראה זה דבר גדול
 למדונו המקובלים בסוד הנפלא הזה, אשר הוא כדאי להביא כל מי
 שלא הצינו על הדרך שהצינו צעל שומר אמונים, להפסיד אמונתו מכל
 וכל! ומה הוא הסוד? שהצורא ית' הוצרך למאס כמו הבלתי צעל
 תכלית, להמציא נמצאים צעלי תכלית. אי סכל! אי טפש! והלא
 נמצא הוא בעצמו, ואפילו למי שאין תכלית לכתו, להמציא דבר בלתי
 צעל תכלית, והנברא מוכרח צעל טבעו שיסיה צעל תכלית;
 והחכמים כלם נוסכמים שאין הצורא יכול לברוא אחר שיסיה שוה
 לו. עד שהם גדול אנגלי, שמואל קלארק (Clarke) שמו,
 המציא מן הסד הזה השושה נחת לתלונות הכופרים על מציאות הרע
 בעולם, באמרו כי הרע לא נברא, אבל הוא נמשך בהכרח מטבע הנברא,
 כי הנברא מוכרח שיסיה צעל תכלית, ולכל כחותיו מוכרח שיסיה
 קץ וגבול, וכל הרעות שבעולם אינן נמשכות אלא מזה, שאנחנו וכל
 כחותינו, והעולם בכללו וכל כחותיו, הכל צעל תכלית. לדוגמא,
 מי שאומר שלא היה ראוי שיסיה גופו של אדם עלול לחליים, הנה
 הוא באומר שיסיה ראוי שיסיה כח הגוף בלתי צעל תכלית, עד שיוכל

לאכול ולשתות כל מה שירצה, וכל שיעור שירצה, ויזעול ככל אות
 נפשו, ויתגע כל מה שיזדמן לו, ויסבול פגע וחצורה ומכה אכזריה,
 ככל אשר יקרה, ולא יחלה; וזה נמנע. וכן מי שאומר שלא היה
 ראוי שתהיה נפש האדם עלולה להשתקע בזממה מדות רעות, הנה
 הוא כאומר שיהיה כח השכל בלתי זעל תכלית, עד שלא יהיה אפשר
 לו להתפתות אחר שום דבר ממה שמציא האדם לידי חטא; וגם זה
 בטל, כי הנשמה גם היא זרוחה, והגברא יש לו גבול. ומה נכבד
 הסוד הזה מכל סודות הקבלה!

ה מ ח צ ר

אמת כן הוא, שהענין הזה נכבד מאד, לא שמעתי כמותו בתירון
 המצובה העלומה הכוללת ממציאות הרע. אמנם צענין המקובלים
 תכלית מה שאודה לך הוא שאין סודות הקבלה נופלים תחת חקירת
 השכל האנושי, והמקובלים אשר השתדלו לחזקה צעיונים פילוסופיים,
 יותר ממה שהועילו לה, הזיקוה. והנה אחרי שצעל שומר אמונים
 לא אמר דבריו מפי השמועה, אלא לפי הנראה לו בחקירתו, אף אנו
 אין אנו חייבים לקבל ממנו מה שהוא לא קבל מרבותיו. וגם אני
 שמעתי מאנשים מקובלים שהמקובל הגדול ר' עמנואל חי ריקי ז"ל חולק
 על צעל שומר אמונים צענין הצמזום, ומפרש אותו כפשוטו.

ה א ו ר ח

אם תקחהו כפשוטו כבר ציאר צעל שומר אמונים שתצא לידי כפירה
 גמורה; ואם תפרשהו כמו שפירשו הוא בדרך משל, או לא יורה דבר,
 או יורה דבר בטל ומנע.

ה מ ח צ ר

באמת נראה לי שהדבור צענינים כאלה הוא הריסה מזדנו אנחנו
 השועלים הקטנים, והוא נכנס בכלל שאלת מה למעלה ומה למטה מה
 לפנים ומה לאחור, וכמעט שעלינו נאמר וכל שלא חס על כבוד קונו
 רתוי לו שלא בא לעולם.

ה א ו ר ח

כן הוא באמת, אבל מי הם ההורסים המוטאים ומתציאים? הלא
 המקובלים. ועתה בא וראה, איך המקובלים נכנסים בלא מורה
 בשאלת מה לפנים ומה לאחור. האר"י לוריא (הובאו דבריו
 בשומר אמונים ויכוח שני סימן י"ו) העיר השאלה למה לא נברא

העולם קודם הזמן שנברא, והשיב כי לא היה אפשר שיצרא העולם הזה קודם שיתפשטו וישתלשלו העולמות העליונים, ותכף שנשתלשלו נברא הע"ה. ראה נא צממה כפירות וכמה צטולים הולך האיש הזה לנפול, אחרי שלא חם על כבוד קונו, ולא ירא מהסתכל בארבעה דברים שהזכירו רבותינו. הכפירה הראשונה היא שהוא אומר שהעולמות העליונים לא נבראו בכלל ששת ימי הבריאה, אלא קודם לכן זמן מרובה, ומשמעות התורה ואמונת כל ישראל היא בהפך, ולפי דבריו צטל טעם השבת.

ה מ ח ד

באמת נראה לי שאין זו כפירה, ואף אם המפורסם באומה הוא שהמציאות כלו נברא בששה ימים, נראה לי שאין לקרוא כופר למי שיאמין שהעולם הזה לבדו נברא בששת ימי בראשית, ועולמות האחרים נבראו קודם לכן. ולעולם טעם השבת במקומו עומד, כי אנוחנו שובתים ציוס ששבת זו ה' אחר בריאת העולם הזה.

ה א ר ח

הכפירה השנית היא שהוא אומר שלא היה אפשר שיצרא העולם הזה קודם הזמן שנברא בו, מפני לורך השתלשלות שאר העולמות, א"כ לא היה צמח הבורא להמציא העולמות כלם בששה ימים; ואמונת כל ישראל היא שהיה הקצ"ה יכול לברוא העולמות כלם במאמר אחד בדברי רבותינו, והוא עסק בבריאתם ששה ימים, מפני שבך עלה צרוננו החפשי. ומלבד שתי הכפירות האלה, הגם צטול גדול נכלל בדבריו אלה, והיא סכלות שאין סכלות לנעלה מונה, כי הוא מבקש לתת גבול לנש שאין לו גבול, כי אחרי שהצורה צרוך הוא אין לו ראשית ולא אחרית, הגם הזמן שעבר קודם בריאת העה"ז איננו צעל תכלית, כי לא היה לו ראשית; אבל העולמות העליונים, ואם ירצו כמו רבו, צהכרח שיהיה למספרם תכלית, מאחר שהם נבראים, ואם כן עדיין יש לשאל מפני מה לא התחיל בריאתם קודם הזמן שהתחיל, וא"כ מה הועילה תשובתו? ואין היוצא מהתשובתו זאת אלא שהצורה ית' איננו באמת קדמון ממש בלי ראשית, כי גם הוא יש לו ראשית, ורק על ידי כפירה זאת תתקיים תשובת הא"רי.

ה מ ח ד

חלילה וחס. לומר כזאת על הים אלהים; אבל השאלה הזאת כבר

העיר אותה בעל שומר אמונים, ועתה נקרא נא דברי תשובתו -
 ואקח הס' ואקרא בו (שם סימן י"ז) כדצרים האלה לאמר: אמנם
 על זמן העולם הראשון שהוא עולם אדם קדמון, מדוע לא נאלץ קודם
 לכן, לא השיב כלום הא"רי זלה"ה, כי לא רצה להרחיב הביאור בזה
 הענין ככל הנורף, מפני מה שאמרו רז"ל כל המסתכל בד' דברים
 ראוי לו שלא בא לעולם וכו', וכמו שהקדים בהתלה דבריו; אלל כדי
 להוסיף מן המצובה אפרש לך כוונתו באר היטב. דע כי קודם
 בריאת שום דבר, כשהיה האל ית"ש לבדו, לא היה אז מציאות זמן
 כלל, שהרי הזמן צפני עצמו אין לו מציאות, כי הוא מקרה דבק ונמשך
 אחר תנועת איזה דבר שנתהווה והולך והווה, שהוא נופל תחת הזמן,
 ויתבחנו בו שלשה הסדלי הזמן שהם העבר והווה ועתיד, כי צהכרת
 יש לו היום יותר זמן ממה שהיה לו בזמן שנתהווה; אמנם כשעדיין
 לא היה שום דבר אלא האל ית"ש לבדו, הנה אז לא היה שום זמן
 וכו' וכו', נמצא שמוכרחים לנו להודות שהזמן התחיל אחר הבריאה
 וכו' וכו', כלל העולם דכיון שלפי האמת לא היה הזמן צהיות האין
 סוף לבדו, אין מקום כלל לשאלו העיקרא דדינא מדוע לא האליל את
 אדם קדמון קודם הזמן שהאלינו וכו', וכן כתבו שאר המקובלים
 בפירוש, דכל מה שאנו אומרים שעלה בראינו קודם זה ואח"כ פעל
 זה וזה אחר זה וכו' אינו אלא הוראת הסדר וקדימתו בלמוד או
 בטבע ובצבה, וכדי שגלכלל דברינו במשפט שיוכל השומע להציגם
 ולהכילם ולגיייר איכותם בשכלו, לא שגלה במחשבותיו ופעולותיו קדימת
 זמן, כי הם למעלה למעלה מסדר זמנים, וברגע היו המחשבה והפעולה,
 שרצין וחפץ ה' בדבר הוא הויתה, נמצא א"כ דאפילו צםפירות אין שם
 מציאות הזמן ממש.

ויהמר אלי האיש: האיש הזה השב ליישב דברי הא"רי, ותסי להפך,
 שהוא עוקר אותם ומקעקע צילתם; כי הנה אם אמת הדבר שאין
 שייך לומר זמן קודם בריאת העולם, א"כ אין מקום כלל לאותה שאלה
 שהעיר הא"רי, ולא לתשובה שהשיב, ומה לנו נורף להתפשטות
 והשתלשלות העולמות העליונים? נאמר שהזמן התחיל צשפת ימי
 הבריאה, וקודם לכן לא היה שם זמן כלל; ומה הועילנו הא"רי
 בפרו? מלכד כי הדבר ברור וגלוי לכל קורא צם' אדם ישר של
 הא"רי ענף ה' שאין זאת כוונת הא"רי, כי היא אמר (ויציהו גם

בעל שומר אמונים בויכוח ראשון סימן ס"ג) ז"ל: והמנסה אצילות אדם קדמון הזה, ומכל שכן שאר העולמות שתחתיו כנז' היה להם ראש וסוף, והיה להם זמן התחלת הווייתם ואצילותם עכ"ל. ואם אין כוונת הא"רי כדברי בעל שומר אמונים, כצד ראית הכפירות והממנעות הנמשכות ממשמעות דצריו (*).

ה מ ח ז ר

רצ לך, אל תוסף דבר אלי עוד דברים האלה, כי אינני שומע אליך להכחיש מה שקיימו וקבלו עליהם גדולי ישראל, מן הטעם שאין הדברים מתיישבים דעתי הקצרה. והנה עתה פנה היום לערוצ, נלכה נא לבית התפלה, ואחר תשוב עמי, אם תגמור דעתך שלא להתל בי עוד, ולבלתי דבר עמי כי אם בענינים המוזנים אלי ואליך. ויאמר האיש: אינני אעשה כדברך. ונלך לבית התפלה.

(* עם כל מה שעלאתי ציפי כעורי עקור לדברי המקובלים 'דברי הפילוסופים, לא מלאתי עקור לשעות הספירות, כי לא ידעתי אז הנלי הגנוסטיי (Gnostici) והם המינים, שיבאו מישראל, ובלבלו אמונת ישראל עם אמונת הנוברים ואמונת הפילוסופים ועם אמונות קדשות שבדו מלבס. והנה עתה מקרוב כדפס ספרי מורה נבוכי הזמן להקדם במקן הכהן קראתמאל ז"ל, ואם ראיתי (עמוד 226. 227) כי באולידיס, אחד מהמינים ההם, שהיה מלמד באלכסנדריאה כשנים שנה אחר הקרנן, היה אומר כי כל המלא כאלל מעבס אחד עליון, הוא האלוה, שאין לו גס, ולא יתכן לו גס כלל. ואמר עוד כי הכאל הראשון, הנבור, הגילוי קדמון של העולם, הוא רוח אלהים ומחשבתו (בלשון יוני Noos), ואחריו הבינה (Logos), ואחריו הדעת (Phronesis), ואחריו הקכמה (Sophia), ואחריו הנצורה (Dynamis), ואחריו הדקדק (Dicaeosyne) ואחריו השלוס (Eirene). בשבע עדות אלו נמגלה האין גס, הו בקראת אלו השמיטית הקדמונה, שרש ראשית לכל מליאות שאחריה — ונראה כי מאלו השבעה כאללים עשו המקובלים העשרה שלהם, אלא שהוכרחו לעשותם עשרה, מפני עשר ספירות שאלאו בספר יצירה.

ל י ל ש ל י ש י

יִרְדֵּי בליל שמחת תורה אחרי התפלה, וגשש הביתה יחדו, וגמל
 וגשש, ויפתח ה' את פיו ויאמר אלי: הגני הגני לעשות
 הטוב והישר בעיניך אדוני חביבי. והגני משיא דברי לענין מעניני
 הפשט, והוא דבר הנוגע אליך, וידיעתו וחקירתו מוטלת עליך, ועל כל
 אוהבי חכמת לשון הקדש.

ה מ ח ר

דבר דבריד, ויהי דרך לי לשון ולשמחת לבני. מה ענין החקירה
 אשר תשים לפני?

ה א ו ר ח

הלא היא החקירה על קדמות הנקודות והטעמים.

ה מ ח ר

יפה דגת שהחקירה הזאת צריכה לאיש כנוני, כי הגה פעמים רבות
 קרה לי שפירשתי איזה כתוב פירוש בלתי מסכים עם נקודותיו או עם
 טעמיו, ובשראיתי הפירוש מתישב יפה על לשונו של מקרא, אחר לא
 נסוגתי מלכתבו על ספר, אע"פ שיתנגד אל הטעמים; ועם כל זה,
 בשראיתי פירושי מסכים עם הטעמים, לא נמנעתי מלהסתייע בהם
 ומלהביא מהם ראיה, ועשיתי זה מפני שכן ראיתי שעשו כל המפרשים
 אשר לפני. לדוגמא רש"י; לא על פסוק ותשלח את אמתה דחה
 מדרש רבותינו מפני הנקוד, וכן בתחלת יחזקאל כתב: הלמלא שראיתי
 טעם זקף גדול נקוד על ופניהם לא הייתי יודע לפרשו; וכן בפסוק
 הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מצוא השמש, הוא מביא ראיה

מן הטעמים, ואע"פ שבאמת היא רחיה לכתור, לנו שמצין עומק
 הוראת פסקי הטעמים, מכל מקום הגה דבריו מוכיחים שהיה סומך
 על הנקוד והטעמים. ועם כל זה מלאנו לו שכתב על וצמורה
 חרבעה גביעים: זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע, והגה
 היה לו להוסיף שאמנם לפי הטעמים יש הכרע, כמו שאמרו תלמידי
 חכמי התוספות (יומא כ"ג); וכן היה קורא כמעט כסדום היינו,
 ולא לולי ה' לבאות הותיר לנו שריד כמעט, כדרך הטעמים; וכן פירש
 נחר מפוח מהש תם עפרה, שהמפוח נחר מבח האש, וזה נגד הטעמים;
 וכן על ויקח את עטרת מלכס כתב: תועבת בני עמון מלכום שמה,
 והגה דחה הנקיד מפני הדרש (עבודה זרה מ"ד). וכן הרש"ם
 צן בתו כתב על פסוק מטרף בני עליה: והמפרשו בזמירת יוסף לא
 ידע פשוטו של פסוק, ולא בחילוק טעמים כלל; וכן על פסוק כל נשיא
 בהם כתב: הטעם שתחת כל מוכית פירושן: הרי שהיה סומך על
 הנקוד. ועם כל זה הוא מפרש וירא ישראל את מזריח מות על
 שפת הים, שישראל היו על שפת הים ומשם ראו את מזריח מות, וזה נגד
 הטעמים. וכן צמח שכתב ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת
 אשר הקריבו השרופים וירקעום לפוי למזבח זכרון לבני ישראל למען
 אשר לא יקרצ איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת
 לפני ה' ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה לו, הוא
 מפרש ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת כאשר דבר ה' ביד משה
 לו; ולפי דבריו אלה היה ראוי שיבא האתנח תחת וכעדתו, לא תחת
 ה'. וכן הוא מפרש והמם מהומה גדולה כאלו המי"ם פתוחה,
 וכן פירש ארמי אובד אבי, אובד תאר לארמי, ורבות כאלה נגד
 הטעמים. וכן הראב"ע, גם כי בתחלת ס' מהזקים כתב: אזהירך
 שתלך אחרי בעל הטעמים, וכל פירוש שאינו על פי הטעמים לא תאזה
 לו ולא תשמע אליו; וכן בסוף ספר נחות כתב: יש מפרשים רבים
 מטעים את המפסיק, ולא אמרו נכונה וכו' והכלל כי המפסיק לא
 היה אחריו חכם כמוהו, כי הגה ראינו בכל הנוקרא לא הפסיק כי
 אם במקום הראוי; וכן בתחלת ישעיה כתב: עקר גדול הוא לשמור
 דרך הטעמים: הגה עם כל זה לא נמנע מלפרש ונקראות הרבה שלא
 על דרך הטעמים, כגון והנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד, פירש רעים
 לבני הדם וחטאים לה'; וכן על כלו כאדרת שער כתב: ואין מלת

באדרת סמוכה, רק טעמו כלו שער באדרת; וכן וכל הארץ באו
 מזרימה לשבור אל יוסף הוא מפרש וכל הארץ באו מזרימה אל יוסף
 לשבור (וכן פירש גם הרשב"ם), וכן על ותבלע אותם והת קרה
 צמות העדה אמר כי והת קרה איננו דבק עם ותבלע אותם, רק
 עם צמות העדה, וכן הרמזי חוצה להי הוא מפרש כשעת רש"ם,
 וכן שחת לו לא צניו מומם פירש כאלו הומר שחת לו דור עקש שהם
 לא צניו זה הוא מיומם, וכן בפסוק שם תזבח את הפסח צערב כבוא
 השמש מועד לאתך ממזרים כתב מועד לאתך ממזרים שב אל פסח,
 כי מועד חדש האביב ילאו ממזרים, ואיננו דבק עם כבא השמש, והנה
 לפי דבריו היה לנו לקרוא שם תזבח את הפסח צערב כבא השמש.
 ורבות כאלה בפירושו. והרמ"ן ז"ל על פסוק ויאמר אדני אם נא
 מלאתי חן צעיניך כתב: מלינו אותו בספרים קמון והנה קראם
 בשם רבם בחלף דלת: הרי שהיה סומך על הנקוד. וכן על והנה
 עלה זית טרף צפיה כתב: ופשוטו של מקרא פירשו בו שהוא תאר
 לעלה, וסמך לדבר שהוא קמון. ועם כל זה על וימתו מן הארץ כתב:
 ויתכן שיהא שיעור הכתוב וימת את כל היקום אשר על פני האדמה,
 כי מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים נמותו מן הארץ, והנה
 לפירושו היה ראוי שיבא האתנה תחת האדמה; וכן הוא מפרש האף
 הספה, אפו של הקב"ה היא מדת דינו, ולפי זה הגם היתה הסא
 ראוייה לקמן; וכן הוא קורא ויהיו צני הליפז תיומן הומר לפו וגעתם
 וקנו ותמנע, ואל"כ בפסוק אחר היתה פלגש וגו', ולא הזכיר הכתוב
 את שם הפילגש. ועל פסוק אדם כי יקריב מכם קרבן לה' כתב:
 שעור הכתוב הזה אדם מכם כי יקריב מן הבהמה קרבן לה', מן הזקר
 ומן הזאן תקריבו; והנה לפי זה היה ראוי שיבא האתנה תחת
 הבהמה. וכן הואיל משה באר פירש הואיל לבאר, ולפי זה היתה
 הצ"ת ראוייה לקמן, לא לצירי; וכן בפסוק שחת לו לא צניו מומם
 הוא מקרב מלת לא עם מלת צניו; ועוד לו כאלה. ורצנו בחיי
 על ואם ככה את עושה לי כתב כי משמעות כל מלה ויולה לפי הנקוד,
 ועם כל זה הוא מפרש שחת לו לא צניו מומם על אדם הראשון,
 ודור עקש ופתלתול מפרש על ישראל והוא דבק עם הלה' תגמלו זהה,
 הצ"פ שסוף פסוק ציניהם. ודון ילחק הצרצנאל צפרשת צרחשית
 (שאלה ב') מתלונן על רלב"ג ואומר: והוא ה"ב מטעם לבעל הטעמים,

ה א ר ח

עד שצא המדקדק הגדול ר' אליהו בחור ולמד בספרו מסורת המסורת הקדמה שלישית, על פי ראיות לקוחות מן התלמוד, שהנקוד לא היה ולא נברא לא קודם עזרא, ולא צינני עזרא, ולא אחר עזרא, עד אחר חתימת התלמוד בבלי. אז נחלקו כל החכמים, בין חכמי ישראל, בין חכמי אומות העולם, לחזי, חזים מאשרים ומקיימים סברת ר' אליהו, וחזים חולקים עליו; אבל הדעת המקובלת עכשו צענין הזה אלל חכמי אומות העולם היא דעת ר' אליהו, והגדולה בראיות שקלת מחכמי ישראל מציאים נגדה היננה מיוסדת רק על ס' הזכר והתקונים, שאומרים שהם מעשה ידי התנאים והאמוראים, והם מזכירים במקומות הרבה הנקדות והטעמים.

ה מ ת ז ר

הראיה הלקוחה מן הזכר והתקונים היננה כלום לדעתי, כי מאמין אני שהספרים הסמה ברוח הקדש נכתבו, וא"כ אין עוד טעם לשאול איך הוזכרו בהם הנקדות והטעמים, כי ברוח הקדש הוזכרו, כמו שהוזכרו בהם גם מרי דקדוק (בהקדמת התקונים), אשר אין ספק שלא התחילו עד סוף ימי הגאונים, וכן מחד נביא הישמעאלים אשר היה בתחלת ימי הגאונים, גם הוא הוזכר בס' הזכר חלק ג' דף רפ"ג בקלת גמחאות, וכן שני זוגות של תפלין אשר לא היו ולא נבראו עד שצא רבנו תם, גם המה הוזכרו שם דף רנ"ח; וכל זה לא יקשה מאומה למי שיאמין כמו שראוי להאמין שס' הזכר ברוח הקדש חובר. לכן הגני מוכיח על ידך אתה אחי, אם תרצה להזור כגזר חלנין, להכנס בעובי החקירה הזאת, עד נביא לאור משפטא.

ה א ר ח

כן נעשה כאשר דברת. והנה הראים הראשונה לסברת ר' אליהו בחור היא שהיה הומר שחזר על פני כל התלמוד וכל המדרשים, ולא מנא לרז"ל שיזכירו בשום מקום לא נקודה אחת ולא טעם אחד; וכן חכמי אומות העולם מוסיפים שגם היירונימוס, המתרגם ומפרש המקרא רומית, לא הזכיר מעולם בחדד מספריו הרבים לא הנקדות ולא הטעמים.

ה מ ת ז ר

אלל ראיתי לר' משה קוגין בספרו בן יוחי שהעיד כי במסכת ערוצין

דף י"ח כתבו חכמי התוספות גרים רבנו חננאל קרי ביה הנשמה
 בדגש, והנה לפי גרסת רבנו חננאל נמצא הדגש מוזכר בתלמוד. הן
 אמת כי חזרתי על דבור תוספות שהזכיר, ולא מנאתיו בלשון שהוא
 אומר, אלא בלשון זה מנאתי: פירש רבנו חננאל; וידוע כי הפרש
 גדול יש בין פירש לגרים. וכדי לדון ר' משה קונין לכף זכות
 אומר אני חולי גרסה אחרת נודמנה לפניו.

ה א ו ר ח

גרסה זאת לא היתה ולא נבראת, הרבה חפשתי ולא מנאתי; גם
 מהרש"ח בחדושי אגדות הביא דבור זה בלשון פירש רבנו חננאל, וכן
 הביאו ג"כ ר' יאשיהו פינטו. ולא זו בלבד אלא שר' משה
 קונין עצמו צ"ס העוין אשר לו הביא דביר זה בלשון פירש רבנו
 חננאל.

וחקק ס' העוין, ויבוקש הדבר וימנה בדף פ' וז"ל: אך תוספות כתבו
 וזה לשונם פירש רבנו חננאל קרי ביה הנשמה בדגש. ויחקק הח"ש
 ויאמר חלי: הלא אמרתי הליך ביום התמול שהמקובלים הוחזקו
 ונזויפים, וכן החכם הזה כיון שבה להליך צעד ס' הזמר הולך לעשות
 עצמו שעה אחת רשע לפני המקום.

ה מ ח צ ר

עוד ראיה אחרת הוא מציא מרז"ל, באמרו שצמסכת סופרים הזכירו
 ספר שפסקו ושנקדו, וגם זאת חפשתי ולא מנאתי, רק ראיתי שם
 צפרק ג' ספר שפסקו ושנקד ראשי פסוקים שצו אל יקרא צו.

ה א ו ר ח

והנה הטעמים מזיינים סוף הפסוק, לא ראשי פסוקים, ח"כ לא כוונו
 רז"ל בזה אלא לומר שאם בהולי יעלה אדם על לבו לנקד ראשי הפסוקים
 או להניח ריוח בין פסוק לפסוק (זה ענין ס' שפסקו), יהיה הם'
 שהוא פסול לקרוא צו בצבור. ובאמרו שנקד ראשי פסוקים שצו,
 ולא אמרו ולא הזכירו מעולם מה דינו של ס' מנקד ומוטעם, עדות
 ברורה היא שלא היו הנקודות והטעמים נוהגים צימיהם כלל.

ה מ ח צ ר

עוד מנאתי לרבנו צחיי פרשת וירא שכתב: וכן אמרו במסכת מגילה
 ושם שכל זה הנקוד, וגם זה בקשתיו ולא מנאתיו, רק מנאתי במגלה
 דף ג' ובגדרים דף ל"ז: ושם שכל אלו הפסוקים, וענינו שהפסיקו

בקריאתם בין פסוק לפסוק, וזה עשו בשום שכל, כלומר שלא היה סוף פסוק רשום בפפר, שא"כ מה צורך לשום שכל? אבל מה שאני רואה הוא כי גם אם לא יומא בכל התלמוד זכר ורמו לאחת הנקודות, הנה אין לא רהינו ראה, כי אולי מעולם לא נדמון להם להזכירם.

ה א ו ר ח

הנה לפחות בשני מקומות נראה שהיו נריכים להזכיר הנקודות, אם היו צימיהם, האחד צענין ספר תורה, כי למה לא הודיעונו שם' מנוקד פסול? והשני צענין הכתיבה בשפת, כי אין לא עלה על דעת אחד ויהם לשאול: שתי אותיות בנקודיהן צענין, או דלמא אפילו בלא נקודיהן? ואם תמא לומר אפילו בלא ניקודיהן, כתב שתי נקודות מהו? ואם תמא לומר חייב, כתב שתי נקודות זו בצד זו מהו? חד ירי הו ופטור, או דלמא תרי חירק הו וחייב? וכי אין בתלמוד שאלות רחוקות מאלו? ואולם הטעמים, באלף מקומות היה להם להזכירם, כדי ללמוד מהם פירושי המקראות.

ה א ו ר ח

סוף סוף אין כל זה אלא חלי ראה, ולראיות ברורות שאין להן מדחה אנתנו נריכים. ועתה שמע נא מאמר נמא בסקהדרין דף ד', נראה ממו שלא היה הנקוד צימי רבותינו. שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ על מה שכתב וטמא שַׁעֲעִי ס כנדתה: אקרא חני שַׁעֲעִים, יכול תהא יולדת נקבה טמאה שצעים; אמר להם: טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה, מה כשטיהר בזכר, בנקבה כפלים, חף כשטימא בזכר, בנקבה כפלים; לאחר שיגאו ילא והיה מחזר אחריהם, אמר להם: הי אתם זקוקים לכך, שצועיים קרינן, ויש תם למקרא. והנה אם היו ספריהם מנוקדים, אין שאלו התלמידים: אקרא חני שַׁעֲעִים? ואין הוצרך הרב לדון מדעתו, ולומר טימא וטיהר בזכר וכו'? ואין אמר לבסוף שצועיים קרינן, ולא אמר שצועיים נקוד? ואין אמר יש תם למקרא, ולא אמר יש תם לנקוד?

ה א ו ר ח

דברך טיבים ונכחיה, וכן בכל מקום אמרו יש תם למקרא, ולא אמרו יש תם לנקוד; ועוד מפורש אמרו: וקרא ספרים הלכה

למשה וסיני, וידוע כי כל הלכה למושג וסיני איננו דבר הכתוב בתורה, אבל נמסר בעל פה. וכן מלאנו להם שאמרו (קדושין כ"ז) ווי קרינא קודש? קדוש קרינא; ולא אמרו מי כתיב, או ווי נקיד קודש? קדוש כתיב, או קדוש נקיד.

ובעבודה זרה (כ"ט) אמר לו: ישמעאל אחי היאך אתה קורא, כי עוצים דודיק, או כי עוצים דודייך, ולא אמר לו היאך כתוב או היאך נקוד? מלבד שאם היו ספרים מנוקדים, לא היה מקום לשאלה זו. והם היה שגשגו או נשתמשו קצת הנקודות, לא היה להם לדון וסברה, אלא ימנו הספרים וילכו אחר הרוב, כאמרו במסכת סופרים (פרק ו') קיינו שנים וביטלו אחד. וכן ביבמות (דף ע"ה) אמר רבא היינו דקרינן פלו (בשוא"ה פ"א), ולא קרינן הפלו (בפ"א קמולה), ולא אמר היינו דכתיב פלו. וזאתי במקום אחד מלאנו. לרבא עצמו דאגב ריהטיה לא דק ואמר (זבחים ס"ד) מי כתיב ימא (ימא) (ימא) (ימא) (ימא) כתיב; וזו לדבר הני רחיה הנמנעת בכל התלמוד שהיו המאמינים בקדמות הנקוד יכולים להסתייע זה, אלא שלא ראו אותה. ומכל מקום אין זו רחיה כלל, אחרי שמלאנו ברוב המקומות שהשתמשו בענין התנועות בלשון קריאה ולא בלשון כתיבה, אין ספק שלא דק רבא בדבורו, והיתה כונתו לומר מי קרינן ימא, ואמר מי כתיב מפני שהיה סומך על הקריאה המקובלת על פה, כאלו היא תורה שבכתב. אלא זה כדרך שלא דקו באמרו במקום אחר (ברכות כ"ז) הבא על אמו יפס לצינה שנה' כי אם לצינה תקרא, והיה להם לומר אל תקרי כי אם הלא כי אם, אלא שלא דקו.

ה מ ח ב ר

נראהו הדברים כמו שאתה חומר, אך ו"מ אין הדבר ברור, ואפשר לבעל הדין להטיל בו ספק, ולרחיות ברורות הנחנו לריבוי. ועתה הגם נזכרתי לפון אחד מתלמוד ירושלמי, והוא הני רחיה על קדמות הנקוד. וזה לשון הירושלמי (ריש קדושין) ובשיעית כתיב, ופירש ר' יוסע בגבשתו ובשיעית כתיב בפתח, ולא בשיעית בחירק, להורות שיש בה ה"ה הידיעה וסובבת אל הקנין האמור דבי תקנה, וה"ב הוא בשיעית של מכירה עכ"ל. והגם באמרו כתיב, ולא אמרו ובשיעית קרינן, גרסה שהיו ספרים מנוקדים.

ה א ר ח

אם פירוש הנופרש נכון, נאמר כאשר אמרנו על יונת כתיב, שלא דקו, ואמרו-כתיב במקום קריין. ואמנם יותר קרוב לדעתי שאין כוונת הש"ס על ה"ה הידיעה, אלא על הוי"ו המחזרת סיפיה דקרא לרישיה.

ה מ ח ז ר

קרובים דברין. ועתה הנה עלו בזכרוננו שני מהמרים הנמנאים במדרש, וזכרו בהם הנקדות והטעמים. האחד הוא בשמות רבא פרשה ב' וז"ל ויאמר משה משה, אתה מולא באברהם אברהם יש בו פסק, יעקב יעקב יש בו פסק, שמואל שמואל יש בו פסק, אצל משה משה אין בו פסק. והשני הוא במדרש קהלת על פסוק טוב שם נשמן טוב, והוא ג"כ במדרש שמואל פרשה כ"ג, והוצא צילקוט קהלת רמז תתק"עג וז"ל אם היו (שמותן של שבטים החקוקים על לבו של השרן) חסרין אות אחת לא היו מכפריין, תני ר' הושעיה (וצילקוט ר' יהושע) אפילו נקודה אחת.

ה א ר ח

אם מן המדרש אתה מביא ראיה, לך וארחך שני ונקומות מן המדרש, המעידים נגד קדמות הנקוד, ושניהם במדרש שיר השירים הנקרא מדרש חזית. כי הנה ראשונה על פסוק תורי זהב נעשה לך עם נקדות הכסף איתא במדרש: עם נקדות הכסף ר' אבה בר כהנא אמר אלו האותיות, ר' אחא אמר אלו התבות, ד"א תורי זהב נעשה לך זה הכתב, עם נקדות הכסף זה הסרגול עכ"ל. והנה אחר שדרשו הפסוק על הכתב ועל השרטיט, איך לא עלה על דעת אחד מהחכמים לדרוש נקדות הכסף על הנקדות, אם היה הנקוד ידוע צינייהם? וזאת שנית על פסוק ודגלו עלי אהבה, בעל מתנות כהונה צפה ואלא אמר כי ספריהם לא היו מנוקדים.

ה מ ח ז ר

ראה דברין טובים ונכוחים, ואולם איך תתיישב הסתירה הזאת אשר בין מדרש למדרש?

ה א ר ח

שתי תשובות נזכר. התשובה הראשונה כי מלת פסק הנזכרת בשמות רבא אפשר שיהיה המכוון בה הפסקה בקריאה, צקול ולא בכתב; כלומר שכן היה מקובל אלם בתורה שצ"פ שצריך להפסיק

צין חברה חברה, יעקב יעקב, שמואל שמואל, ולא צין משה משה -
 וכן נקודה אחת הנזכרת במדרש קבלת יתכן שהמכוון זה על הנקודות
 שקלת מן האותיות מורכבות מהן, כגון שלשת ראשי הש"ן, וכמו שראית
 שדרשו נקודת הכסף אלו האותיות. כי סוף סוף אף אם נלמין
 בקדמות הנקוד; עדיין לא ראינו ולא שנענו מי שיאמר שהיו שמות
 השבטים המפותחים באצני האפוד והחשן, ונוקדים. והתשובה
 השנית היא כי לא כל המדרשים ולא כל מה שנמלא במדרשים הוא
 קדמון כקדמות התלמוד.

ה מ ח ז ר

זה חדוש אללי, כי עד היום האנינתי כי המדרשים והתלמוד קדמות
 אחת להמה, וכלם דברי רבותינו והתנאים והאמוראים. וכי דעתך
 לומר שגם קלת מן המדרשים המפורסמים בישראל הם ספרים
 מזוייפים?

ה א ו ר ח

לא, חלילה! גם אני נלמין כי כל המאמרים הנמלאים במדרשים
 המפורסמים בישראל, והם אמורים בשם אחד מהתנאים או מהאמוראים,
 אמנם באמת החכם ההוא הנזכר שם. אך מה שהוא אמר אתם,
 לפעמים הם דברי המחבר והמלקט הכותב על ספר המדרשים הקדמונים
 המקובלים פה ה"ל פה, ולא כל המדרשים חוברו ולקטו ונכתבו בדור
 אחד, אך יש מדרשים קדמונים כמו התלמוד, ויש מדרשים מאוחרים
 ממנו הרבה. ולדוגמה בא וראתך כי מדרש שמות רבא (אשר צו
 נזכר פסק) חובר בלא ספק אחר זמן התלמוד. כי הגם גלוי
 וידוע מן התלמוד, וכתבו ג"כ הרמ"ם בהלכות קדוש החדש פרק ה',
 כי ציוני חכמי המשנה וכן ציוני חכמי התלמוד עד ימי רבאי היו
 קובעין על פי הראיה, והדרים בחוגם לארץ היו סומכים על קביעת
 ה"ל, וכן תמלא בתלמוד (ר"ה כ"ה) כי רבא היה מתענה יח"ל שני
 ימים, משום הפקד דיומא, וזמנה חדא השתכח כוותיה, הרי מצוה שער
 ימי רבא היו מקדשין על פי הראיה. והנה בשמות רבא (פרשה ע"ו)
 תמלא כתוב: כשהיו רבותינו נכנסים לעבר את השנה נכנסים עשרה
 זקנים וכו', עוד תמלא שם: הרוחה את הלגה היאך לריך לברך
 בזמן שהיו ישראל מקדשין את החדש. הרי מצוה שלא היו מקדשין
 על פי הראיה בזמן שחבר מדרש שמות, ה"כ המדרש הזה מאוחר

לתלמוד, או שהמאמרים האלה נוספו אחרי חתימת התלמוד. וכיוצא בזה יש לומר על במדבר רבא, כי הגה בסוף פרשת שלח תמלא כתוב שהתכלת נגנז, ובתלמוד (מנחות מ"ג) תמלא שהיה התכלת נוסף בזמן האמוראים כלה, והפילו זיינו רב אחאי שהיה מרבנן סבורתי.

ה מ ח ז ר

דברים אלו דברים של טעם הם, ומלמד הראיות שהצאת גם לשון המדרשים האלה והאריים במקומות הרבה ניכר הוא שאינו כלשון התנאים והאמוראים, והוא משונה מאלו המליצותיו ובסגנון דבריו ומבטאשית רבא וויקרא רבא. והגה משתי התשובות שאמרת דעתי נוטה לקבל התשובה השניה לתירוץ הקושיא הראשונה, והתשובה הראשונה לתירוץ הקושיא השניה, כי הנהמר הנמלא בשמות רבא ונזכר בו פסק, הוא אמור סתם ולא בשם אחד מהסכמים הקדמונים, אמנם מהמר מדרש קבלת שנזכר בו נקודה, הוא אמור בשם ר' הושעיה או ר' יהושע; ובאמת מה שדרשו נקודות הכסף אלו האותיות מסייע הרבה למה שאמרת שקראו נקודות לראשי קלת מן האותיות שיש להן בראשן נקודה או נקודות. ואמנם נ"ל כי קודם שגרסה בחקירות על קדמות הנקודה ראוי שנהקור על קדמות המסורת; יען וזיען העולם אומרים שהיא מלאכת אנשי כנה"ג, ואם הדבר כן הוא הרי מצוהר שהנקוד קדמון כאנשי כנה"ג ויותר מהם.

ה א ו ר ח

גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, כי הנני מציא לפניך שלשה גדולי עולם המעידים פה אחד שלא נכתבה המסורת כי הם אחרי חתימת התלמוד. ועתה קחה נח לי ס' תוצת הלצנות. והקח הספר וימלא כתוב בו בהקדמה בדברים האלה לאמר: עיינתי בספרי הקדמונים שהיו אחרי אנשי התלמוד, אשר תצרו בעיני המאות הצורים לעמוד מהם על חכמת הענין הנסתר, וראיתי כי כל מה שכוונו לפרש ולבאר איננו יוצא מאלה משלשה ענינים: האחד מהם לפרש ס' התורה והנביאים, וזה על שני דרכים: או לבאר פירוש המלות והענינים, כמו שעשה רבנו סעדיה ז"ל ברוב ספרי המקרא; או לבאר עניני הלשון והדקדוק והשמוש לכל עבריו ודדיו ולתקן מלותיו, כספרי בן גאיה ובעלי המסורת וזו שגה מנהגם.

ויאמר אלי האיש: הֲלֹךְ עַד אֶחָד שֶׁהוּא צֵעֲלֵי הַמִּסֻּרֶת הָאֲחֵרִי הַגָּשִׁי
הַתְּלַמּוּד. וְעַתָּה קָחָה לִי ס' מַהֲזֵגִים לְרֹאשׁוֹ, וְתִשְׁמַע עַד שְׂנֵי.
וְהִקַּח ס' מַהֲזֵגִים וַיִּמְלֹא כְּתוּב צוֹ בַתְּחִלָּתוֹ וּז'ל: וְאַחֵר גְּלוּת אֲצוּתֵינוּ
מֵעִיר הַקֹּדֶשׁ הָעִיר ה' אֵת רוּחַ קְדוּשָׁיו, וּצְרָאָשָׁם רִבְנוּ הַקְּדוֹשׁ,
לְחַזֵּר רָשׁוּם בְּכַתֵּב אֲמַת בְּמִלִּוֹת אֲלֹהֵינוּ, וְהִיא הַמַּשְׁנָה, עֲלִיָּה אֵין
לְהוֹסִיף וּמוֹנֵה אֵין לְגַרוּעַ; גַּם אֲחֵרֵיהֶם צָאוּ שְׂרֵי קִדְשׁ וְהֵם אֲנָשֵׁי
הַתְּלַמּוּד, וַיִּלְכּוּ בְּמַעֲגָלֵיהֶם, וַיִּסְקְלוּ מַסְלֹת הַתְּעוּדָה, וַיִּסְרוּ כָל
אֵצֶן נֶגֶף מֵאַרְחוֹת ה', וְהַגּוֹטָה יַעֲלֶה הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר דָּרְכוּ צֶה פֶּתֶלְתוֹל
וְעַקֵּשׁ. וְאַחֵר כֵּן עִינּוּ בְּיִשְׂרָאֵל כִּיֹּד אֲלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עֲלֵינוּ שְׁתִּי
תּוֹדוֹת גְּדוּלוֹת: הַאֲחֵת שְׁנוּרֵי הַחוּמֵי הַמִּקְדָּשׁ הַמַּעֲוָה מוֹסֵד יְדֵי אֲלֹהֵינוּ,
אֲשֶׁר לֹא יִכּוֹל זֶר לְהַחְרִיבוֹ, וְהֵם הַמִּקְדָּשׁ הֵם סְפָרֵי הַקֹּדֶשׁ, וְאֲנָשֵׁי
הַתּוֹדָה הֵם אֲנָשֵׁי הַמִּסֻּרֶת שֶׁבְּדִילוֹ כָל עַרְבַּ מִן הַקֹּדֶשׁ, וַיִּסְפְּרוּ צִתֵּי
הַמִּקְדָּשׁ מִפֶּן שֶׁהֵם עַד אֲחֵת עֶשְׂרֵה (*). לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב זֶר אֶל
שְׂעָרֵי לְדָק.

ויאמר אלי: וְעַתָּה קָחָה לִי חֶלֶק רֹאשׁוֹן מִס' מַשְׁנָה תּוֹרָה לְהַרְמ"צִים,
וְתִשְׁמַע עַד שְׂלִישִׁי.

וְהִקַּח הַסֵּפֶר, וַיִּמְלֹא כְּתוּב צוֹ בַתְּחִלָּתוֹ וּז'ל: וְכֵן צֵעֲלֵי הַמִּסֻּרֶת,
שְׂבוּשׁ גָּדוֹל כָּל הַסְּפָרִים שְׂרָאֵיתִי צְדָּכִים אֱלֹהֵי, וְכֵן צֵעֲלֵי הַמִּסֻּרֶת,
שְׂבוּתֵינִי וּמַחְזְרֵינִי לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נִחְלַקוּ צְדָּכִים אֱלֹהֵי
בְּמַחְלֻקָתָם הַסְּפָרִים שְׂמוּכֵינִי עֲלֵיהֶם, רָאִיתִי לְכַתּוּב הִגָּה כָּל פְּרָשׁוֹת
הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְלֹרֵת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל
הַסְּפָרִים וְלִהְיֵה וְהֵם; וְסֵפֶר שְׂמוּכֵנוּ עֲלֵיו צְדָּכִים אֱלֹהֵי הוּא הַסֵּפֶר
הַיְדוּעַ בְּנוֹגְרִים, שֶׁהוּא כּוֹלֵל הַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים סְפָרִי, שֶׁהֵם צִירוּשָׁלַיִם
וּנְכוּוָה שְׁנַיִם לְהִגִּיָּה מוֹנֵנוּ הַסְּפָרִים, וְעֲלֵיו הִיוּ הַבַּל שְׂמוּכֵינִי, לְפִי שֶׁהִגִּיָּהוּ
כֵּן אֲשֶׁר וְדָקָדָק צוֹ שְׁנַיִם הַרְבַּה, וְהִגִּיָּהוּ פְּעוּמֵי רְצוּתָה, כְּמוֹ שֶׁהִעֲתִיקוּ,
וְעֲלֵיו שְׂמוּכֵי צִם הַתּוֹרָה שְׂכַתְּבֵי כְּהֻלָּתוֹ.

ויאמר אלי האיש: הֲלֹךְ מִצְוָאָר שְׁלֹה קִינוּ צֵעֲלֵי הַמִּסֻּרֶת עַד אֲחֵר
חַתִּימוֹת הַתְּלַמּוּד, וְגַם עַד אֲחֵרֵי כֵּן אֲשֶׁר.

(*) הַמִּצְוֹת הַנִּמְלָאוֹת בַּת"ק אֵין כֵּתוּב פְּסוּת' אֲשֶׁנִּי אֲחִיזוֹת, וְלֹא יִיחַד קָאֲחַת עֶשְׂרֵה,
כְּמוֹ שֶׁהָיָה תִּכְתֵּב וְהִאֲחַזְקֵהוּ עֲשֵׂה, וְאֲחִיזָה אֵלֶּה עֲשֵׂה, וְכֵלֵ"ק יִתְכַּן לִישָׁר יִלְמַשְׁפּוּתֵיכֶם,
וְגַם בִּ"ב אֲחִיזוֹת וְלִמְשַׁפּוּתֵיכֶם.

ה מ ח צ ר

ראה דבריך טובים ונכוחים (*), אך חכמי התלמוד הזכירו פעמים רבות את המסורת, ור' עקיבא אמר מסורת סוג לתורה.

ה א ו ר ח

לא ירדת לסוף דעתם, כי מסורת שהזכירו כשמה כן היא, דבר נמוך פה אל פה, לא כמברה שלגו אשר היא בכתב; ומה שהיו לנודים פה אל פה ושקראו בשם מסורת, לא היה אלא לדעת חיזו הנב מלאה וחיזו חברה, כמה שאמרו יש אם למקרא יש אם למסורה, מקרא הוא דרך הקריאה, כגון בסוכות, מסורת הוא דרך הכתיבה כגון בסכת (**);

(*) כ"ל עתה כי הרמ"ב לא דבר על המסרה, כי במסרה לא נרשמו הפסוקים והסתמו, אבל דבר על קבלת מן האחרונים שכתבו על ענין זה. ואמנם בעל קובות הלבוש הזכיר בן גאנז משלה, מפני ששימושו, ואין ספק שנעלי המסרה קדמו לר' יונה אבן גאנז ולכל המדקדקים.

(**) כבר כשאל הר"ף מפני מה אמרו יש אם, ולא יש אב, כמו שאמרו זה בטה אב, ויפה השיב, ואני אבא אמרו ומלאתי את דבריו, כי משפחת אב קרויה משפחה, ולא משפחת אם, והאם נקראת אם לבניה, אבל האב נקרא אב גם לנאלי נאלי אחר שנקלו למשפחה. והנה כן בנין אב, וכן אצוהן דכלהו דם, הכוונה שהוא מלמד לבנה ענינים שאינם דומים זה לזה באפים, אבל הם מקיימים שונים, ובאלו הם משפחות שונות. אבל יש אם למקרא ענין אחר הוא, ומלת אם ענינה מקור (כמו שאמרו עד שזומכין האם שלה), והכוונה לומר שהקריאה הטהורה יש לה מקור כאמן והיא עיקר לדעת קבלת, ולדעת אמרים המסורת יש לה מקור כאמן והיא עיקר. ור' וואלף היינדהיים צמודע לבינה סוף סבר דברים בירש אם מלשון אמות הקריאה (Matres lectionis) והוא כונו השגור בפי המדקדקים אשר לא מישראל, וקוראים כך לאותיות הנאות, ולפניהם רד"ק (לא בעל ספר יצירה) קרא אותן אמות הספור. ויאמר רו"ה כי יש אם למקרא ענינו שהאותיות הנקראות אמות הן לשמות המקרא, כלומר שאין אלא למטף הברת הנקודה, ואין להגיד אם האם חברה; ויש אם למסורת ענינו שהאותיות הן גם לשמות המסרה, כלומר לשמות כתיבת התיבה, מלבד מה שהן מלשונות על הקריאה, ולפיכך כשהאם חברה (כגון בסכת) המלה לריכה להדרש. ואני אומר שאף אם יקבל (מה שאין עליו שום ראיה) שהיו קדמוניו קוראים אמות לאותיות הנאות, עדיין הפירוש הזה צלתי מתיישב על לשון יש אם. כי הנה לדברי רו"ה יש אם ל... ענינו: האמות חייב אלא בשביל כך וכך. ומה יאמר רו"ה על מי שאמר כי יש הול לישראל ענינו שהמלות לא נבראו אלא בשביל ישראל? והנה כשם שיש מול לישראל, והמלות הם לישראל, הם שני מאתרים כנגלים זה מזה מאד; כך יש אם למקרא, והאותיות הם למקרא, אינם דבר אחד.

אך לא היתה ווסורת הקדמונים נוגעת כלל צענין הנקדות וסטעמויס, ובשפה צרורה אמרו התוספות ובר"אש צנדרים ל"ו שהמטרות הם המטרות והיתרות; וזה היתה הללס מטרס כאשר אמתו היום לא היו מסופקים או חולקים זה על זה בקריאת קנת תצות.

ה מ ת צ ר

היכן נחלקו והיכן נסתפקו בקריאת המלות?

ה א ו ר ח

ראשונה צמה שהשמעתוך לפניס: אמר לו ישמעאל אחי היאך אתם קורא כי טובים דודיך או כי טובים דודיך, אמר לו כי טובים דודיך, אמר לו אין הדבר כן, שהרי חצרו מוכיח עלין לרית שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך.

ה מ ת צ ר

אין זו ראה על צלתי היות להם המטרס, כי המטרס אינה הומרת היאך היא קריאת המלות, מאחר שהנקוד מורה היאך היא; אבל זו כדמות ראה על שלא היה הנקוד בימי רבותינו.

ה א ו ר ח

ומפני מה אהב אמר כדמות ראה, ולא ראה?

ה מ ת צ ר

מפני שיש מן החכמים שהומרים שכבר היה הנקוד נמצא בלשון הקדש מקדס, אבל שלא היו כל ספריהם מנוקדים, אלא צאותן המלות שאפשר לטעות בסן; כי כן החליט צעל מאור עינים (פרק ל"ט) שהנקוד נתן בסויני, ואחר כן נשכת, וחצרו חכמי טבריה ויסדוהו. וכיוצא בזה דעת מי שכתב הדקדוק אשר סביבות המטרס, שאמר צתלת דבריו: אמות שהנקוד ניתן בסויני, אלא שכתוהו, עד שצא עזרא וגלסו.

ה א ו ר ח

אם היה הנקוד נודע אצל הקדמונים, אלא שלא היו משתמשים בו רק צמלות המסופקות, היך לא ראה רצו של יואב שום ספר שיחיהו בו הנקוד תחת מלת זכר צפסוק תמחה את זכר עמלק, עד שלימד ליואב זכר צווא הין ופתח הסך? ואם אחר כן נשכת וצא עזרא והחזירו, היך חזר עוד ונשכת? והלא וימות הגטי כנסת הגדולה והילך אין לך דור שלא היו בו חכמים גדולים בישראל, ושלגלת הקבלה נודעת לנו צלה הפסק; והיך אמרו (קדושין ל') פסוקי מיכה לימי

למנוחה, בפסוקי ננוי לא בקיאותי, דכי אחת רב אחת בר אחת חומר
 במערכת פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי ויאמר ה' אל משה הנה
 אנכי בה אליך בעצ הענן?

ה מ ח ז ר

הין זו רחיה, ששרי שם חומר ג"כ אינהו בקיאי בחסרות ויתרות,
 הין לא בקיאותי; והנה חסרות ויתרות הוא דבר שזמנתי, ואע"פ כן
 נולדו זו ספקות החר עזרה, ה"כ כענין הזה נוכל לומר ג"כ שעזרה
 תקן הנקוד, והח"כ חזר ונשכח, עד שנולדו אלל דעותינו ספקות
 ומהלוקות.

ה א ו ר ח

הספקות בחסרות ויתרות תולדנה גם צימיו, מפני שקשה הוא מאד
 שיהיו כל הסופרים זהירין תמיד שלא לכתוב זו אחת או יוד אחת
 פחות או יותר; אבל במקום הנחת סוף פסוק לא נראתה ולא נשמעה
 וחלוקת כלל בין הספרים בין צנתי יד בין דפוס אחרי הזמן שהנקוד
 נידע; לפיכך אי אפשר לי להאמין כלל היות הנקוד וסופי הפסוקים
 נשכחים וועזרה עד חכמי התלמוד באופן שיאמרו הם בפסוקי ננוי לא
 בקיאותי, ושיהיו בני מערכת מפסיקים פסוק אחד לשלשה, אם הם
 הדבר היות שעזרה נקד הספרים, בין שעשה זה מחדש, בין שהחזיר
 ליושנו וזה שהיה כבר. אפשר? צוון שהיו הסנהדרין והתנאים
 והאמוראים, והשיבות סגדלות, היו הספרים נשמרים פחות ממה
 שנשמרו מימי הגאונים ועד היום, עם הברות הרבות והפזורים העלומים
 ובעול השיבות ששכלל האומה אחרי חכמי התלמוד, עד שהיה מן
 הצורך לכתוב תורה שבעל פה על ספר? ואיך צעי רב חסדה (חגיגה
 ו') התי קרא הובי כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות
 בבשים ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, או דילמא הידי ואידי פרים
 היו? ואיך חומר על זה התלמוד: למהי נפקא מינה, לפסוקי טעמי?
 והנה אחת רואה שהיו זהירים בטעמים, מדאמרו למהי נפקא מינה
 לפסיקי טעמי, וכן אמרו במקום אחר הקורא בלא נעימה עליו הכתוב
 חומר וגם אני נתתי להם חקים לה טובים, ואע"פ כן היו מוסופקים
 בהם, שהם היו להם הטעמים היו רואים שאין פרים חזר לעלות
 הלה לשלמים; ובשילד להם הספק לא אמרו לדוק בספרים הירודייקים,
 או ללכת אחרי רוב הספרים, ולקיים שנים ולצטל אחד. הנה

ונצואר שלא היו הטעמים אצלם אלא כשאר תורה שצ'על פה, וכשהיה נולד להם שום ספק, היו יגיעים לפשוט אותו מסברה, כמו שעשו בשאר כל הדינים. וכן היך נחלקו (מנחות כ"ז) בפסוק ויאמר ה' אל משה דבר אל הארץ החיך והל יבא בכל עת אל הקדש ומצית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולה ימות, רצן סברי אל הקדש בלא יבא, כאלו האתנה תחת הקדש, ומצית לפרכת ואל פני הכפרת בלא ימות, ורצי יהודה סבר אל הקדש ומצית לפרכת בלא יבא, ואל פני הכפרת בלא ימות, כמו שהיה משמעות הטעמים אשר לפנינו היום? וכן היך אמרו (יומא נ"ג) חמש מקראות בתורה שאין להם הכרע, שאת, משוקדים, מחר, חרור, וקם, ובצרהשית רצא (פרשה פ') ר' נתנומא מוסיף הדא ובני יעקב צאו מן השדה בשמעם? הנה לא היה אצלם הכרע אם לריך לקרוא וצ'רגוס עקרו שור, או וצ'רגוס עקרו שור חרור, ועזרא כבר תקן הנקוד, והיו אחריו הנשי כנסת הגדולה והסנהדרין והתנאים והאמוראים, ונשתמשו הספרים כל כך, עד שלא היה עוד הכרע היכן מקום סוף הפסוק, או היכן מקום האתנה? וזויות הגאונים ואילך לא נהיתה כזאת. כל כך הכבוד דרי? זה ודאי לא האמינו.

ה מ ח ז ר

סוף סוף, הלא תראה (פסחים קי"ז) שנחלקו על הללויה ובסיה וידידיה ומרחביה, אם הן מלה אחת או שתיים; והלא זה דבר התלוי במכתב, והע"פ כן נחלקו, אם כן אין נוטים מהודות שנשתמשו אצלם הספרים.

ה א ו ר ה

חלילה לומר כן שהספרים נשתמשו, אבל בלי שיתקלקלו הספרי' נקל הוא לסופר שיקרב או ירחק אות אחת מחברתה, עד שלא יוכר אם היא תבא אחת או שתיים; אשר ע"כ לפי דעתי הוצרכו הצופים להתקין מנלפך, כדי שיהיה היכר למקום שהוא סוף תבא, כי ראו שלא היו הסופרים נזהרים בהרחקת תבא מתבא ובסקרבת איותיות תבא אחת זו לנו בכל הראוי (*).

(*) מזה נולד מה שכתב בהמשך ר' ה' ומשכעך אור ילא, תחת ומשפתי כאור ילא כמו שהיה בתרגום יונתן, ובתרגום יוני ובאורי; וכן מה שכתב בסיכא ז' ד' טובם כדקדק ישר עמסוכה, אינו אלא טעות, וראוי לקרוא ישר, הישר שבהם היא עסוכה, כמו טובם כדקדק.

יחסר לה נראתה ולא נשמעה מחלוקת בישראל צענין כתיבת ספרי
 הקדש. ומלבד כל אלה, אם עזרא תקן הנקוד, הגה כל מה
 שאמרוהו חז"ל צענין התנועות והטעמים בלא מחלוקת, אין ספק שכן
 היה כתוב בספרים מיומות עזרא, ושלא נפל בו בספרים קלקול ושגשג
 כלל; וא"כ כשצאו אה"כ חכמי טבריה להחזיר הנקוד ליושנו, איך
 אפוא שלחו ידם להחליף גם מה שהיה מוסכם אלל רבותינו? הלא
 תראה כי בקדושין ל' אמרו: הגו רבנן חמשת אלפים ושמונה מאות
 ושמונים ושמונה פסוקים פסוקי ס"ת; ועם כל זה חכמי טבריה לא
 שמו בתורה אלא חמשת אלפים ושמונה מאות וארבעים וחמשה, הרי
 חסרו מ"ג פסוקים ממה שאמרו רבותינו, ורבותינו באתם אמרוהו,
 ואין מחלוקת אללם. וכן רבותינו אמרו (שבת ל') ומאי דבריו
 סותרין זה את זה? כתיב טוב כעס משחוק, וכתיב לשחק אמרתי
 מהלל, הרי שהיו קוראים מהלל; וחכמי טבריה לא חשו לדבריהם
 ונקדו מהלל. וכן בפסחים (ל"א) ובמקומות אחרים נשמע שהיו
 קוראים ונתן להשר אַס לו בקמץ השין, שהרי עשאוהו שם דבר,
 למי שהאשם שלו, וחכמי טבריה עשוהו פעל. וכן על וקמץ בשם
 מחליתו חמשים ומואתים אמרו (גדרים י' וכריתות ה') מחלית הבאתו
 תבא חמשים ומואתים, וחכמי טבריה שמו הטעמים באופן שמשמעותו
 שהקמץ יהיה שיעורו מחלית שיעורו של מר דרור, כלומר ר"ג, שהוא
 מחלית ת"ק, כמפורש בנתיבות השלום. הרי אין ספק שלא האמינו
 חכמי טבריה שהקריאה שהיתה לרז"ל היתה צידם בכתב מעזרא, שאם
 כן לא היו חולקים עליה במקום שלא היה לרז"ל מחלוקת זה; אלל
 האמינו וידעו כמו שהוא האמת שהקריאה לא הגיעה לרבותינו אלא בעל
 פה, ומתוך כך היה אפשר לה שתתקלקל ברוב הזמן, על כן לא חששו לה
 בכל מקום שהיה נראה להם שאיננה מתישבת יפה לפי פשוטו של מקרא.

ה מ ח צ ר

אם הדבר כן הוא, הגה כאשר עשו כן שלם להם, שצאו אחריהם
 החכמים ופרשי המקרא, וגשענו עליהם בכל מה שהיה נראה להם
 מוסכים עם פשוטו של מקרא, ובכל מקום שהיה נראה להם שאין
 הגקוד מתישג על ישימעות המקרא ברו מעליו ולא חשו לו; וכל זה
 מדעתם שאין הגקוד רק מעשה בני אדם.

ה א ר ח

עוד תשוב תראה כי מתקני הנקוד אשר צידנו גם לתרגום הנקלום ויונתן לא חשו. הלא תראה שהם נקדו ותשלח את אמתה באופן שלא יורה הלא שפחתה, והנקלום תרגם ואוסיטת ית אמתה, ולשון הושטא לא יפול על השפחה, הלא על ה"ד; והנה לדעת הנקלום היה ראוי לנקד **אֲמָתָה** בדגש ה"ם. וכן הם עשו ונסתם גי'א הרי משרש נוס, ויונתן עשאו לשון סתימה, וכאלו היתה הקריאה **וְנִסְתָּם**, כמו שעשוהו ג"כ שזעים זקנים שתרגמו לתלמי, וכמו שעשאו ג"כ יוסף בן גוריון. ואיך מלאה לבם לחכמי עבריה לחלוק על מה שעשה עזרא ושגם אחרי כן לא נפל זו מחלוקת? או איך מלאה לבם להנקלום ויונתן נשאר צעלי התרגומים לחלוק על הנקוד, אם הוא תעשה עזרא, או מלאכת הנביאים עמם? והם אל תרגום הכתובים נפנה, נראה כוונתו ונקראות שתרגומם מתחלף מן הנקוד, כגון מתחף ע"ל לא יחלש (משלי כ' ד') מתורגם כאלו כתוב מתחף ע"ל לא יחלש, וכן רע רע יחמר הקונה (שם כ' י"ד) מתורגם רע רע, וכן ושבר עבריה (שם כ"ו יו"ד) מתורגם וְשָׁבַר עֵבֶר יָם.

ה מ ח ז ר

נראה הדברים שהנקוד המלאה מחודשת אחרי חתימת התלמוד, בזמן שהנרות והפזורים הציאו הצורך לכתוב בספר מה שהיה על פה; ושקודם לכן היו קוראים בספרים בלתי מנוקדים, אם מפני ידיעתם דרכי הלשון, ואם שהיו למדים אלל רבה קריאת הנוקרא מתחלה ועד סוף, כמו שגראה מאותה שנינו בן חמש לנקרה בן עשר למשנה, ששמע שהיו עוסקים חמש שנים בנקרא, ומקרא שאמרו אין ענינו פירוש הנוקרא, כי זה הוא מה שהם קוראים בשם מדרש, הבל הוא פסוק טעמים, כמו שאמרו בגדרים: הנווד הנאה מהצרו לא ילמדנו מקרא, הבל מלמדו מדרש הלכות ואגדות, ואמרו הטעם מפני שאסור לקבל שבר על למוד התורה, הבל על הנוקרא מקבלים, ואמרו מה טעם? רב אמר שבר שימור, כלומר שלחיות לומדי מקרא נערים קטנים, הנולמד אותם יכול לקבל שבר בחינת מה ששומר אותם מן הפנעים, אם לא בחינת מה שנולמד אותם; ושמואל אמר שבר פסוק טעמים, שהוא

דבר שאיננו מועיל בתורה. והנה מוצא שמתלמדים לא היו עושים דבר עם תלמידיהם מן חמש עד עשר, אלא ששומרים אותם, ומלמדים אותם פסוק טעמים. ואיך היו עוסקים בזה חמש שנים, אם לא שהיו למדים התנועות והטעמים על כל המקרא על פה? אמנם עם כל זה אינני רואה להחליט שלא היו הנקודות ידועות גם אצל הקדמונים, כדי להשתמש בהן לעת הצורך.

ה א ו ר ת

הט הזנך ושמע. במסכת עבודה זרה דף י"ח אמרו שנענש ר' חנינא בן תרדיון למות בשרפה, מפני שהיה הוגה את השם באותיותיו, ושאלו ירכי עמיד הכי והא הנין אבא שאלו אומר אף ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא, ותירצו להתלמד עזר. והנה רש"י פירש הוגה את השם באותיותיו, דורשו במ"צ אותיות ועושה זו מה שהוא חפץ "אבל התוספות וכל המפרשים פירשו שהיה קורא בפירוש אותיות של שם המיוחד באותיות שאר התצות, וכבר אמרו לא בשאני נכתב אני נקרא; ובאמת לשון הוגה את השם באותיותיו משמע בארבע אותיות שהוא כתוב בהן, ואם כדברי רש"י היו אומרים במ"צ אותיות, לא באותיותיו, כי שם בן מ"צ איננו שם המיוחד, ואין אותיותיו אותיות השם; מלבד ששם היה דורשו במ"צ אותיות ועושה זו מה שהוא חפץ, איך אפשר שלטה זו האש? היתכן שלא היה חפץ להגלל אם היה יכול על ידי דרישת השם במ"צ אותיות? ומה שאמרו להתלמד עזר אין ענינו להתלמד הוא עצמו, אלא כדי שיתלמדו אחרים, כמו שאמרו (יומא ל"ז) כותבין מגלה לתיבוק להתלמד בה, שיתלמד בה התיבוק, וכן (סנהדרין ס"ח) להתלמד שאני, ר"ל ר' אליעזר עשה כדי שיתלמד ר' עקיבא, וכן (גטין כ"ד) בסופרים העשויים להתלמד, ר"ל ללמד לתלמידים, וכן (רהש השנה כ"ד) להתלמד עזר, ר"ל ללמד לעדים; וכיוצא בלשון הזה אמרו חתיכה הראויה להתכבד, לא שתתכבד החתיכה, אלא שיתכבד בה מי שנותן אותה במתנה.

ה מ ת צ ר

ומה יאה לך מכל הדיוקים האלה?

ה א ו ר ת

שר' חנינא בן תרדיון לא היה יודע הנקוד כלל ועקר, ונאחר שלא

מונח תחבולה ללמד לתלמידיו דרך קריאת השם הנכבד והנורא, ומזלי
 שיצטאבו בשפתיו; ואיך לא צמר לכתוב להם השם בנקודותיו? ואם
 לא רצה לכתבו, שמא יאבד הנייר, או שמא יבא ליד הפריצים, או
 משום דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרה בכתב; הלא אפשר היה
 לו לומר להם שנקודת השם הן הנה נקודת מלה אחרת ידועה, כגון
 לעולם, נדקה, הנהגה, או יראה, וכיוצא בזה; או שיאמר להם: היות
 נקודה בנקוד פלוני, והוא בנקוד פלוני. הלא היה לו לטרוח
 בזאת וכזאת, קודם שיעבור על לאו דלא תשא, אשר הוא חומר כל
 כך עד שאמר אבא שאלו שהעובר עליו אין לו חלק לעולם הבא, ואמרו
 שכל העולם כדעזע בשעה שנאמר בסיני.

ה מ ח ב ר

זאת נראית בעיני ראייה גמורה. ועתה אחרי אשר התבאר אללנו
 הענין מה שיש בו די צרהיות לקוחות מחכמי ישראל, נשים לבנו אפוא
 גם אל חכמי אומות העולם; וזה חני אומר מפני שזכרנו שראיתי
 לבעל מאור עינים שחציא (בפרק נ"ט) ראיה על קדמות הנקוד
 מדברי היירונימוס ומהרשם המקרא בלשון רומי, שהיה צימי רב
 אשי, כי מלא באת מאגרותיו שאמר כי היהודים מעט הוא שינהגו
 סימנים קוליים לאותיות, ובכן זה אומר בזה וזה אומר בזה בקריאת
 המלות העבריות; והוא (בעל מאור עינים) מפרש שהכוונה לומר
 שהיה הנקוד צימיו, הלא שלא היו היהודים משתמשים ממונו הלא
 מעט.

ה ה ו ר ח

בעל מאור עינים מאור עינים היה באתה שעה שכתב הדבר הזה, כי אמנם
 היירונימוס בלשון רומי היה כותב, ובלשון רומי סימני הקולות הם
 אותיות, לא נקודות; ה"כ הדעת נותנת שצאמרו סימני הקולות, כוונתו
 על אותיות יה"וה המורות על הקולות, ועליהן אמר כי היהודים
 ישתמשו מהן מעט, וזה אמת, כי רוב תבות ספרי הקדש חסרות, לא
 מלאות; ואם היתה כוונתו על הנקודות, היה מזכיר הנקודות, לא
 סימני הקולות, כי צאמרו סימני הקולות הנכרים אשר יקראו בספרו
 אי אפשר שיצינו רק אותיות, כי אין אללם נקודות. וכל זה חני
 אומר לפי הלשון שהציא ר' עזריה, שאמר בתרגמו דברי היירונימוס
 כי היהודים מעט הוא שינהגו סימנים קוליים לאותיות. ואמנם

מה תאמר אם תראה כי לא כך אמר היירונימוס, רק בפירוש הזכיר האותיות הקוליות, ובמקום שר' עזריה תרגם סימנים קוליים לאותיות, שזה מורה שהסימנים הקוליים הם דבר נבדל מהאותיות, הוא לא אמר אלא אותיות קוליות, ואמר כי באמצע, כלומר באמצע התצות, היהודים נוהגים מעט האותיות הקוליות, ויפה אמר, יען בראש תצה או בסופה האותיות הקוליות נכתבות תמיד, כגון אדם, אנרהס, שרה, רבקה, אבל באמצע התצות האותיות הקוליות תחסרנה על הרוב. וזה לשון היירונימוס, לפי מה שהוא שמור בזכרוני, כי בקשתיו ומלאתיו זה ימים ושנים, ושמתיו בלטי . *Vocalibus in medio litteris perraro utuntur Hebræi, et pro voluntate lectorum et varietate regionum eadem verba diversis sonis atque accentibus proferuntur.*

ה מ ת ר

תמה אני על ר' עזריה, איך לא הבין כי *vocalibus litteris* ענינו בלא ספק אותיות קוליות, ולא סימנים קוליים לאותיות, ולא הבין מלות *in medio* שעניןן באמצע התצה. ועד כמה פעמים יעוותו עלינו צעלי קדמות הנקוד את דברי הקדמונים שהם מציאים לסיוע סברתם?

ה א ו ר ת

ואתה דע לך כי דבר ידוע ומפורסם הוא אצל חכמי אומות העולם, כי החכם היירונימוס לא הזכיר מעולם את הנקוד בשום אחד מספריו. ורצה מזהה הודיעך, כי מלאתי אצל היירונימוס מאמר אחד המורה באמצע שלא היה הנקוד צימיו כלל כלל; כי הגה הודה ולא בוש שהיה ירא מלגשת אל המלאכה לתרגם ס' דברי הימים, מיראתו פן יטעה בקריאת השמות המרובים אשר בו, והוא כבר היה ידוע לשון הקדש, שכבר למד אותה בלילות מואיש יהודי, בר חנינא שמו, וכבר תרגם כמה ספרים מספרי הקדש; ועם כל זה לא שלח ידו לתרגם ס' דברי הימים עד שקרא אותו תחלה מראשו ועד סופו עם אחד מהכמי עבריה. ואם היה הנקוד גודע צימיו, איך לא היו ניקדים ספר דברי הימים, שלרוב השמות אשר בו הוא צריך כל כך לנקוד? ואיך הוכרח ללמוד קריאתו על פה, ולא מלא לו ספר מנוקד? ואחרי אשר מלא מי שילמדו הקריאה, אין ספק שגם ספר מנוקד היה מוצא,

אם היה ס' מנוקד נמצא צימיו. ואם לא היה הנקוד נמצא דגדרי
 הימים, איני יודע היכן היה נמצא.

ה מ ח ב ר

והמחבר הזה להיירונימוס היכן הוא נמצא?

ה א ו ר ח

הוא באגרת לדומניון ורוג'אליאנוס, המתחלת (Quomodo) והועתקה
 ג"כ בספר הביצ"ליאה בהקדמה להעתקת דברי הימים.

ואקח הביצ"ליאה, וימצא בה האיש האגרת הנזכרה, וכן כתוב בתוכה:
**Denique, cum a me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum
 Paralipomenon latino sermone transferrem, de Tiberiade quem-
 dam Legis Doctorem qui apud Hebræos admirationi habebatur
 assumpsi: et contuli cum eo a vertice, ut ajunt, usque ad extre-
 mum unguem: et sic confirmatus, ausus sum facere, quod ju-
 hebatis. Libere enim vobis loquor, ita in Græcis et Latinis
 codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa
 quàm barbara quædam et Sarmatica nomina conjecta arbitran-
 dum sit.**

אמרתי לו: זו ראייה שאין אחריה פקפוק, והנה נחה דעתי בענין
 הזה מה שיש בו די. רק להשלמת החקירה הזאת נ"ל כי ראוי לנו
 עתה לחקור מי היו צעלי הנקוד, וצאיהם זמן וצאיהם מקום היו.

ה א ו ר ח

כן דברת. והנה כבר ראינו כי הנקוד והטעמים אינם מסכימים
 תמיד עם דעת תז"ל ההגאים והאמוראים וצעלי התרגום.

ה מ ח ב ר

חולי לא סמכו על דברי התלמוד הצעלי מפני שצעלי הנקוד היו חכמי
 טבריה, והם מצני ארץ ישראל, וחולי בדברי תלמוד ירושלמי דבקו.
 וכבר מלאתי סמך לזה בפסוק וקמון בשם מחליתו, כי הע"פ שדעת
 תלמוד צעלי היא גוד הטעמים, מכל מקום בירושלמי (שקלים פרק ו')
 נמצאו הפירוש המסכים עם הטעמים.

ה א ו ר ח

אל תאמר שהטעמים חולקים על תלמוד צעלי צפרט, כי אמנם הפירוש
 המתנגד אל הטעמים איננו דברי אמורא צעלי, אך הוא דברי צרייתא

(תנו רבנן), וכל זרייתא היא דזרי חכמי ארץ ישראל; א"כ חכמי א"י עמם נחלקו בדבר, ובעלי הטעמים נחרו להם אחת משתי הספרות (היותר מתישבת על פשט המקרא), ולא שהניחו דעת הבבליים והחזיקו בדעת חכמי ארץ ישראל. ודע כי מלאנו ג"כ בעלי הנקוד חולקים על דברי הירושלמי, כי בעובדיה נתנו סוף הפסוק אחר מלת מקטל, וזירושלמי (פאה פרק א') היו קוראים מקטל מחמת אחיך יעקב. וכן במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי הנה אנכי בא אליך בעב הענן, ואע"פ כן בעלי הנקוד לא עשוהו אלא פסוק אחד. ויותר מזה מלאנו במכילתא שהיו קוראים נלבו כמו נד בחולם, ובעלי הנקוד נקדו נד בצירי. וכן בתורת כהנים הדביקו בנגעו בו יטמא עד הערב, ובעלי הטעמים הפרידו בנגעו בו באתנת.

ה מ ח ר

א"כ מה תראה ללמוד מזה שאנו רואים בעלי הנקוד חולקים עם חז"ל?

ה א ו ר ח

נראה לי כי זו ראייה שלא היו בעלי הנקוד מאוחרים הרבה לחז"ל; שהם היו זמן רב אחר חתימת התלמוד, לא מלאם לבם לחלוק עליו; ואפילו תמלא לומר שימלאם לבם לעשות זאת לא היו כל ישראל מניחים התלמוד ומוסקימים לקרוא בתורה ובנביאים על פי בעלי הנקוד. והנה התברר לנו זמן התחלת הנקוד שהוא קרוב לזמן חתימת התלמוד, בימי רבנן סבוראי, בשנת ארבעת אלפים וששים ומאתים בקירוב.

ה מ ח ר

כן היא ג"כ דעת ר' אליהו נחור, אע"פ שטעה בחשבון, וכתב: „ג' אלפים תתק"פט ליצירה, שהיא שנת ת"לו אחר חרבן בית שני" ובאמת שנת ת"לו אחר החרבן היונה אלא שנת ארבעת אלפים רס"ד, ושני החשבונות שהזכיר הם רחוקים זה מזה רע"ה שנים!! והמנה שהנקוד נתחדש קרוב לזמן חתימת התלמוד נראה לודק ומוכרח, ודלא כקללת מחכמי ההומות המאחרים זמנו עד אחר שנת ד' אלפים ת"ק. והגבלת זמן התחלת הנקוד קרוב לחתימת התלמוד תועיל ג"כ למנוח השוטה לשתי שאלות גדולות. כי ראשונה יש לשאול: איך ענין גדול יחדש בהנחלת הנקוד והטעמים לא נשאר זכרו מפורש באחד מן

הספרים, לאמר שגם פלוני צמקום פלוני נקדה התורה. שהרי
 אם היה זה זימי רבנן בציראי, אין לתמוה על זה, כי מן הזמן ההוא
 אין אהנו שום ספר. והשנית יש לשאול: אם הנקוד המלאה חדשה,
 איך קבלוהו הקראים ולא מאסו בו? כי הגם כח הקראים החלה כמאמיה
 שנה אחר חתימת התלמוד, וצתוך כך כבר אצד (צרוז הימים וצבעדר
 הספרים) זכרון התחלת הנקוד, וחשבו ההמון כי ספרי הקדש היו
 מנוקדים מתחלת הוייתם, ולכך נתקבל הנקוד גם אלל הקראים.
 ואמנם מה נאמר על מקום התחלת הנקוד? הגה דעת ר' אליהו
 שנתחדשו בעבריה, ואמנם המדקדק הגדול הרז"ה צם' צנין שלמה (דף
 ל"ג) הביא ראיה נגד הדעת הזאת ממה שידענו (מכלול דף ק"ח
 וק"ט) כי אנשי עבריה היתה הר"יש אללס מהארותיות הכפולות
 המקבלות דגשות ורפיון, והפך מזה בעלי הנקוד שמו הר"יש מהארותיות
 הצלתי. ומקבלות דגש, הרי מוצאם כי מומיאי הנקוד לא היו מחכמי
 עבריה.

ה א ו ר ח

הזכרתי דברי בעל ס' יעירא שאמר שבע כפולות צג"ד כפ"רת, והגה
 ס' יעירא נראה מלשונו (שהוא לשון משנה) שנעשה בארץ ישראל,
 ונראה כי אנשי א"י היו מצטאים הר"יש בשני דרכים שונים, ולא כן
 הוא לפי הנקוד אשר אהנו, ומה נראה שלא היתה המלאה הנקוד
 בא"י. ואמנם מה נשיב לעדים שהביא ר' אליהו על היות בעלי
 הנקוד חכמי עבריה? קח נא ס' מסרת המסרת ונראה מה העדים
 אשר הביא.

ואקה הספר והבקש בהקדמה השלישית, ואומר: הגה ראיתו הראשונה
 היא עדות ר' יונה שכתב כי הר"ש הדגושה והרפוייה צקיאים צה
 אנשי עבריה ולא הנחנו, כי הם לחי הלשון מכל היהודים; ואמנם ר'
 יונה לא אמר כלל שהם היו בעלי הנקוד, ומה לנו אם היו לחי
 הלשון? ובספך היותם צקיאים בדגשות הר"יש מוכיח בצירור שלא
 היו הם בעלי הנקוד, אחרי אשר בעלי הנקוד שמו הר"יש צלתי
 מקבלת דגש.

ה א ו ר ח

אך העדות השנית שהוא מוציא מודברי הרז"ה צם' לחות שכתב
 ,, כן מנהג חכמי עבריה, והם העקר, כי מהם היו אנשי

המסורת, ומהם קבלנו כל הנקוד " נראה שהיא ראייה, ומה נשיב עליה?

ה מ ת צ ר

איך ללמוד מדברי הראב"ע אלה רק כי מאנשי טבריה היו אנשי המסורת, ושאלחנו מהם קבלנו כל הנקוד, והם אמנם יתכן שגם הם קבלוהו מאחרים, כי הוא לא אמר כלל שהם חדשוהו. ונראה כי לחוק עשה לנו הראב"ע כדרכו, ודרך נחות אמר שהם היו אנשי המסורת והם מסרו זידנו הנקוד, ואנחנו קבלנוהו מידם; כי מסר וקבל הם לשונות מטורפים. ואמנם היות חכמי טבריה אנשי מסורת הוא דבר שאמרו ראב"ע גם במקום אחר, כי על תיעשה המנורה (שמות כ"ה ל"א) כתב: ראיתי ספרים שדקוקים חכמי טבריה, ונמצאו חומשה עשר מוקנייהם ששלט פעמים הסתכלו כל מלה וכל נקודה וכל מלה וחסר, והנה כתוב יו"ד במלת תיעשה עכ"ל. ואמנם הם חכמי טבריה היו אנשי מסורת, מי יאמין שהם היו צעלי הנקוד? והנה זו שגגה גדולה ינאה מלפני ר' אליה, שערבב צעלי הנקוד עם חכמי המסורת, ותמיד הוא קורא לממציאי הנקוד בשם חכמי המסורת, ולא ראה כי יש יתרון לאלה על אלה. ביתרון האור מן החשך, ומה לתבן את הבר? ומי לא יראה כי המצאת סימוני התנועות והטעמים, ונתינת הנקודות בכל המצות התנ"ך, וקביעת הטעמים בכל פסוק ופסוק על פי עומק פשוטי המקראות, היא חכמה עמוקה ומפוארה, נלאו כל המפרשים ללא עד תכליתה, וכל יום ויום אנחנו מוצאים בטעמי המקראות מטעמים נפלאים משמחי לב ומתוקים מדבש, ותעלומות חכמה מאירות עינים; ובהפך פעולת אנשי המסורת מלאכה היא ולא חכמה כלל, וכבר ידעת כי הראב"ע לגג עליהם; ואם כל עמלם היה לשם שמים ומשכה ממלאכתם קצת תועלת, מעשיהם רצויים, וגם עושי המלאכות הפחותות תועלת יש בהם, וגם אנשי הדפוס וכורכי הספרים עוזרים הרבה להרחבת גבול החכמות, אל מי יערוך את האנשים האלה לגדולי החכמים צעלי הספרים המסולאים בפז? ככה איך ערך ודמיון לצעלי הנקוד עם אנשי המסורת.

ה א ו ר ת

וכי לא יתכן שחכמים גדולים נדיקים וחסידים יטו שמים לסבול משה כבד ולעבוד עבודת פרך לכבוד ה' ולשמירת תורתו?

המחר

זה יתכן, וכך היא חובתנו בלא ספק; אבל המסרה כוללת ענינים אין מספר שאין בהם תועלת כלל, וגרמו למי שרדף אחריהם אבד זמן הרבה מאד. לדוגמא כמה מן הזמן הולך צעלי המסורת לבזבז למען דעת כמה פסוקים יש בתנ"ך שבהם כל אותיות האל"ף ב"ת! ומה תועלת תנא לנו מידיעת המקראות ההם? וכיוצא בזה ענינים רבים מאד במסרה.

האורח

אך עדיין יש לבצל דין לחלוק ולומר כי אולי צעלי הנקוד לא היתה בהם כל החכמה המפוארה שאתה אומר, כי אמנם הקריאה בתנועות וצטעמים כבר קצוה צעל פה החכמים הקדמונים, וצעלי הנקוד לא הולכו אלא להמציא סימנים שיורו על הקריאה המקובלת.

המחר

אמת הוא כי הסופרים הקדמונים, חכמי בית שני, קצוה הקריאה בכל התנ"ך בתנועות וצטעמים, ועל כן נקראה קריאתנו מקרא סופרים; אך מימי הסופרים עד ימי צעלי הנקוד כמה דורות חלפו לנו, וכבר ראינו כי מאז יומי חכמי המשנה והתלמוד נולדו כמה ספקות וכמה מחלוקות בקריאה וצפויים הטעמים, ובאלה לא היה לצעלי הנקוד תומך ומגדל אלא שכלם וחכמתם, ובאלה אני רואה תבונתם עמומה ושכלם עמוק עמוק.

האורח

נדקת בדברך. והנה התבאר לנו כי אנשי המסורת לחוד וצעלי הנקוד לחוד, והם חכמי עבדיה היו צעלי המסורת לא היו הם מומציאי הנקוד. ועתה שנוע נא רעיון המתחדש בלבי, ושפוט עליו בתבונתך. הלא ידענו (והוא מציאר גם' כמה דוד ג' אלפים קי"ח) כי מפני הנרות צעלו השיבות בל"ה, וצעלו הנשיאים, אחרי הלל בנו של ר' יהודה נשיאה, וצעלו הסמוכים בל"ה, והאמנם חתימת התלמוד היתה כמאה וחמש עשרה אחר הזמן ההוא, ובזמן חתימת התלמוד ומשם ולמטה לא היו בארץ ישראל חכמים מפורסמים, ולא היתה יד בני ח"י תקיפה עוד על בני הגולה, אך כל בני הגולה היו כפופים תחת יד חכמי צבל, אשר נמשכו אללם השיבות וראשי גלויות והגאונים יותר

מחמש מחות שנה אחרי חתימת התלמוד. ח"כ איך יתכן שנעשה הנקוד בח"י? ומוי יחמין כי צימים הרעים ההמה, כשבעלו הישיבות והנשיאים, נעשתה בח"י מלאכה גדולה כמלאכת הנקוד הכריכה דעת ללולה ושקידה נפלאה וחקירה עמוקה? ואף אם יעלה על הדעת שכבר היו שם אנשים מתי מספר אשר גזרה חכמתם לעשות כדבר הזה, איך היה הדבר שהסבימו כל ישראל לכוף ראשם תחת האנשים ההמה, שלא היתה ידם תקיפה כלל, ולקבל עליהם להיות כלם קוראים התנ"ך כאשר נקדו האנשים ההמה, ולעזוז לפעמים גם דברי התלמוד מפני הנקוד ההוא? ואיך היה שלא התקוממו חכמי צבל נגד הדבר החדש הזה ונגד הקריאה המתנגדת לפעמים אל התלמוד? ולפחות איך לא הוציאו מתחת ידם לוח הגהות וחלופי קריאות? כי אמנם חלופי קריאה שבין מערבאי ומדנחאי כלם צעניני האותיות וקרי וכתוב, לא צעניני הנקוד והעממים, וכלם קדמו אל הנקוד. גם בן אשר ובן נפתלי מעולם לא נחלקו על צעלי הנקוד, רק היתה מחלוקת בין זה לזה צעניני המקף והמתג ובשאר ענינים קלים שאינם נוגעים לגוף קריאת המלות ונתוח המאמרים (*). והנה מלאכת צעלי הנקוד נשארה תמיד באין חולק עליה, איך פוצה פה ומפנף; מה שלא יובן כלל אם נעשתה בח"י בזמן שלא היו שם נשיאים וישיבות מפורסמות. ובהפך, מאד יהיה הענין מתקבל על הדעת, אם נאמר כי לא בח"י אך בצבל נתקן הנקוד, צמקום הישיבות הגדולות אשר היתה אימתן מוטלת על כל ישראל בארבע כנפות הארץ.

ה ו ח ז ר

נכון הדבר צעניני. ועל פי זה יובן ג"כ איך אנשי המסורת היו

(*) רק קילוף אחד מבאנו בין בן אשר ובן נפתלי, הטוע לבאורה לגוף קריאת המלה והצמתה, והוא צמלת תרמו כלכם (תהלים ס"ג), עיין מכתב שו. אך לדעתי (כאשר במצמי בספרי Prolegomeni עמוד כ"ד) אין הענין כמו ששטבוהו, אבל לדברי הכל המלה מבין פיעל, כמו ועמה ערבים, אלא שהשטע הדגש באות שאינה, ובפרט בהיות אחרים אות גרונית, כמו ויש איו, ויקו איו, וישעו, וכן מלאנו צמלת ספרים כ"י ודפוסים עתיקים תרמו בלא דגש בל"די. והנה לדעת בן נפתלי הרי"ש לריכה להקד פתח כמשפטה, אבל בן אשר היה עושה היכר, שיוודע שהשוא נע אע"פ שאין שם דגש, והיה מקד תרמו בקמץ, ואין ספק שהיה משפך הקמץ במתג, למען יודע שהוא קמץ רחב. והגמט המחלוקת הזאת נחלקו הנקדטים צמלת מאספיו (ישעיה ס"ג), שהס"מך בלי דגש, ויש נוקדים האל"ף בפתח, ויש בקמץ, ואין ספק שגם זה קמץ רחב.

כל כך גררים כעצדים אחר צעלי הנקוד והטעמים, למנות כל מיני זריות, צלי להרים ראש לחלוק עליהם בשום דבר, ואפילו לרמות להיכן דעתם נוטה: כל זה יוצן אם הם היו מארץ ישראל, בזמן שלא היו שם ישיבות וחכמים מפורסמים, והנקוד צא להם מצבל אשר היו שם ישיבות גדולות, וראשי גליות, וראשי ישיבות אשר בכל הארץ ממשלתם.

ה א ו ר ת

היטבת לראות. ועתה אני מוסיף כי נראה כי רצנן סבוראי, אשר הוזה העלו התורה שצעל פה על ספר, וכתבו המשגה והתלמוד והתרגום אשר עד הימים ההם היו כלם נשמרים על פה, הם הוזה לוו לקחת חכמים המוכשרים לכך שימלאו תחבולה לעשות גדר לקריאה שלא תשכח; והם כן עשו, והמציאו הנקודות והטעמים, ונקדו כל התנ"ך, ורצנן סבוראי סמכו את ידיהם על מלאכתם, ואשרוה וקיימוה, ועל ידי כן נתקבלה אלל כל ישראל.

ה מ ח צ ר

טוב הדבר. אלל מי הגיד לך שהיו נמלאים צבל צימי רצנן סבוראי חכמים מוכשרים למלאכת הנקוד? והלא מכל התלמוד נראה שלא היה עסק חכמי הדורות ההמה רק בהלכה או באגדה, לא בחקירת פשט המקראות וקריאתם.

ה א ו ר ת

דע כי מלמד החכמים העוסקים בהלכה ובאגדה כבר היתה צימי חכמי קהתלמוד כת אחרת של חכמים, הנקראים צשם **קָרָא**, כגון ר' תנינא קרא (תענית כ"ז ע"ג), ופירש ר"שי שהיה צעל מקרא ויודעה בגירסא ובקי בטעמיה; ולוי צר סיסי שאמרו עליו (ילקוט הושע, סימן תק"ג) קחו עמכם דברים, קחו עמכם קראים טובים, דרשנים טובים, כגון לוי צר סיסי וחבריו. וצפסחים קי"ז קראי מוסיפין אף את אלו, ופירש רש"י צעלי מקרא. והנה **קָרָא** הוא שם התאר עצמי צפלים **רִינ**, **נְגַח**; והיו אומרים ג"כ על דרך לשון הרמית **קָרְוִי**, **קָרְוִיא**, צפלים **כָּרוֹיא**, **קָטוּלִיא**, או על דרך לשון חכמים **קָרִי**, צפלים **זָכִי**, **בְּנִי**; כגון צעא מניה אצא תליפא קרויא מר' חייא צר אצא (צתרא קכ"ג), כד דמך ר'

י ו ם ש ל י ש י

וַיְהִי בַבֶּקֶר, וַיִּבֹא הָאִישׁ אֶל צִיתָא, וַיִּשָּׂב לִימִינֵי, וְזֶה הָיָה פֶתַח דְּצִרְיֹן:
הַעוֹדֵךְ מִחֲזִיק צוּמָה שְׂגַזְרֵנוּ אִמְשׁ, כִּי הַנְּקוּדוֹת וְהַטְעָמִים לֹא הָיוּ
וְלֹא נִצְרָאוּ עַד אַחֲרֵי חֲתִימַת הַתְּלֻמָּה, כַּדַּעַת ר' אֲלִיָּהּ?

ה ו ח ז ר

אֲנִי מוֹזֵבָה וּמוֹזֵבָה אֲנִי צְמוּקוּמֵי אֶת הַמּוֹדַקֵּךְ הַגְּדוֹל ר' אֲלִיָּהּ, נֶגֶד כָּל
הַחֻלְקִים עֲלָיו בַּעֲנִין הַזֶּה.

ה א ו ר ח

עַתָּה לָךְ לַדַּעַת, יְדִידֵי חֲצִיבֵי, כִּי בְּדַבָּר הַזֶּה שְׁאַמְרַת אֶתְּהָ הוֹרֵם חוּמַת
הַזֶּהר וְהַקְּבֵלָה כְּלָה, עַד הִסְוֹד צֵה.

ה מ ח ז ר

חֲלִילָה לִי אִם אֲחַשְׁבֵּה כְּזֹאת. הֲלֹא אֲמַרְתִּי אֲלֶיךָ בְּתַחֲלַת דְּצִרְיֹנוּ
בְּחֻקֵּי קְדוּמֵי הַנְּקוּדָה, כִּי גַם שִׂידַעְתִּי שֶׁסֶפֶר הַזֶּהר וְחֲצִרְיֹן מוֹזְכִּירִים
פְּעָמִים רַבּוֹת הַנְּקוּדוֹת וְהַטְעָמִים, לֹא אֲחַשְׁבֵּה בַּעֲבוּר זֶה שְׁלֹא תְהִיָּה
הַחֻקֵּי הַזֶּהר רְחוּיָה לְאִישׁ מֵאֲמִין בְּחֻמַּת הַקְּבֵלָה, כִּי אִמְנַם סֶפֶר
הַזֶּהר וְחֲצִרְיֹן צְרוּת הַקְּדָשׁ נִבְחָצוּ, וְצְרוּת הַקְּדָשׁ הַזֶּהר צֵהס הַנְּקוּדָה,
כַּדְרָךְ שֶׁהַזֶּהר צֵהס נִצְיָא הַיִּשְׁמַעְאֲלִים, וְשָׂנֵי זֹגוּת שֶׁל תְּפִלִּין. וְעַתָּה
לָמָּה תִּשׁוּב לַעֲבוּר נַפְשִׁי בְּסַפְקוֹתֶיךָ, וְאֲנִי אֲהַבְּתֶיךָ?

ה א ו ר ח

אֲבָל מִפְּנֵי שְׁאֲהַבְּתֶיךָ גַם אֲנִי, וְשִׂידַעְתִּי חֲמוּמֶיךָ וְלַדְּקֶיךָ וְתוֹם דְּרַבִּיךָ,
לֹא אֲחַדֵּל עַד אִם אֲסִיר רַגְלֶךָ מִדְּרָךְ רַעַם לְדְרָךְ הַחַוּוֹת, לְקִיּוּם מוֹם
שְׁנֵאמַר הוֹכַח לַחֲכָם וַיְהַבֵּךְ. הֲלֹא לָךְ לַדַּעַת, יְדִידֵי חֲצִיבֵי, שְׂאֵם
לֹא הָיָה ס' הַזֶּהר אֲלֹא מוֹזְכִּיר הַנְּקוּדוֹת וְהַטְעָמִים, הַחֲרַשְׁתִּי, אֲבָל לֹא

סוף דבר שהוא מוזכרים, אלא שהוא דורש עליהם סודות פליאות חכמה; אלא תראה בו (ח"ג דף ר"ה ע"ג) אבינו מת במדבר, אבינו הרי טעמא דמי לנחש: הכך רואה שהוא סוּמך סודו על הזקא שעל מלת אבינו, שהוא דומה בצורתו לנחש. והנה אחרי אשר התברר אל לנו צראיות שאין להן מדה שצורת הנקודות והטעמים איננה אלא מלאכת מחשבת שהמילואו האחרונים אחרי חתימת התלמוד, כדי שלא תשתבח תורה מישראל, איך יתכן לזנות על צורת הטעמים, אשר היא מועשה ידי אדם לא נביא ולא בן נביא, סודות מופלאים?

ה מ ח' ב ר

תכלית מה שתוכל לסוכיח צראיה זו, אינו אלא שהמאמר הזה ומאמרים מתי מספר כיוצא בו, נתוספו צם' הזכר בזמן מן הזמנים, בדורות האחרונים; וזה אמנם דבר לא יבחישהו שום צעל שכל. וכבר יש בידי ס' מטפחת ספרים להגאון יעב"ץ ז"ל, שמוכיח צמאתים ושמנים ראיות, שס' הזכר חלו בו ידים, ותוספות רבות נוספו בו מיד האחרונים; וכבר קיים דבריו החכם הגדול רמב"ם ז"ל בהקדמת נתיבות השלום, ואמר כי ראיותיו אין להן מדה; אע"פ שעתה מקרוב קם צעל ס' בן יוחי להשיב עליהן תשובות דקות נכונות שאין הדעת מתישבת בהן; ואולם מכל מקום כל זה לא יזיק כלל לקדושת ס' הזכר בצעמו.

ה א ו ר ח

אלו זה יזיק מאד לקדושת הקבלה בכללה, כי אמנם הנוקבלים הגדולים, כר' יצחק לוריא ותלמידיו, הנתפארים ברוח הקדש, איך נעלם מהם דבר זה, ואיך קיימו וקבלו עליהם שכל דברי הזכר חתימים וקדושים הם, וכלם דברי התנאים והאמוראים, ואיך לא נגלה להם ברוח הקדש מה שנגלה להר"ב יעב"ץ, שיש צם' הזכר שמנים ומאתים נוספות, שנוספו בו בדורות האחרונים? ומלכד זאת הנה הגאון יעב"ץ צרוח תפנתו החליט שהרעיה נהיוונא והתקונים ניבר מתוכם שהם מוזיפים בכללה, ואין מהם אפילו דבר אחד שיהיה לר' שמעון וחבריו; ואיך לא נגלה זה לה"רי ז"ל שבונה גם עליהם עליות קבלתו? אלא זה אות גאון שהוא וכל גוריו מתהללים בנותן שקר, באמרים שנה עליהם רוח הקדש.

חלילה לי מהודות לך שיהיו גדולי המקובלים רשעים גמורים ונצויאי שקר, חלילה לי! אבל נראה שהגאון יעצ"ץ הפריז על המדה באמרו שהרעיה מהיומנא והתקונים הם ספרים מזוייפים בכללם; ודי היה לו שיאמר שגם זהם חלו ידי, ושגם זהם הושמו נוספות, כמו שהושמו גם' הזר עלמו.

ה א ו ר ת

אבל הפך מזה נראה לי שהרבה יותר מן הראוי נשא פנים בתורה באמרו על ס' הזר שבאו בו נוספות, ולא אמר שכלו מזוייף מעיקרו. ומה תאמר על העדות הכתובה גם' יוחסין דפום ראשון דפום קושטנטינה (והעתיקה הגאון בספרו), שר' יצחק דמן עכו, תלמידו של הרמ"ן, הלך לחקור על ס' הזר, שמאלו ציד התלמידים, ולא מלא דזריהם וכוונתם, שקצתם אמרו לו שהרמ"ן מלא אותו בארץ ישראל ושלחו לקטלוגיה, וקצתם אמרו לו שמעולם לא היה חבור של רש"י, אלא שרצי משה מעיר ליאון היה כותבו, ולמען יקח זהם מחיר רב היה תולה עלמו באינן גדול; ולכן קם הוא ר' יצחק דמן עכו וזא אל עיר ואליאדוליד ומוא' שם ר' משה די ליאון, והוא נשבע לו שס' רש"י הנו בצית ושיבתו בעיר אוילא, ובשופו לביתו ונת בדרך, וזא ר' יצחק אל עיר אוילא, ומוא' שם חכם זקן ושמו ר' דוד רפאן קרובו של ר' משה, ומוא' חן צעינו והשביעו שיאמר לו אם ידע אמיתת ענינו של ס' הזר, ואמר לו אותו חכם שנתברר לו בודאי שר' משה היה בודה אותו מלבו, והיה נוהן אותו לעשירים שבמדינתו, ומקבל מהם מתנות רבות, וכל מה שהיה נשתכר היה נופזרו ביומו, והגיה אשתו ובניו בערום ובחוסר כל; ושכשמעו מיתתו של ר' משה הלך אל ר' יוסף די אוילא שהיה עשיר גדול, שכבר לקח ממונו ר' משה מומן גדול, ואמר לו שעכשו הגיעה השעה שיוכל לקנות ס' הזר הגדול כלה, אם ירצה לשלוח מנה יפה לאלמנתו של ר' משה אשר היא בתכלית העוני; והיא כן עשה, ושלח מתנות ציד אשתו לאשת ר' משה, והיא נשבעה לה שמועילם לא היה. לבעלה ס' הזר המזוקש, רק מלבו ודעתו היה כותב, ושגם היא כבר הוכיחתו על זה מדוע יתלה הכמתו באחרים. והוא ענה אותה שאם היה חומר הדברים ההם משה עלמו לא יחשיבו איתם, ולא יתנו לו מתנות; אח"כ דברה האשה עם בתו

של ר' משה, ונמצאו דבריה מכוונים בדברי אמה. אלה דברי החכם הזקן לר' יצחק דמון עכו, וכן הם כתובים בס' יוחסין ומועתקים במוטפת ספרים להגהון יעצ"ץ, והוא ז"ל אומר על זה שאין אדם נחמד על דבר אלא ח"כ עשהו, ואם לא עשה כלו עשה מקמתו.

ה מ ח צ ר

אם אצטרך להאמין בזיוף, הלא נוח לי להאמין שהעדות הזאת היא מזויפת וזדויה, ושמעולם לא כתב ר' יצחק דמון עכו הדברים האלה, ושעדות השתו וכתו של ר' משה לא היה ולא נברא, מלהאמין שס' הזמר כלו מזויף, ולהשוד ר' משה דליהון ברמאות כזו.

ה א ו ר ח

דע ידידי כי המעשה הזה היגנו מנאל רק בס' יוחסין דפוס ראשון, כי בדפוסים שאחריו הושמע לגמרי, וגם המדפיס הראשון שהוא שמואל שולם כתב אללו הגסה והטית דברים נגד מי שהוליא דבת זיוף על ס' הזמר; ח"כ המדפיס הראשון הזה לא היתה דעתו נחה במעשה ההוא, ח"כ הלמלה שהתברר אללו שהוא באמת נוס' היוחסין, ואם היה אללו שום ספק שיהיה הענין שהוא נוסף בס' היוחסין, אין ספק שלא היה מדפיסו, הכל היה משמיטו, כדרך שעשו הבאים אחריו; ח"כ הספור הזה הוא באמת צעל ס' יוחסין; וח"כ הוא, הלא תודה לי שלא היה צעל היוחסין פתי מהמין לכל דבר, כי אמנם חכם גדול היה גם בתורה וגם בהכמות היולגיות, וגם חכמי האומות מזכירין אותו לשבח על ידיעתו בהכנות התכונה, ומאחר שאיש כמוהו הביא ספור זה בספרו, אין ספק שהתבררה אללו אמתתו.

ה מ ח צ ר

אין זו רחיה כלל, שהרי עם כל זה כבר גלה דעתו במקום אחר, ואמר שרבי שמעון הוא באמת צעל הזמר; הרי שלא חש כלל לאותו ספור של ר' יצחק דמון עכו.

ה א ו ר ח

שמה לא אומר זה הלא לפי דעת המון העם, ובשהגיע לר' משה דליהון הגיד האמת. הלא תראה שהוא לא אומר דבר נגד אמתת הספור שהוא, ואם לא האמינו למה הביאו ולה צטלו? ונניח עדות ס' היוחסין, הלא ס' הזמר לשונו מורה עליו שהוא ס' מזויף, כי באמת היגנו לא לשון נקרא ולא לשון משנה ולא לשון דניאל ועזרא ולא לשון

אנקלוס ויונתן ולא לשון התרגומים הירושלמיים ולא לשון תלמוד בבלי
 ולא לשון תלמוד ירושלמי ולא לשון המדרשים ולא לשון הגאונים ולא לשון
 המפרשים ולא לשון הפוסקים ולא לשון הפילוסופים, אלא לשון כלעג, מעורב
 מכל הלשונות הנזכרים, והוא לשון העולה מאליה על שפתי כל מי שמבקש
 לכתוב בלשון תלמוד ולא עסק בו כל זרבו. ויודע הני בהמת הדם אחד
 אשר למד מעט מזער בתלמוד, ומבקש לכתוב בלשון תלמוד, והין עולה
 בידו אלה לשון הזכר. ונפני מה לא נכתב הזכר בלש"ק? מפני
 שקשה היה עד מהד לכתוב בלשון המשנה והברייתא, ורוב הקוראים
 יכירו הזיוף, אבל לא רבים יחכמו בלשון ארמית להכיר ולהבדיל מה
 שהוא לשון חבני התלמוד ומה שהוא לשון מזויף המתדמה אליו והיגנו
 דומה לו.

ה מ ח ז ר

אתך תלין חכמתך, ואני בער ולא אדע, אינני רואה בלשון הזכר
 שום אחד מסימני הזיוף.

ה א ו ר ח

הך זאת לא תאמר שלא ידעת, כי מליגת לא תהוון שקלין אדני שיש
 טהור להבגין אחרנין (ח"א דף כ"ו ע"ג) איננו לשון רבותינו כלל,
 אבל הוא לשון העמים האלה, כגון בלשונכם לשון איטלקי *prendere*
una cosa per un'altra. וכן את השמים לאסגאה שמים תתאי
 (שם דף ל"ט ע"ג) הוא לשון משוש, ורבותינו לא אמרו לאסגאה
 אלא לרבווי או להתווי. וכן צר בזמנא דנכס אסותא (דף מ'
 ע"א), שהיית הרפואה לא נקראה לקיחה בלשון רז"ל, אלא בלשון
 לעג, ובלשון המחזרים האחרונים. וכן מכאן אוליפנא (ד' מ"ט
 סע"א) הוא צנין הפעיל, והיה לו לומר מהכא ילפינן. וכן ואה
 לאו לא יבית לגבא (שם שם) הכוונה על המשגל, אבל שרש **בית**
 אין ענינו שכיבה, אלא לינה בעלמא, וכן מלון מתורגם **מבחה**.

ה מ ח ז ר

זה אינו כלום, כי אולי כדי לדבר בלשון נקיה הזכיר לינה במקום
 שכיבה.

ה א ו ר ח

וכן ומתעברתן מהלת צנין (דע"ג ע"א), והיה לו לומר בתלת צנין,
 כמו שהגירו (סוטה דף מ"ו) שנתעברה בהן אמן, וכן (במודבר רצה

פרשה ג') יוכזד היתה אמה מעוברת בה, אלל המ"ס אחר לשון עזור חוזרת אל הבעל, ולה לבן הילוד, כמו שאמרו (צמדבר רבא פרשה ט') מוון חגי מעוברת. וכן דמתיה ידעי בעלמא דחתי מיקרא דנדיקיא ומעלמא תתאה (דפ"ה ע"ג), גם המ"ס הזאת שבוש היא, ואינה אלא על דרך לשון לעז, אלל בלש"ק וצאחמית אומרים ידע צו, ואין אומרים ידע ממנו.

ה מ ח ז ר

כל אלס ענינים חלופים, שאין להבוא מהם ראיה ברורה.

ה א ו ר ח

וויס תאמר צראותך ס' הזכר מזכיר עלת העלות (דף כ"ג ע"ג), ארבע יסודות (דכ"ז ע"א), ונפש הבהמית (דע"ט ע"ג), ונפש הומתאה (דק"ט ע"ג), וההשגה (קכ"ו ע"א), ואדזקו חכמתא עלאה (ח"ג ס' ע"א) להוראת השגת החכמה, ואדזקו צאחמי והשיג בעברי לא מלאנוס אלל הקדמונים להורה זו כלל; וכן המון העם (ח"א ס"ג ע"ג), והתנועות (דכ"ד ז'), ומארי דקדוק, ומנועה גדולה (תיקונים דף ז' ע"א), וסיוון התנועות פתוחי חותם (שם דף ד' ע"ג) ושצית הנכנסת נקראת אלס נגה (ח"ג דף רפ"ג ע"א) שהוא לשון ספרדי Esnoga?

ה מ ח ז ר

חולי אוור צדברי הרב יעז"ץ שהמאמרים האלה הם נוספים.

ה א ו ר ח

וכן כל המאמרים שנמצא בהם ערצוב המקומות והדורות, תודה לי שהם נוספים ומזוייפים.

ה מ ח ז ר

כגון מה?

ה א ו ר ח

כגון אמר רבי שמעון אמר רבי יוסי אמר רב (ח"א קכ"ו ע"ג צמדכס הכעלבס), ור"ש לא היה אומר דבר משום ר' יוסי שהיה חברו, ורבי יוסי לא היה אומר דבר משמים דרב שהיה תלמיד תלמידו. וכן חזיר ר' יוסי וסא אמר ר' חזקיה אמר ר' חייה (ח"ה ל"א ע"ג) ור' יוסי היה מרבותיו של רבי, ורבי היה רבו של ר' חייה, שהיה אביו של חזקיה, ולא היה ר' יוסי מוצא ראיה מדברי מי שלא נולד עדיין,

ושהיה תלמיד תלמידו של התלמיד. וכן אמר ליה ר' אלעזר לרבי ייסא (ח"א פ"ז ע"א) וצירושלנוי דכלאים רבי ייסא לא תונוין יומין לנחמי לר' חייא רבא, רוגה לומר אחרי מותו, א"כ לא ראהו בחייו, ור' חייא היה תלמידו של רבנו הקדוש שהיה חברו של ר' אלעזר, ואם ר' ייסא לא ראה ר' חייא, איך דבר עם ר' אלעזר שמת קודם רבנו הקדוש? וכן תודה לי שאי אפשר שיאמר רבי אבהו בחברת ר' אלעזר בר ר"ש: דא הוא רב המנונא סבא דאתא לגבן ויהוהא עלמא (ח"א דף ז' ע"א), שמשמע שהלך רב המנונא סבא לבית עולמו קודם לר' אלעזר בר ר"ש; ובתלמוד מלאנו (גטין כ"ו) אמר רב המנונא סבא אמר רב אבהו בר אבהו אמר רב, שרב המנונא סבא היה תלמיד רב אבהו בר אבהו שגולד ציום שמת רבי, ורבי היה מבקש לישא הלוינתו של ר' אלעזר, ואיך יתכן לומר שמת רב המנונא קודם ר' אלעזר?

ה מ ח ז ר

אבל יש לומר שהיה זה רב המנונא סבא אחר.

ה א ו ר ח

ולא נזכר בכל התלמוד? ועוד אם היו שם שנים, לא היו חכמי התלמוד קוראים סבא אל הילד השני אשר עמד אחריו זמן מרובה, כי כן דרכם לסמוך בשם זקן מי שהוא ראשון בזמן כונו רבן גמליאל הזקן; וכל זה מלבד ערעוב המקומות, כי רב מצבל ורבי מא"י, ואם בא ר' המנונא סבא לשכון בא"י אלל ר' אלעזר מיד היה נקרא רבי, כמו רבי זירא שהיה מצבל ובא לא"י.

ה מ ח ז ר

ונוי אמר לך שהיה רב המנונא סבא בא"י? והלא לא דברו אלא מנשמתו?

ה א ו ר ח

אבל אין מוסר למוקמות שהוזכר בס' הזהר רב המנונא בחברת התנאים. וכן באדרה דנשא רבי חזקיה בר רב היה עם רש"צי, ויה שאין האזן יכולה לשמוע. תודה לי ולגאון יע"צן שהמאמרים האלה נוספים? וכן בכל מקום שנמצא תלת עשר ונכילן דרחמי הוא שבש גמור וצורות מוחלטת, כי ולת מכילן היא מועין וכל בשליש, והיא תרגום שם מדה: אנתהו הראשונה, כלומר כלי למדוד זו, אבל

שם מודה יש לו גם כן סוראה ונושאלת בלשון הכנויים, כאמור
 זו מדה סדוס, והזו חין סכוונה מדה ונוש, אצל נושפט ומנהג,
 ובענין זה לא אמרו בשום מקום וכוילתא. אצל תרגום מדה זו הוא
 ארת, כונו הודיעני כא' הת דרכיך תרגומו ארת טופך, וכן רבותינו
 אמורים האי כי ארתיה והאי כי ארתיה, ונועולס לא אמרו האי
 כי וכוילתיה והאי כי וכוילתיה. והגם מלינת תליסר וכוילן דרתי
 אינו אלא שגש.

ה מ ח צ ר

ולמה? חין האמר שלא שמשו רבותינו במלת וכוילתא בלשון מושאל,
 והלא קראו בשם זה לכל אחת ומסכתות המשנה, והלא הוסיכיות
 אינן כליס שמודיקן בהם, ה"כ בהכרה הוא לשון מושאל.

ה א ו ר ה

הוסיכיות נקראו וכוילתות, לכיית כל מסכת כונו כלי המכיל דברים
 הרבה, ולעולם אינו יוגא ונושמשות שרשו **בן-ל** או **כיל**; אצל
 שיאמרו וכוילתא בענין דרך ומנהג, זה לא היה ולא נברא. ומה
 תאמר בראותך (ח"א דף ג"ו ע"ב) אופוס לר' אבא תלת מילין?
 סכוונה היהס לומר שעשו לו לוייה שלשה מילין, אצל אופוס ענינו
 סלוות מעות, לא לוייה. וכן בח"א דף ג"ד ע"א אופוס להסווא
 רוחא להתרייה. ראה כמה היה בעל ס' הזמר בקי בלשון ארמית,
 שנתחלף לו לשון לוייה עם לשון סלוות מעות. הסעדיין לא תורה
 לי שהמאמרים שנואל בהם אחד מהסומים אלו מזויפים הם?

ה מ ח צ ר

אינו יודע עכשו אם אודס, אם לא אודס; אצל מה תרצה
 להוליד מזה?

ה א ו ר ה

שלא ידעתי ולא שמעתי מימי שום ספר בעולם שנתוספו בתוכו מאמרים
 רבים כאשר קרה לס' הזמר. הלא הושנה והתלמוד שנתבנו זה
 כאלף ושלס מהות שנה, לא אירע להם המקרה הרע הזה, ואם
 נולדו בהם חלופי גרסאות הרבה, אך לא נמלאו בהם מאמרים שלמים
 שיוכרו בהם סיווני זיוף; וכן תראה בכל ספרי הגאונים והסכמים
 שהיו קודם המאהת מלאכה סדפוס, נולדו בהם טעיות סיפר, אצל לא
 נמלאו בהם מאמרים רבים מזויפים.

סוף סוף מה תוליד מזה?

האורח

שמאחר שנואלו צם' הזכר כל כך מאמרים אשר לא יתכן ליחסם לתנאים ולהמוראים, אין ראוי לבעל שכל להקשות עמו לדעת, להאמין שהמאמרים שהמה נוספו על הספר, אבל ראוי לו לגזור אומר שהם' כלו מזויף. וזפרט אחרי ראותנו שהם' הזה לא נזכר ולא נודע כלל במשך הלף שנים מזמן האגסים אשר נקרא שמו עליהם, ועל הכל אחרי ראותנו שכבר היה מי שנחמד על זיוף הס' הזה, עם הודאת אשתו ובתו. ומה תאמר צענין הקלים האמורים צם' הזכר? הנה חכמינו ז"ל אמרו תפח רוחן של מחשבי קצין, ובעל הזכר לא נזכר לקצוע עד תשעה קצין משונים זה מזה, וכלם כבר עברו.

המחר

זה היה מפני שלא היה הדור זכאי לכך, אבל בכל אחד מהזמנים הקצועים צם' הזכר אולי היה התעוררות מלמעלה לגאול את ישראל, הם היו זכאין.

האורח

התעוררות והחפץ העליון לקבץ נדחי ישראל לא היה בזמנים ההם בצד, אבל הוא בכל יום ויום, ככתוב היום אם בקולו תשמעו. אבל ס' הזכר אומר (ח"צ דף רכ"ז) צטט רבי אליעזר וחבריו שימי הגלות הלף הם ועוד יתמשכו מעט יותר; וצטט ר' יהודה שלמד מאביו (ח"א דף קי"ז) אומר שצטט ס' לאלף הששי תקום כנסת ישראל מעפר, וכן נזכר חדש (דף ל' ע"א) ונפלות יהודה יקבץ צטטין שנין דאלף שתיתאה; אבל צתקונים (דף ד' ע"ג) כתוב שימי הגלות הלף מואתים ותשעים (שהם כלים צטטת קי"ח), ובזכר (ח"ג דף רכ"ג) צטט ר' שמעון יש שיגאלו צטטת רנ"ו, ויש צטטת ר"ם, ויש צטטת רס"ג, ויש צטטת רע"ג, ובזכר חדש (דף מ"ז) ימי הגלות אלף ותקנ"ז (שהם כלים צטטת שפ"ה), ובזכר (ח"ה קל"ט) ר' אליעזר פן ערך וחבריו אומרים שצטטת ת"ח יחיו המתים, וקודם לכן יבא משיח; ור"ם שכבר אמר שהגאולה תהיה סביב לשנת ר"ם, חזר ואמר (ח"צ דף ו') שצטטת תל"ו תתעצר הטרה אחרת מוארעה ועלמה

יתבסס ויחיו מתי ישראל שבשאר הרעות, והוא עצמו חוזר ואומר (ח"א קי"ט) שיתגלה מלך המשיח בשנת תקס"ו: וכל הקנים האלה חלפו לנו, לא נשאר רק שנת ת"ר שצו עתידין (ח"א דף קי"ט) שערי החכמה להפתח לנועלה ומצועי החכמה להפתח למטה, וזה אולי יתאמת, בשיפוקו היסודים את עיניהם, ולא יאמינו עוד בהבלי הזר והקבלה. ואיך יתכן להאמין שאמרו רבותינו כל הקנים השונים האלה, וכלם כוזבים? והלא אמרו זכו אחישנה לא זכו צעתה, ח"כ אם ישראל זכאים הקן הוא בכל יום; ואם לא יזכו, אחד הוא הקן ולא יעבור. ועוד הלא יש לשאול: איך נהיה הדבר הזה, שאחר האלף הששי נתרצו הקנים כל כך, שכמעט אין לך דור מתחלת האלף הששי עד היום שלא יהיה בו קן הגאולה, ובכל אותם אלף שנים ויותר שמוזמן ר' שמועון עד תחלת האלף הששי לא היה בו שום קן? והלא מנינו בתלמוד שחז"ל היו מפנים לגאולה בדורותם או קרוב לזמנם.

ה נ ח ז ר

הין זה דבר, כי אמנם כבר ידע רש"י ברוח הקדש שלא היה ספרו עתיד להסתגלות אלא אחר האלף הששי, ועל כן לא כתב שום קן קודם התחלת האלף הששי.

ה א ו ר ח

ודבר זה עצמו שכתוב בהקדמת התקונים, שאין ס' הזר עתיד להסתגלות עד תחלת האלף הששי, האיך רואה שהוא עצמו סיומן זיוף? האיך רואה כי מי שהיה המזייף אשר המליח ספר הזר התחכם לכתוב בו הדבר הזה, כדי שלא יתנובו עליו הרואים ויאמרו מי הוא ס' הזר אשר לא ראו הצותינו והצות הצותינו? והתם אל תחשוב כי צעל ס' הזר היה הראשון אשר מלאה את התחבולה הזאת, כי כבר נעשה כדבר הזה קרוב לזמנו וקרוב למקומו. כי אמנם ידוע תדע כי בשנת שלש לאלף הששי יכודי אחד בעיר עוליטולה צהירותו חופר צהר לטרחיו ברנו, מלאה (כך אומרים) בתוך הסלע ספר כתוב בשלש לשונות, לה"ק, לשון יוגי ולשון רוני, והיה כולל כל מה שהיה ושיהיה מאדם עד סוף העולם, והיה כתוב בו כי בן האלהים יג'לד מנורים הצתולה, וייענה להגלת בני אדם; והיה כתוב בו ג"כ כי הספר הזה עתיד להגלות כאשר יוולך פירדיגה גדו בנולכות קסטיליה (הוא

פירדינאנדו המכונה קדוש אשר מלך בקסטיליאה וליאון בסוף האלף
החמישי ובתחלת האלף הששי).

ה ו ת ז ר

והיכן מנחת הספור הזה?

ה א ו ר ח

הספור הזה כתוב ב' Fortalitium fidei contra Judæos etc. בנורנברג בשנת 1494, וסעתיק אותן החכם וואלף בספרו Biblio-
theca hebraea הלק שני עמוד 1121.

ה ו ת ז ר

עתה הנני נזכר שכבר ראיתי הספור הזה בספר קדמון היטלקי הנקרא
Dittamondo (ספר ז' פרק כ"ז).

ה א ו ר ח

ומה נחמד קרוב הדבר כי צעל הזמר שהיה בספרד בתחלת האלף
הששי, ה' הספור הכדוי הזה שמוע, ומה נתעורר לעשות לחזק
המונתו מה שעשו האחרים לחזק אמונתם.

ה ו ת ז ר

ומי הנוד לך כי בספרד היה צעל ס' הזמר? כי אונס כבר הראיתך
כי עדות היוחסין אונס כלום.

ה א ו ר ח

דבר זה חמרת, ולא הוכחת אותו. ואני כבר הראיתך נופת
הותך על זה ונמלת אט נגה (Esnoga) שאומרים בלשון ספרדי
במקום Synagoga. ואם עוד רחיק אחרת תשאל, עוד אחרת
אניגה לפניך. סנה ידוע כי הזרקה שולמדים לתינוקות הוא
מוסדר בשלשה דרכים ומתחלפים, כי האשכנזים היוונים זרקו סגול
יונה רביע, והנסי היטליאם אומרים זרקו שרי פזר גדול, והספרדים
היוונים זרקו יוקף שופר הולך סגולתא. וסנה בספר הזמר (ח"ה
דכ"ד ע"ה) כתוב: ורזא דוולס זרקא יוקף שופר הולך סגולתא, שהיא
מוסד מונסג הספרדי.

ה ו ת ז ר

חילי גם בלשון הזה גוסף.

ה א ו ר ח

עשוב למה שהיניו זי, והומר שאם היה ונתאמת מה שכתוב בהקדמה

התקונים שבזכות לנוח הזכר ועצתם איש אל אחותו, החרשתי; אבל הנה חלפו לנו יותר מחמש מאות שנה שנתפתו רובם של ישראל אחריו, ובאספתו ובלמודו ישגו תמיד, ועדיין בן דוד לא בא, ולא ברך ה' אותנו לרגלו, אבל בהפך שהיה הס' שהוא גרוח בנזקים רבים לכלל האומה. הלא ראשונה, הוא היה הגורם לעזיבת חכמת הפשט ולהמשך רוב החכמים אחרי ההבל ויהבלו, לעוות את הכתובים בדרשות של דופי, צראשי תבות ובחלוף אותיות ובגימטריאות ובכל מיני רמזים שאין הדעת סובלתן; והתורה האמתית הנקראת עדות ה' שאין להבינה אלא על פי פשוטה, כדברי בעל העקרים, היא מונחת בקרן זוית, ואין דורש ואין מבקש. ובאמת איפה נמצאו אחרי הגלות ס' הזכר אנשים כרס"י, רשצ"ס, ראצ"ע, רמב"ן, רד"ק, וחבריהם, שהאירו עיני כל ישראל בידיעת הפשט? ואם קמו צדור האחרון אנשים כרמב"מן ורנה"ו, ור"י צרי"ל, ואחרים, הלא כלם אנשים אשר פרקו מעליהם עול הזכר ויבזוהו בכליותם, ולא הביאו לו מנחה. ובעל העקרים ור"י אברבנאל חולי היו מאמינים בו, אך לא עסקו בו ורחקו מעליו ומדרכיו. והנה ס' הזכר הוא אשר גרם לישראל חוש מאות שנה של חשך והפלה.

ה מ ח צ ר

תשובה גדולה יש לדצריך אלה, כי אונס הפך ממה שאתה אומר יש בידי לומר, והוא כי תועלת ענומה הועילנו ס' הזכר, כי אתה ידעת הראשונים מנני עמנו אשר נמשכו אחרי הפילוסופיה, צממה כפירות נוקשו ונלכדו, וכונה זלזלו בתורה שבכתב ובתורה שבכל פה, לקיים דברי הריב"ז. זה כפר בצריחה מן החין, זה הכחיש ידיעת ה' בצרטים, זה ציטל הכסים, זה אומר שיש צמעה מרובה של יחזקאל דברים שאינם כפי האמת, אבל כפי דעה קצת, זה אומר שנפש האדם מתה צמות גופו לולא העסק בחכמות, והם צדו מלבו למנות התורה טעמים שכבר צעלו, באופן שלפי דבריו רוב המלות צומן הזה צלי טעם כלל, ושחירתן צימים האלם מעשה תבו הוא; וכמה מן הכפירות הללו מפורזות בצפריהם, והכלל האלם שאין להאמין אלא מה שהשכל יחייבו. ואחרי אשר נתגלה ס' הזכר, מיד נתבטלו כל הדעות האלה.

ה א ו ר ח

כבר מילתי אמורה, כי הראשונים אשר צדו מלגם חכמת הקבלה,

לטובה נתכוונו ; אבל מה אומר כראותי שהרעו לעשות יותר ויהמתפלספים ? היש לך בזה תורה יותר מספר הזהר האומר שמי שאומר שפשוטה של תורה הוא התורה עצמה, תפח רוחו, ולא יהיה לו חלק לעה"צ (ה"ג דף קנ"ג) ; ובמקום אחר אומר כי הפשט הוא תבן דאורייתא (תקוני זהר חדש דף ל"ד), ובתחלת הקדמות התקונים הוא מהתל בעוסקי המקרא וקורא אותם צינים . והנה אנחנו רואים כי חכמינו ז"ל לא היו עוסקים אלא בפשט, והם אמרו גם דברי אגדה, לא עשאום עיקר, אלא בפירוש אמרו ובי אגדות אמנה הם ? ואמרו אין מקרא יולא מידי פשוטו, וכשבאו להשיב על דרשות של דופי שהיה מנשה דורש, ובי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע, לא השיבו על דרך הסוד, אלא על דרך הפשט ; ובענין המלות כבר אמרתי לפניך דברי רבן יוחנן בן זבאי לתלמידיו חייבם לא מת מטמא ולא פרה מטשרת ולא מים מטשרין, הרי מצוהר כמה היו רחוקים מדרך הסוד . גם צפרק אין דורשין כשבאו לדבר דבר בענין מעשה בראשית ומעשה מרכבה, הביאו ראיה לדבריהם מפשט הכתובים, או מן הדרש ; אבל על פי הרמז או על פי הסוד לא אמרו לא דבר ולא חזי דבר . והנה לדברי הזהר היו כלם טפשים וצינים, ותפח רוחם, ולא יהיה להם חלק לעה"צ .

ה מ ח צ ר

חלילה לומר כאלה על חכמינו ז"ל, כי אדרבה הם הם שממרו לנו בס' הזהר ובקבלה בעל פה כל פליאות החכמה, אלא שלא רצו לדבר בה במשנה ובתלמוד, שהם דברים השווים לכל נפש . הלא ידעת מה שאמרו על שם בן י"ג ובן מ"ג, הנה היו אללם סודות, אע"פ שלא ביארום בתלמוד .

ה א ו ר ח

הף הם המלא לומר שהיו אללם סודות, מה שאיכני מכחיש, ואיכני מכחיש אלא היות אללם סודות כסודות המקובלים שצוינו ; וכל מקום לא תמונה להם שיגנו עסק הפשט, ולא היה נזהר בעיניהם מי שלא היה חפץ בסודות, כאותו חכם שאמר אכתי לא קשאי, אע"פ שבדומן לו רב הגון ללמוד מוטו . הלא זאת תכלית כוונת דברי אשר אמרתי, כי ס' הזהר גרם להרחיק חכמי ישראל מלהתעסק בידיעת ענש התורה, שהוא הפשט, לדעת ולהבין כמה תלי תלים של הלכות התלוים בכל תבה ותבה ובכל אות ואות, לפי עומק חכמה

הלשון; וגרם להם לאבד זמנם ושכלם בחלומות והבלים ודברים הרבה שהיו בהם ממש, כגומטריאות ורחשי תבות ושאר ענינים, אשר הם הזכירו לפעמים גם בתלמוד, לא הוציאו אלא דרך אסמכתא גרידא, לא לבנות עליהם צנין תפל, ולא להאמין שנתכוונה להם רוח הקדש המדברת צפי הנבואים. והשנייה אשר גרם ס' הזכר, הוא לפרוק עול מורא שמים מעל לואר חכמי ישראל, עד שלא יחוסו על כבוד קונם, וישאלו וישיבו ויכתבו וידפיסו על מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור, ועל אל הליים ידברו עתק בגאווה ובגודל לבב, איך צרא את עולמו, ואיך הוא מנסיג אותו, ואיך נמנם עמנו לצרוא אותו, ואיך האזיל עולמות מעממותו, ואיך ענמותו מתאחדת בעולמות שהאזיל, ואיך אחד הוא עשר ועשר הוא אחד, ואיך הנשמה היא חלק אלוה ממש, ואיך העולמות כלם חלק אלוה הם, ואיך פעולות צער ודם יש כח צהן לפגום ולקלקל העולמות העליונים, וכיוצא מן הענינים האלה שכל מי שיש לו אלוה תסמר שערות צשרו כאשר יקראם בצפרא, ובפרט כראותו המדברים בענינים האלה ריקים ונעדרים מחכמת הסגיון ומכל ההקדמות הנריכות לא לבד לחקירות נשגבות כאלה, אלא ג"כ לקלה שבחקירות, ועל הכל כראותו איך היו ציניהם הסכמה בעקרי חכמתם, וכלם מוגששים בעורים קיר בענינים שהכל תלוי בהם, ועל ידי כן ישתדלו לקיים שני ההפכים בנושא אחד, ויאמרו דברים שהיו להם הבנה כל עקר, והמשכיל המבין לא יומצא דבריהם אלא חרופים וגדופים.

ה מ ח צ ר

רב לך, כי הני רואה אותך שונה באולתך, אשר זה עשר פעמים אמרתי אליך לעזור אותה בקרבך, כי לא חפנתי באלה. ועתה נלכה נח בית ה'.

ונלך יחדו אל בית התפלה, ונפש יחדו הביתה, ונפש אל הלחם לאכול, ויסי על השלחן ויען האיש ויאמר: חכמינו הקדמונים לא היו סומכים רק על פשט המקראות, ואותו לבדו היו דורשים על הרוב, והם אמרו פירושים שלא יתבנו על פי הפשט, לא אמרום אלא דרך אסמכתא להקל על הזכרון, היו להיים על עמי הארץ, שלא יזלזלו בקצת תקנות שהיון צהמות רק מדברי סופרים; והם אמרו ג"כ הרבה דברים של הגדה, לא עשאים עקר, ובפירוש אמרו שאינם חוננים, ולא גנו מי

שאין לו עסק בהם - ואחר זמן בסוף ימיו הגאונים החלו חכמי ישראל להעמיק החקירה זיישוק במקראות על פי פשוטם . רש"י ז"ל דחה כמה פעמים האגדה , כשמלא אותה בלתי מתישבת על לשון המקרא , וכן עשו אחריו רש"ם נכדו וראב"ע ורד"ק והרמ"ן ; וקודם לכן רבנו סעדיה גאון , רבנו חננאל , מנחם בן סרוק ודונש בן לברט , ואחריהם ר' יהודה תיוג , ר' יונה בן גאנח , ר' משה הכהן , ור' יהודה בן זלעם , כלם פשטנים גדולים , הזריחו אור גדול על פשטי המקראות , והחזירו עטרת התורה ליושנה , והלו הם ראשוני המפרשים בן זמנן בן בחשיבות , ולא נמצא אצלם זכר ורמז לרמזים וסודות וראשי תבות וגימטריאות וכל שאר החלומות וההבלים אשר מומינם . והראשון אשר החל לדבר באלה הגם הוא הרמ"ן , שהיה אחרון לכלם בזמן , וגם הוא מעט מועד הוא מה שדבר בענינים כאלה ; אבל אחרי אשר נגלה ס' הזהר , מיד דעך נר החכמה מקרב ישראל , וידיעת פשט המקראות הלכה הלך וחסור , ואהבת האמת נעדרת , ואנשי שכל נובזים ונמאסים , חפו ראשם ובחרו להם דומים , ומלאה הדרך דרשות של דופי , ותורה חוגרת בלויי סחבות , ויתעללו בה שלא כדרכה , אנשים המתכבדים בקלונה ובקלון נותנה יתברך ויתעלה עליו רב מהבליהם וחלומותם , ונשתמשו בדעות , ונתקלקלו הלצות , ונתעוורו העינים , הושם הושך לאור ואור לחשך , וכל המרבה לספר ציזיאה מן הפשט הרי זה משובח : זאת הגאולה הראשונה אשר הביא לנו ס' הזהר -

והוור אל האיש : בצקשה מומך הרפה לי , כלם מדרותיך ונהלותיך , ונהכל בשלים , ואחרי האכילה ארחך ספר אשר יפרוש לפניך כשנולה , אמתת ס' הזהר וחכמת הקבלה .

וימחר האיש לאבול , ובדרך הת' ונקום מעל השלחן , וכבא אל בית הספרים , והקח ספר המונת חכמים , ואתן לפניו והוור : קרא נא פרק עשרים ושבעה מתחלה ועד סוף -

בפרק הביא הנחצר נווכיח אמתת חכמת האמת מתוך ספר מגיד מישרים להגאון הגדול מרן בית יוסף , והס' הזה מלא על כל גדותיו סודות הקבלה , והוזכר בו ס' הזהר בשם זכרא קדישא , ובעל המונת חכמים הוכיח במישור כי זה ס' מגיד מישרים חי אפשר לוור היותו מזויף , שהרי ר' משה קרדובירו אשר היה תלמידו של מרן והיה דר עמו בעיר אחת היא לפת , חבר ופרסם ס' הפרדס בחייו של מרן ,

והנה הרמ"ק זה צם' הפרדס מציא לשון אחד ונדברי המגיד שהיה נגלה למרן בית יוסף, והלשון ההוא נגזר צם' מגיד מישרים; ואיך אפשר שיכתוב הרמ"ק צםס רבו מהר"ק בחייו ובעירו, ויעלה הדברים על ספר ויפרסם אותם, אם לא היה האמת כן שהרצ קארו כתבם ופרסמם? הרי מוצאנו כי ס' מגיד מישרים איננו ס' מזוייף, אך יצא יצא צאמת מתחת ידי מרן בית יוסף. וזאת לא ימלט הדבר וחלוקה: אם שצאמת נגלו הדברים ההמה למרן בלא מומיני רוח הקדש, וא"כ הם אמת והקבלה והזכר אמת; ואם שמרן בית יוסף היה רשע גמור בירבעם וחבריו, וצדה הדברים ההם מלבד מה שאי אפשר להעלותו על הדעת. והפרק מסיים בזה הלשון: יתעקש הנתעקש ויאמר מה שירצה, שזו היא צעיני תשובה נכחת, שאין להשיב עליה, והראיתי דברי הלה לאחד מן המתפלספים, ואמר לי שצריך לומר שהרצ קארו צדה דברי שקר כדי לגדל מעלתו, תאלמנה שפתי שקר, יתפרכן יתחרשן, הדוברות על לדיק עתק.

ויקרא האיש את כל דברי הפרק ויראש ועד סוף, אחרי כן פתח את פיו ויאמר: המתפלסף ההוא אשר החליט על רגל אחת לאמר כי צריך לומר שהרצ קארו צדה דברי שקר כדי להגדיל מעלתו, היה צאמת איש הן בדבריו; כי אמנם חלילה לחרון משפט על אדם ואף כי על הכס ולדיק ופורסם, כאשר הוא הר"י קארו, בצולת דרישה וחקירה ומתן ונתן. הגם הין ספק שאם יונח (כאשר הוא צאמת) שאין צאמת הקבלה אמת ושאין ס' הזכר אמת, הדבר מובן מחלו כי כל מה שיאמרו המקובלים שנגלה אליהם אליהו או רוח ה' דבר צם צאמה שיהיה מומיני נצואה ורה"ק ומגידו צעלטה, כל זה לא יתכן כלל שיהיה אמת; ומי שלא יאמין למה שנגלה להראצ"ד ולרצו על ידי רוח הקדש או על ידי אליהו, הוא גם למה שנגלה למה"רי קארו לא יאמין. אבל להחליט על כל אותם שאמרו שזכו לקצת נחלה, שכלם צדו שקר כדי להרבות מעלתם, זה איננו משפט לדיק.

אמרתי לי: ומה תאמר אם אגיד לך כי גם אדוני אבי זצ"ל היה עושה לעת הצורך שאלת תלום על פי צאמת הקבלה מתוך מה שלמד צם' הצרית, והשיג לפעמיים חלומות נודקים כוללים הגדת עתידות שנתקיימו. והוא זצ"ל לא היה אומר זה כדי להגדיל מעלתו, כי

חרש עלים (tornitore, דרעכסלער) הים, והים באמת ירח שמים ונהנה מיגיעה, והת חכמים ומקובלים לא נמנה, וחכמתו וחבידותו לא יבאה ונקירות ביתו החוזה, וכן ענין החלומות שאני אומר לך מעולם לא נודע לאדם חוץ מאנשי ביתו, ולא באה לאדוני אבי ז"ל תועלת מהם, זולתי לפעמים תועלת גדולה בידיעת העתיד להנצל מן הנזק. והנה זה אדוני אבי ז"ל הדבר ברור אלני למועלה מכל ספק כי לא מלבו צדה מה שהגיד לי ומה שכתב צם' הזכרונות שלו. א"כ איך לא האמין בחכמת הקבלה, אחרי אשר ראיתי כמה יפה להשיג חלומות נבואיים?

ויען האיש: אחרי אשר כפי דברך הים אביך איש צדיק וישר, לא יפלא צעיני אם מלא חן צעיני האל, והים ה' נעמר לו ושומע צעקתו ומגיד לו קצת עתידות להגילו מן הנזק; והע"פ שהוא הים עושה תפלתו על דרך הקבלה, לא היו בוונותיו הגורמות שיסיה ה' נעמר לו, הך ישרו ולדקתו הם הם שעמדו לו להיות לו אלהים קרובים אליו. ונשובה לענין המקובלים בעלי רה"ק, אליהו או מגיד ואמר כי יתכן שיסיה הדבר באחד משלשה פנים, צלי שיסיה האיש רשע גמור הגדוה שקרים לכבוד עצמו. כי הנה ראשונה ידוע כמה כח הדמיון עושה, ויתכן שיסיה אדם שישקיע עצמו ימים רבים בלמוד הקבלה ובמעשי החסידות ובסגופים, להכין עצמו לרוח הקדש, ולצסוף יקרה לו באמת שיחלוה על משכבו בלילות משאות שוא ומדוחים, כאלו האל או מלאכיו או אליהו יורוהו וישמיעוהו ענינים מעניני הלמודים ההנה אשר הרבה בהם כל היום. גם יתכן שתתבלבל מחשבתו עד כי גם בהקין ידמה לו כאלו הקול מדבר אליו. והאת שנית יתכן שיסיה איש חכם וצדיק צודה דברי שקר לא לכבוד עצמו ולהנאתו ולעוזתו, הלא לזכות את הרצים ולנטוע בלצבם יראת שמים. והאת שלישית אפשר שיסיה כל הענין נאמר דרך סוד ורמז וחידה, כאשר הם רבי דברי המקובלים. והיה מה, הני לא החרון משפט על הר"י קארו, רק כ"ל כי אשר ידבר הנביא צסם ה' ולא יסיה הדבר ולא יבא, הוא הדבר אשר לא דברו ה'. והנה כמה פעמים כתב צם' מגיד מישרים שהים הקול אומר לו: ובתר כן אזכך להתקדח על קדושת שמי, ודבר זה לא נתקיים כלל.

עניתו: כבר השיב על זה בעל מעשר יצק (וואומר ה' ברק ג') כי לא

היה הגרמז לו בזה שישרף בפעל, אלא שבשעת מיתתו כך תהיה כוונתו למסור נפשו על קדושת השם.

ויאמר האיש: צעל מעבר יצק יצקש אדם שיהיה אוהבו, אולי יאמין צו. איש אהך ס' מוגיד מישרים?

ה מ ח צ ר

יש ויש בשלשה דפוסים, דפוס לובלין שנת ת"ה, דפוס ויניציאה שנת השק"ט, ודפוס זאלקווא שנת תקל"ג; וזה האחרון כולל השנים האחרונים, כי דפוס ויניציאה איננו כדפוס לובלין, כי הוא כולל מה שנשמט בדפוס הראשון, והשלישי כולל דברי שניהם.

ה א ו ר ת

ידעתי, ידעתי. ועתה הוויאח נא אלי את הספרים האלה גם שלשתם.

ואוויא את הספרים ואתנס לפניו, ויפתח האיש את דפוס לובלין ויקרא לפני (דף ו' סע"א): ואזכך לאתוקדא על קדושת שמי לעיניוהון דכלא ביקר וחדו סגיא ובכן כל חובך ישתהרון בגורא ותיסק כעמר נקא. ויאמר אלי האיש: התשפוט בן אדם שהמכוון בדברים האלה אינו אלא שבשעת מיתתו תהיה כוונתו למסור נפשו על קדושת השם? ומה תאמר על מה שצשרו המגיד (ד' ויניציאה דף ד' ע"ג ד' זלקווא דף ג' ע"א): ובניך יהיו סנהדרין בלשכת הגזית ותראה אותם מלמדים הלכות קמיאה, ובגך זה יהיה רב וגדול וחכם גדול בגמרא ובקבלה, ובזמנו לא ימצא מקובל גדול ממנו, כי ישיג חכמת הקבלה מה שלא השיג אדם מת"ק שנה, יותר משלוש ידידי עשר ידות, והוא יעשה פירוש לזהר, וגם יעשה השגות לתבורך וכו'.

אמרתי לו: ידוע מאמרם ז"ל שמא יגרום החטא.

ויען האיש: הגם אתה צעל מוגיד?

ה מ ח צ ר

ולמה זה?

ה א ו ר ת

כי כן מושא אומר המגיד למחר"ק (ד' לובלין ד' לו" ע"ד ד' זלקווא דף י"ח ע"ג): כי מה שאתה רואה שלפעמים אני מדבר אליך ואינו עולה, הלא ידעת מה שחז"ל שמא יגרום החטא. ומה תאמר כשתראה המגיד אומר (ד' לובלין ד' כ"ג ע"ג, ד' זלקווא דף י"ב ע"א)

ה מ ח צ ר

זה אינו כלום, כי יש יין ויש יין, ולא כל היינות שוים, ועוד המדרש אומר יין חי, ויין הזכר ומסר"ק אולי היה מזוג. אך מה שלא אבין והוא צעיני פליאה גדולה, הוא שיהיה המגיד דורש אחד משמות הקדש לענין מספר הכוסות שישתה אדם; זאת צעיני תמיסה גדולה.

ה א ו ר ח

אם צעיניך יפלא, צעיני לא יפלא; כי אמנם המגיד לא היה מדבר למסר"ק אלא לפי מה שהיה במחשבתו של מסר"ק עצמו.

ה מ ח צ ר

ס! מה אמרת?

ה א ו ר ח

אמרתיו דבר שאמר המגיד למסר"ק. בא וראה (ד' ויניציאה דף מ"ג ע"ג, ד' זלקווה דף ק' ע"א): הלא הע"פ שלפעמים אני מפרש שום פירוש על פסוק, שאינו כן, הלא לפי מהי דהיהו ברעותך אני אומר.

ה מ ח צ ר

באמת זה דבר בלתי נכון אללי.

ה א ו ר ח

דברי המקובלים נריך לקבל ולא להבין. מעתה אם תוכלו במגיד מיישרים קצת ענינים שגרהם שגאמרו לא לשום תכלית טובה, כי אם דרך יוסרה וגאה וגאון, לא תאמר כחותו מתפלסף שוטה שמסר"ק בזה דברי שקר כדי להגדיל מעלתו, חלילה! הבל תאמר כי המגיד היה מדבר לפי מהי דהוה ברעותיה דמסר"ק.

ה מ ח צ ר

וזה הם הדברים האלה שגרהם שגאמרו לא לשום תכלית טובה, הלא ליוסרה בעלמא? כי רחוק צעיני שיומלחו באלה צס' המגיד.

ה א ו ר ח

רבים הוה מאד, וכל הספר מלא מהם. קום קרא (ד' לוצלין דף מ"ו ע"ד, ד' זלקווה דף כ"ב ע"א): כי איש אתה ומי כנוך בישראל, דהה לית ישיבה בגלותא דילפיך בפלפולא כמו בישיבתך, והא בכל עידן דאת מהלך בשוקא חילו ניתן רשות לעין לראות הוה חזי מלא עיניך חיילות מקיפים אותך מכל עד ואתה כנוך בגדיה, וינכרזי ואמרי פנו מקום סבו יקר לדיוקנא קדישא דמלכא,

כמה עלמין מזדעזעין לקול נעיומו דהסוּא כרוּחַ וּשְׁאֵלֵי מֵאֵן הָאִי, מתיבין
 ואמרי הסוּא פלוני דמלך מלכי המלכים חפץ ציקרו דאיהו יקר מכל
 כלי חומדה, דאיהו תנא דארץ ישראל, ריש מתיבתא דארץ ישראל, ריש
 גלותא דכלהו גלוותא, פסקא דילן, סברא דילן, מחברא דילן; ובעידן
 דאת מפסיק מלסרהרא צמילין דקדושה, ומה גס את מהרהר צמילי
 דגופא, הסוּא כרוּחַ מתחלש, וכל עלמין מזדעזעין ואמרי מאי הָאִי
 דִּאֲפִסִּיק כְּרוּחַ; וכיון שכן החזק בעלמך צכך ולא תפריד מאשצותיך
 מיני אפילו רגע אחד, וחזי דסרימותיך ונתתיך נגיד על עמי ישראל
 שתי קהלות, ועוד אתנך נגיד על כל קהלות ארץ ישראל. עוד
 קרא נא זה (ד' ויגיאיהא דף ד' ע"ד, ד' זלקווא דף ג' ע"ג): דהא
 כד את נפיק לשוקא ז' עולימין דילי וכל חיילין דילסון מלוין יתך
 ומכרזי קדמך סבו יקר לדיוקנא קדישא דמלכא, ופנו מקוס לדיוקנא
 קדישא דמלכא, דהא הָאִי הוּא תְּנַאָה דילן, גמרא דילן, סברא דילן,
 כמה משריין וחיילין ועלמין מזדעזעין מהאִי כרוּחַ, וכלא שאלין מאי
 הָאִי קלח, ומתיבין ואמרין הָאִי הוּא פלוני דקצ"ה משתבח ציה כל
 יומא; וכן צכל עידן דאת מסיים למגמר עם סררייא קלח צכרוּחַ
 נפיק דוגמת הָאִי. עוד קרא (ויגיאיהא דף ד' ע"א, זלקווא דף
 ג' ע"א): וכל תלמיד שלא ילמוד בישיבתך לא יחזק כיודע כלל,
 ותתעלה ותתנשא, כי אני אנדלך ארוממך אגשאך אתנך נגיד על עמי
 ישראל, ותתגדל ישיבתך יותר מישיבת צחירי ינחק אצוּאָב. עוד
 קרא (ויגיאיהא דף ט"ו ע"א, זלקווא ל"ז ע"א): והא כי תדבק
 צי וצתורתי וציראתי ומשניותי ולא תפריד אפילו רגע אחד, והאן
 לך מסלכים צין העומדים האלה, ואזכך לגמור כל הצורך **ברי**
שום פיעות, ולהדפיסם ולפשטם צכל גבול ישראל עמי, ואגדלה
 שוך צתלמידים יותר מינחק אצוּאָב צחירי, לכן חזק ואמץ צתורתך
 כאשר אתה עושה צתורה צמשנה צגמורא רש"י ותוספות וצפסק וצקבלה,
 כי אתה מקשר אותם זה בזה, וכל מלאכי מרוס דורשים שלומך וטובתך,
 והל תצטער צמזכות, כי כצר אמרתי לך פעמים אין וספר כי פרנסתך
 מוזמנת לא תחסר דצר, כי אתה מושגח מאד צכל ענייך, רק כי
 תדבק צי וצתורתי וציראתי ועבודתי, וכצר אתה רואה סועלה סגדולה
 סזאת אשר נתעלית לפני כל עם ס' לדצר עונך צקול רס, ועוד תזכר
 לראות את אליהו כאשר אמרתי לך אס תטיב דרכיך לפני. עוד

קרא (וינייחם דף כ"א ע"א, זלקווא דף ל"ט סע"ג): שלום לך מוהיבנתא דרקייעא, דהא את תנאה דילי, דעד השתא כד הוית נפיק בשוקא הוו מנהרי לך ה' נהורין לקביל ה' סדרי משנה דידעת, ומכריז קמך הבו יקר לדיוקנא דמלכא, השתא דשרית למילף סדרא שתיתאה וחוליפתא מניס י' פרקים וחתי, הא שיתא נהורין נהרין קמך, אללא דנהורא שתיתאה לא נהיר סגי אללא מתחזי ולא מתחזי עד דתנדע לכוליה, ומחזי שית נהורין מתפשטן שית עולימין דמכריתין האי כרוזא, אללא דעולימא שתיתאה מתחזי ולא מתחזי, מטעמא דאמרית לך, ומחזי נהורין מתפשט נהורא שציעאה, ואיבון לקבל ז' ענני כבוד, וכלהו מלויין יתך ואזלין קמך כמס דאמינא. עוד קרא (וינייחם י' ע"ג זלקווא כ"ג ע"א): חזק ואמץ אל תירא ואל תחת, כי כל אשר אתה עושה ה' מלחח, וכל אשר עשית והגורית עד היום הזה ה' מלחח בידך, וכן מסביונים צמתיצתא דרקייעא, הי ה', כי פסק זה אמת ויניצ הלכה למושה וסיני, הלכה כוותך ומטעמך. עוד קרא (וינייחם ל"ג ע"ב, זלקווא מ"ה ע"א): והלא לך למנדע דקצ"ה וכל בני מתיצתא עילאה מסדרין לך שלם, כביאי מהימני, תגהי, אמוראי, רבנן סבוראי, גאונים, פסקנים, כללו מצרכי יתך כד את עסיק צמיליסון ומכוין יתסון, כמס עלמון מודעזעין לקל נעיומו דהלכו ברכאן, שאלין ואמרין מהי האי, האי הוא ריש מתיצתא רבא דהרץ ישראל, פסקנא רבא דהרץ ישראל, מתצרא רבא דה"י, **יוסף** המכונה **קארו**, דמלך מלכי המלכים חפץ ביקרו, כללו מתיצין ואמרין בריך יסא למארי עלמא, וסא הינון שדרוני לגלחא לך רזא סתימא צפרשתא קדישא.

ה מ ח ז ר

הנה גולד צלצי בצלול חדש, כי לא חבין מי הוא זה המדבר את כל דברי הספר הזה. כי הנה צאמרו רק כי תדבק צי ובתורת ויראתי ועבודתי, נראה כי האל ית' הוא ולא אחר הוא המדבר; ובאמרו וסא הינון שדרוני לגלחא לך נראה שאיננו האל, רק אחד משלוהו. ועתה דעתי נוטה להאמין כי צאמה שליה הוא המדבר, אללא שכבר ידענו כי לפעמים השליח מדבר בצלסון שלוהו, לפיכך היה יכול לומר רק כי תדבק צי וכו'.

ה א ו ר ח

צמקוונות שונים תמלא צם' זה: חני המשנה המדברת בפוך, וחני האם

המייסרת את האדם והמייסרת אותו. רק במקום אחד (וינציאה מ"ז ע"א, זלקווה נ"א ע"ב) תמצא המשנה מתחלפת בגשמה. קום קרא: אני אני היא המדברת עמך, גשמתך, לא הנפש ולא הרוח, אלא הגשמה בעלמה, והלא אם פסקה נצואה מיישראל, מונך לא פסקה, כי בכל פעם אני צא אליך להדרייך בדרך זו הלך. הלא זה הדבר אשר אמרתי אליך בתחלה כי אולי כל הענין לא נאמר הלא דרך סוד ורמז וחידיה. והנה כאן בסוף הספר ראה מהר"ק לגלות סודו למשכילים, והסוד הוא כי המגיד המדבר עמו לא היה אלא גשמתו; והסוד הזה רמז אותו בשאר מקומות, ובפרט בדבור הראשון שבה לו מלת המגיד (הלא הוא כתוב בהקדמת ר' שלמה הלכוון הכתובה בתחלת דפוס לוצקין) צמלת **במשנה**, שהיא אותיות **גשמה**, ובכנוי האם המייסרת את האדם. ולפי זה יפה יוצן איך אמר לו המגיד הלא לפי מאי דחית ברעותך אני אומר.

ה מ ח ב ר

כל זה חלום שוא שאתה צודה מלכך, ואין ספק הנלי כי המשנה והגשמה האמורות כאן הן רמז לשכינה, היא כנסת ישראל, היא נלכות, היא מערונתא, והיא האם המייסרת את האדם, כמצואר צס' הזכר (חלק ג' דף ע"ד); וגם צס' הפרדס (שער ערכי הכנויים) תמצא כי מלכות נקראת **אם ומשנה**.

ה א ו ר ח

הכל לא תמצא היות מלכות נקראת גשמה.

ה מ ח ב ר

הכל תמצא שמלכות נקראת **אם** מלך הגשמות, כי כלן אצולות מונגה. ואיך יתכן להעלות על הדעת שתהיה הכוונה על הגשמה ממש, והכף ומיד הוא הוונר והלא אם פסקה נצואה מיישראל, מונך לא פסקה. היתכן שיקרא נצואה לדברי גשמתו של אדם?

ה א ו ר ח

אולי קראם נצואה על דרך שנקראו נצואים דוד המלך והיוון והסף וידותון ושאר משוררים, שהיו מודברים דבריהם בדרך בני אדם, הלא שהיתה רוח עליונית מעוררת אותם, כמו שכתב רד"ק בהקדמת פירוש תהלים.

ה מ ח ב ר

הגני רואה אבוד זמן להטובת עמך בענינים אלה הנשגבים מידיעתי

ומידיעתך, והגני רואה כי כל חפנך ליתן מוס בקדשים ולחלל גאון כל נבי-

ה א ו ר ח

תאמר מה שתראה, הר"מ קרדוויר, שהיה תלמיד מהר"ק, כשהביא
בס' הפרדס (שער סדר האגילות פרק שלישי) את דברי המגיד אשר
היה למהר"ק, הזכיר הענין כאלו הוא דעת מהר"ק וסברתו. קח
נא את ס' הפרדס.

ואקח ס' הפרדס, ואקרא בו תחלת הפרק וז"ל: הכוונה צפרק זה
לצאר הצרף החרת מנגדת לזה, והיא קבלת מורי ורבי החסיד כמה"ר
יוסף קהרו נר"ו וז"ל הא אתינא וכו' וכו'. אז אמרתי לו: הקך
רואה כי הוא קורא הענין קבלת מהר"ק, לא דעתו וסברתו, כאשר
המרת בחפנך.

ה א ו ר ח

שפיל לסיפא!

הו קרא לפני בלומו פרק בדברים האלה: כל זה מורה על חזק דעת
מורי היותו לודק ואמיתי. וכן למטה צפרק ששי הזכיר הענין שתי
פעמים בשם דברי מורי נר"ו.

ה מ ח צ ר

עדיין לא אמר שהיא סברת מהר"ק, רק להבנת הקצור אמר דעת
מורי ורבי ודברי מורי, והכוונה (כאשר אמר צראש הפרק) הסברה
והדברים אשר קבל מהר"ק מפי המגיד אשר גגלה אליו. והנה
נא צא השמש וקרבה עת תפלת הערב, וגם אתה כזר הריקות אמתחת
כאלותיך, לא נשאר אתך (אחשבו) מה תוסיף תדבר אלי עוד בדברים
האלה, וגם אני כזר השומעתך כל מה שהיה אתי מן התשובות, והיה
יגיעי להצל וריק, ולא להצל וריק כלל, כי גם להפקירך טפי, ולתת
חרב צידך לצלע ולהשחית יותר ויותר. והנה מחר צהל יוני החול
אני הולך בצקר השכם לסבלותי, וצמעת עמות הפנאי הנשחרות לי
אני עמל בחקירות הפשט והלשון, ואין לי עסק בנסתרות. לכן
רחימי כי אין עוב כי אם שנפרד איש מעל אחיו בשלום, ונניח כל
עניני חכמת הקבלה לשרידי סגלה אשר זכו לקבלה מפי מוקובל אמתי,
וצמפלה מונני ומויך לא נדרוש.

ה א ו ר ח

גם אני מחר הולך לסבלותי, אך לא לעבוד עבודת הקדש כמוך, אך

אלך למוסעי נע וגד צארץ גולה ומטולטל, כודד ללחם איה, אולי יחנן
 ה' לצאות וסקרה לפני מנוח אשר ייטב לי.

ה מ ח ז ר

יענך ה' ביום צרה, יתן ה' לך ומלא מנוחה.

ה א ו ר ח

ואני עני וכואב, לו אלף שנים אחיה שמך לא ימחה מעל לוח לבי,
 וחסדך אשר הפלאת עמדי ומדותיך החמודות אשר בחגתי כך בשלשת
 הימים האלה לא ימושו מפי מעתה ועד עולם. כי באמת מן היום
 אשר לקח ה' מעל ראשי את אדוני אבי ע"ה, ונשארתי יתום בערום
 ובחוסר כל, זה לי עשתי עשרה שנה, לא היו לי ימים טובים בשלשת
 הימים האלה שהייתי עמך; והימים האלה יהיו נזכרים ונרשמים בלבי
 בכל המקום אשר אלך שמה לא יסורו מלבי כל ימי חיי.

ה מ ח ז ר

ואתה אם שמוע השמע בקולי וסישר צעיני תעשה, זאת תעשה, בכל
 המקום אשר תלך שמה אל תדבר צענין הקבלה עם אדם בעולם, אם
 לא שתמלא חכם מקובל אומתי, אשר יוכל להגיד לך תעלומות חכמה
 ולהתיר את כל ספקותיך, ולהאיר הפלתך באור החכמה והתבונה אשר
 לא השכון עליה עננה, ולהצאיך אל הר המור גבעת הלבוש; צהדי
 כשני דרחמנא, ושאלת מים בששון מן הסרבה העליונה, ותתענג על
 ה' באמת ובאמונה, כי הוא יהי חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה.
 כי אמנם אם תשמיע טענותיך לבני אדם אשר לא למדו החכמה, או
 אשר הם צה יודעים ולא יודעים, לא תהיה פעולתך פעולת אוהב
 האמת, רק מעשה שטן ופעולת נוסית ונודית. הבואת תהיה תפארתך,
 אם על הסרי מדע תתגזר בפלפולך וצטענותיך? ומלבד זה הלא
 הפילו לדעתך והפילו היתם כל חכמות האמת על קו תהו ואבני צהו
 מיוסדת, מה יזיק זה להמון העם? הלא המה לא ידעו נתיבותיה ולא
 יבינו עמוקותיה, ולה יקבלו מוננה שום נזק, רק תועלת גדולה מבוואם
 מוננה, כי מתוכה יתחזק לבם לעבודת ה' ולשמירת מצותיו; והם תשנויע
 להננה ותכנים בלבבם היותם כלם מחזה שוא וקסם והליל, אין ספק
 כי תרפה בזה את ידיהם מעבודת ה', ולא תהיה מתקן הלא מקלקל
 קלקול גדול. ובפרט גדור הזה שכבר התפרסמה בין המון המתחכמים
 דעת הרמז"ם צענין טעווי המנות, ורבים אומרים כי עתה בימים

האלה צטל הטעם ובטלה הגזרה, לא נשאר לנו רק סודות הקבלה ואמונת התקון והפגם בעולמות הרוחניים לחזק ידיים רפות בשמירת חקי אלהינו, וזרכים כושלות לאמן בהליכה בדרכיו.

ה א ו ר ח

אולי היה הדבר כן בדורות הקודמים, שסיתה האמונה גוברת בארץ; אך עתה צימינו, אשר כל העינים פקוחות וכל הלצבות חוקרים, ומספר קטני אמונה הולך ומתרבה, ראוי לכל תופשי התורה אוהביה ומחזיקיה לזרף ולזקק אותה מן הסיגים אשר נתערבו בה במשך הדורות, כי הסמון הסלתי בקי כשימלא בה דבר ערוה ישוב מאחריה וימאס בה, והוא לא ידע להבחין בין טוב לרע, אמת ושקר, וישפוט מן הפרט על הכלל, ויחליט כי התורה כלה דברי שקר, מפני קצת דברי שקר, אשר שמע מרבותיו, אשר אמרו לו שהם סודות אלטיים וסתרי תורה.

ה מ ח צ ר

וכי נאִדד העולם מפני השוטים? על זה נאמר כי ישרים דרכי ה' ודאיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם. ואתה ידידי לך לשלום, וה' אלהי השמים ישלח מלאכו אתך והללית דרכך; והיה כי ייטיב ה' עמך ומלאכת מנוח אשר ייטב לך, כתוב לי, וישמח לבי גם אני.

ה א ו ר ח

לא תשכח דברייך. ואתה אדוני וידידי היקר שלום, וכל אשר לך שלום.

ה מ ח צ ר

שלום, שלום.

ת ו ס פ ת .

ימים רבים אקרי במצת הויכוח הזה מלא אשר עסקמי אשכנז (כפשו בטוב מלין) M. Landauer II. שמו, צבית הספרים צעיר מוככען (מוכאקו אשר בנאויאירה) ספרים טובים במצת יד, שצבר אצרהם בן שמואל אבולעפיא ספרדי, שאל לאיעליאה ועשה עליו כבא ומשיח צמי הרש"בא (עיין שו"ת רש"בא שישן תק"מק, ועיין גם כן בסוף הקדמת

ר' יהודה קייט, כי שם משפחתו אבולעפיה לא כזכר ברש"א, אך הוא מפורש בדברי הקייט, ושם הוצאו ג"כ שמות קצת מספריו, והם כמלאים צמוכען), ולכדויער זה מלא דמיון גדול צין דרכי אברהם הכ"ל צמפריו וצין ספר הזהר, וצמרט צעכן האנז והאס והקן, וצעכן רצוי דברים ורשות על איברי ההולדה ועל הזוג עלמו (עיין דבריו בארבענט 1845 ליערשטור בלשעט, מן עמוד 322 והלאה). והנה אותו אברהם לדברי הרש"א היה אהוב הגעטעריאות, וכן לכדויער מעיד כי ספריו מלאים מהן, ומאן מוטט עד מאד, כגון **השכיכה** נגיט' **זכר וקצה**, וגם **אנדרוגיוס**; וכן **וועטרון** **שר הפנים** נגיט' **שכבת זרע**; והוא קורא עלמו לפעמים בשם רויאל, ופעמים בשם זכריהו, ופעמים בשמות אחרים, שצטען כל אחד מהם כצטען אברהם, שהיה שמו באמת; כגון באחד מספריו כבואה שלו כמות: כה אמר ה' אל זכריהו, ובאחד המכונה ספר הישר כמות: כה אמר ה' אל רויאל. צמפר אצרי שטר שלו הוא מזכיר שעה ספר גן בעול, וצמפר גן בעול (הבמלא ג"כ צעיר הכ"ל) לא כזכר שמו, אבל כתיב צמקלמו: הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אמתם, ותלות דברי אמתם כמותות באומיות גדולות ונקוד עליהן, ולכדויער מלא כי צטען דברי אמתם הוא כצטען אברהם צן שמואל.

והנה הוא מלא ג"כ כי צטען **אברהם אבולעפיה ספר די הוא** ממש כצטען **רבי שווען צן יוחאי ז"ל**, והוא מפרש על ידי זה לקח צמר האיש ההוא להלות ספרו דוקא ברש"א.

והנה הכל יודעים כי צמקלת דברי הזהר, שהם **צריש הורמותא דמלכא**, כרמו צמלת **צריש** שם רש"א; ואמנם הוא לכדויער מלא כי צטען **הורמותא דמלכא** הוא ממש כצטען **אברהם אבולעפיה ספר די** (באל"ף כמותה ולא נקראת, על פי דרכי לשון ערבית, אשר עמנה מלב השם הזה). ובהנה רבות הניא לכדויער להוכיח כי אברהם אבולעפיה הכ"ל הוא הוא בעל ס' הזהר, ולדעתו כתב אותו מן שנת שלשים עד שנת ארבעים לאלף השני (1270-1280), והיה זה משנת שלשים לשנת ארבעים לימי קייט, כי צמקלת האלף השני טולד.

ועם כל זה הנה עמה מקרוב עמד החכם יעליבעק, והדפיס קונטרסים (לייפלין, 1851) להוכיח כי ס' הזהר הוא מלאכת ר' משה דליאון ואחרים עמו, צלי שום עוממות עם אברהם אבולעפיה, אלא שאולי הקצרים ההם שכתבו הזהר ראו ספרו אבולעפיה ולקחו מהם קצת דברים. והחכם יעליבעק הניא קצת דמויים ברעיונות וצמליות צין כפרי ר' משה דליאון וס' הזהר, ויומר מהמה יש להניא מומך ספרו ר' משה הכמלאים צמחיות יד ציד יחידי מוטר"ר **רנ"ט ג"כ**, **ר"מ** ו**ר"מ** בקהל הקדוש הזה, וציד יחידי החכם יוסף אלמנאי הי"ו. אך עמה אין לי לא פנאי ולא תשוקה להדמות הקריאה והסקירה צענכים אלה, כי אצרי שכתבר לי צימו בעורי כי ס' הזהר וסודות הקבלה לא ערשמינו ז"ל ילאו, משבתי ידי מהם, ושחתי כל יגיעי ועמלי צמפמת הפשט. ועם כל זה לא אכפיד ממת לאוני, כי אצרי קראתי בה וכה צמפרו ר' משה דליאון, לצני טעה לכות את ר' משה, וקרוב צעירי שלא היה איש רמאי ומזייף (כמו שהיה צלי ספק אברהם אבולעפיה), אבל יתכן שצא לידו העמק עם' הזהר, והאמין שהוא לרבותיו ז"ל, ולמד מדבריו, והכניסם צמפריו.

ואמנם לא תפליע דבר ולא תשפוט משפט, ואביק מקום לאתרים להתגדר בו; ואין ספק כי צענונים האלה נשארו עוד מעלות לא מעט, העמידות להגלות על ידי אנשי אמת, המבקשים האמת ביושר לבב.

והנה כא קורא נעים, אין ספק כי כבר אמר לך לבך כי ספור האורח אשר בא אלי מארץ פולין והמכות עמי כל היוכות הכתוב בספר הזה, לא היה ולא נברא, אלא משל היה. וכן הוא באמת, כי אני מתקלת ילדותי הרבה דרשתי ומקדתי, לבד וללבן לי לעמי, מה הן האמוכות שאני שאלבק בהן, ומה הן שאני להמרסק מהן. ויען היו לי צינים ההם קצת מידים היקרים צעיני מאד, ולא היו כמחשבותי מסשבותם צעכן חכמת הקבלה, כתבתי הקאמר הזה להיות לי למלך, להודיעם על מה אדני אמוכותי העצום, ומה שגיתי יצאו לי; ולא לבד שלא תלאו עענה, אלא שהודו לדברי, והקזיקו באמוכותי.

ואתרי צואי הנה הראיתי ספרי זה לקצת מתלמידי ואוהבי, ולא עלה על דעתי להפיטו בנשאל, יען בגילות האלה ובזמים האלה העומקים במברי הקבלה עמי מספר המה, ורובם שואנים מהם קוסר ויראת ה', וכוונתם רלויה, ומעשיהם ג"כ רלויים לשמים ולבריות, ומה לי לכלבל דעתם צקקירותי?

אך צקן שעבר בא אלי בצור אחד עילדי ארץ פולין (זהה אמת, ולא משל), אשר עודנו כבר עזב את ארצו ועלה לארץ ישראל, ומשם בא לכאן, ומלאמי בו מדות טובות, ואתרי לבתי מעמדי וסנב צערי איטליאה, ראה העתק מהיוכות הזה ציד אחד מתלמידי, אז כמז אלי כמתרעם על שאין אני מוילאו לאור, יען צמות הוא שיוכל להיות לתועלת גדולה לבני עמכו, ובפרע לאנשי ארצו, אשר שם רצבות המתחשדים, המתקלים בבוד האומה ובבוד המורה בהצליהם וברוע פעלליהם. ורק דבריו אלה הם אשר העירוני לפרסם ספרי זה, אתרי קמט וגשירים שבה שהיה עמון באהלי ובאהל קצת מתלמידי. ועתה אמת שאלתי עאת ה', אותה אבקש, שיהיה הספר הזה לטוב ולתועלת לאחינו בני ישראל, ולחזק לאמונתם, ולתקן למדותם, ולא תלא עמנו תקלה והפסד צום פנים; כי לא להסליט האמוכה היתה כוונתי, אלא לחזקה ולאחזה; לבנות, ולא להרוס; לכטוע, ולא לכמות; וכל הולך דברי משרים, ולא ילבט אדרת שער לענן כשא, אף אם מהיה אמוכותי רחוקה בקצת עכבים מאמוכותי, יקר הוא צעיני ככבד ואני אהבתי, ובאחזה ושלום יקדו בעבור את אלהי השלום. וה' עח לעמו יתן, ה' יצרך את עמו בשלום.

פחדוכם כ"ה צכסלו, שד"ל זערא לפ"ק.

לוח

ה ט ע י ו ת

תקון	טעות	שורה	עמוד
הלא אמרו	הלא אמת	17	5
מופסקת	מוסופקת	16	8
לאפיקורוס	לאפיקורם	9	9
שכוונתו	שכוונתו	32	16
צעני	צעני	4	18
כתוב :	כתובו	17	20
מנהגו	מנהג	29	26
לרצותינו	לרצותנו	6	29
לקרב	ליקרב	18	39
ששמים	שמים	5	41
קרדווירו	קרדווידו	31	44
יסודות	יסודת	20 . 18	53
ללדיקים	ללדיקים	20	55
רוחני	רוחני	13	60
רתוי	רחוי	2	68
תלמידיו	תלמידי	6	80
התלמוד	קשהלמוד	23	107
שהוא	רהוא	4	111
כדברי	כדברי	21	115
תבואה	תבואה	28	134
complet	complect	4	IV
religieuse	religeuse	5	VII

de me justifier auprès de quelques chers et respectables amis.

Étant une fois parvenu à prendre mon parti touchant les livres et les dogmes des Kabbalistes, et ayant déposé les resultats de mes études dans ces Dialogues, qui triomphèrent des préjugés de mes savants amis, quoique bien plus âgés que moi, j'abandonnai ce sujet, non pas comme épuisé, mais pour m'occuper des autres branches de la science du Judaïsme, pour lesquelles mes soins étaient plus impérieusement réclamés par mes devoirs, aussi bien que par ma vocation.

Agréez, mon cher, les assurances de mon estime, et les voeux que de tout mon coeur je fais pour l'inalterable bonheur de votre Union.

Padouc, *Décembre*, 1851

Votre très-dévoué

S. D. S.

n'est nullement l'effet d'un commerce mystique de la terre avec le ciel, comme le prétendent les Kabbalistes ; et que les Textes de ce mysticisme que l'ignorance a appelé la *Philosophie religieuse des Hébreux*, n'appartiennent point aux auteurs de la Misna et du Talmud, et ne sont que des Pseudonymes, postérieurs de mille ans aux personnages, dont les noms y sont empruntés.

J'avoue que l'histoire de la Kabbale dans ses différentes périodes, et celle de la confection du Zohar, et le nom de l'individu, ou des individus, à qui cet ouvrage volumineux doit appartenir, ne sont pas jusqu'à présent des choses pleinement connues ; et mainte découverte est encore à espérer.

Mes recherches sur la Kabbale ne sont pas le fruit d'une curiosité littéraire, mais du désir et du besoin de fixer mes idées et mes croyances dans les questions théologiques, et

porains les plus célèbres et les plus orthodoxes ; et dans le même temps la fâcheuse observation de l'abus, qu' on n' a pas encore cessé de faire des textes Kabbalistiques, pour attribuer aux Docteurs de la Misna et du Talmud des doctrines opposées à leurs enseignements, d' un côté l' identité du Créateur et de la créature, et de l' autre la pluralité en Dieu : tout cela m' a enfin convaincu de l' opportunité et de l' utilité de la publication de ces Dialogues, non seulement du point de vue scientifique, mais aussi du côté religieux.

Il est de l' intérêt du Judaïsme que l' on sache que les préceptes de la Loi tendent, selon les anciens Docteurs, au perfectionnement moral de l' homme, et à l' avantage de la société, dont le bien-être dépend de l' observance des commandements de Dieu, soit comme effet naturel de la moralité des citoyens, soit comme effet surnaturel de la Providence divine ; et

Judaïsme , ont transformé (en quelques contrées) une Religion essentiellement sociale et humanitaire en un mysticisme tout-à-fait étranger aux besoins de la société .

Un quart de siècle s'est écoulé depuis que j'ai écrit ces Dialogues , dont j'ai déjà fait mention dans ma première lettre au célèbre Grand-Rabbin S. L. Rapoport (Août, 1829), publiée dans le Kerem Khemed , vol. I. ; et je les aurais encore laissés reposer dans mon cabinet , de peur de troubler quelques consciences timorées , quelques ames sincèrement pieuses , dignes de notre respect et de tous nos égards.

Mais les dangereux effets que le fanatisme Kabbalistique , sous le nom de Khassidisme , ennemi de toute culture , produit encore de nos jours chez nos frères du septentrion ; la certitude , que la thèse principale de cet ouvrage , celle qui concerne l'âge du Zohar , est admise et professée par les Savants israélites contem-

connaître ; joint aux mérites peu communs d'une Mère exemplaire, dont l'abnégation (que la fortune n'a pas manqué de couronner du succès le plus complet) a su immoler sa jeunesse sur l'autel sacré de l'amour maternel ; et aux précieuses qualités d'une charmante Épouse, digne rejeton de l'illustre souche de Philippe Kohen, et de celle de Moÿse de Hönigshof, que l'immortel Joseph II. éleva au rang de Noblesse : tout cela invite les Muses à célébrer à l'envie le jour heureux de votre Hyménée, et les louanges de votre Union sont un thème très-fécond pour la verve des poètes.

Moi, connaissant et votre modestie, et votre amour pour la science, et votre zèle pour le progrès des Coréligionnaires : au lieu d'un Épithalame, je vous offre un ouvrage scientifique, un ouvrage tendant à établir l'origine exotique, et nullement sacrée, de certaines doctrines, qui, glissées au moyen âge dans le

Mon cher ami.

Le rare assemblage des qualités les plus éminentes du coeur et de l'esprit : un savoir vaste et profond, et un génie scrutateur, sondant les questions les plus abstruses ; le talent des arts libéraux, et la connaissance des idiomes des peuples les plus éloignés ; une activité éclairée, soutenant le poids de l'administration d'affaires étendues, et coopérant sans relâche à la direction et au progrès de la Communauté religieuse : ce rare assemblage de vertus intellectuelles et morales, qui à l'âge de vingt deux ans, vous a déjà gagné l'affection et l'admiration de tous ceux qui ont le bonheur de vous

DIALOGUES SUR LA KABBALE ET LE ZOHAR

ET SUR L'ANTIQUITÉ

DE LA PONCTUATION ET DE L'ACCENTUATION

DANS LA LANGUE HÉBRAÏQUE

PAR

S. D. LUZZATTO

DE TRIESTE

*Professeur au Collège Rabbinique de Padoue, Membre Correspondant
de l'Institut Impérial et Royal des Provinces Venetiennes, et Membre
Extraordinaire de l'Académie Impériale et Royale de Padoue.*

OUVRAGE

dédié

A Mr G. I. ASCOLI

DE GORICE

GORICE

Imprimerie de J. B. Seitz

1852.